Trudbenik

DOBOJ

1949-1979

30

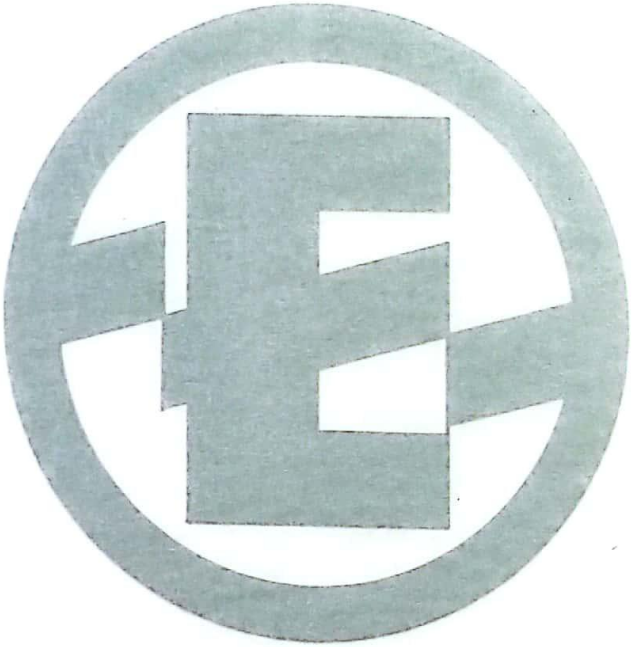

KTD

ENERGOINVEST
Trudbenik DOBOJ

TRIDESET GODINA

Najdraži gost

Pomalo prohladno jutro 2. aprila 1974. godine imalo je u sebi neizmjerno mnogo topline i ljubavi i bilo je ljepše i svečanije nego sva jutra ovoga grada. Toga dana oko devet sati Predsjednik Republike drug Tito stigao je u Doboj. Oko 50.000 građana, sa najtoplijom dobrodošlicom, aplauzima, pjesmom i cvijećem dočekalo je svog prvog počasnog građanina i najdražeg gosta. Na svečano ukrašenoj Željezničkoj stanici Predsjednika Republike pozdravili su istaknuti rukovodioci SRBiH i opštine Doboj i zaželjeli mu dobrodošlicu. Pioniri, učenici osnovnih škola cvijećem i pjesmama o partizanima i svom voljenom Titu, zaželjeli su najmilijem gostu prijatan boravak u Doboju.

Tu, na mjestu gdje je prije 27 godina usputnim zadržavanjem i kraćim govorom simbolično označio završetak prve najveće poslijeratne omladinske akcije na izgradnji pruge Šamac — Sarajevo, drug Tito je nasmijan i veseo ostvario susret s masom građana. Na putu od Željezničke stanice do Hotela »Bosna« drug Tito i njegovi saradnici, koji su se vozili u otvorenom automobilu, zasipani su cvijećem i oduševljeno pozdravljeni od desetine hiljada građana Doboja, Tešnja, Teslića, Modriče, Dervente, Gračanice, Bosanskog Broda, Maglaja...

U hiljadama srca bila je radost što je drug Tito tu — među nama, u našem gradu, što prolazi pored nas i otpozdravlja nam.

Drug Tito je sa svojim saradnicima proveo oko dva sata u Hotelu »Bosna« i razgovarao sa predstavnicima dobojske opštine i regiona i interesovao se za prošlost ovog

kraja, postignute rezultate i dalji razvoj. O tome su ga informisali predsjednik Skupštine opštine Kasim Omićević i predsjednik Meduopštinske konferencije Saveza komunisia Jovo Mišković.

Zahvaljujući na srdačnom dočeku i toplom prijemu, predsjednik Tito je izrazio zadovoljstvo za uspjehe postignute u materijalnom i opštem razvoju ovog kraja, naglašavajući da za postizanje još većih rezultata ima dovoljno prostora.

Na završetku razgovora Kasim Omićević uručio je drugu Titu Spomen-plaketu opštine Doboj kao prvom počasnom građaninu.

Dva sata razgovora i boravka prošla su zaista brzo. Drug Tito i ostali gosti napustili su dobojski hotel u jedanaest sati i krenuli prema Željezničkoj stanici. Desetine hiljada građana i dalje su stajali na trotoarima ulica da još jednom vide i pozdrave svog najdražeg gosta, zažele mu srećan put i izraze želju da ga ponovo toplo prime i pozdrave u svom gradu.

To pomalo prohladno aprilsko jutro, ispunjeno s mnogo topline i ljubavi, ovaj grad će pamtiti kao najljepše i najsvečanije jutro u svom postojanju.

Ukazom predsjednika SFRJ Josipa Broza Tita od 16. aprila 1964. godine, Tvornica kompresora i pneumatskog alata »Trudbenik« Doboj je odlikovana

ORDENOM BRATSTVA I JEDINSTVA SA SREBRNIM VIJENCEM

za zasluge na učvršćivanju bratstva među našim narodima, stvaranju i razvijanju moralnog jedinstva naroda, na organizovanju pomoći i izgradnji brigadirskih naselja za smještaj postradalog stanovništva Skoplja

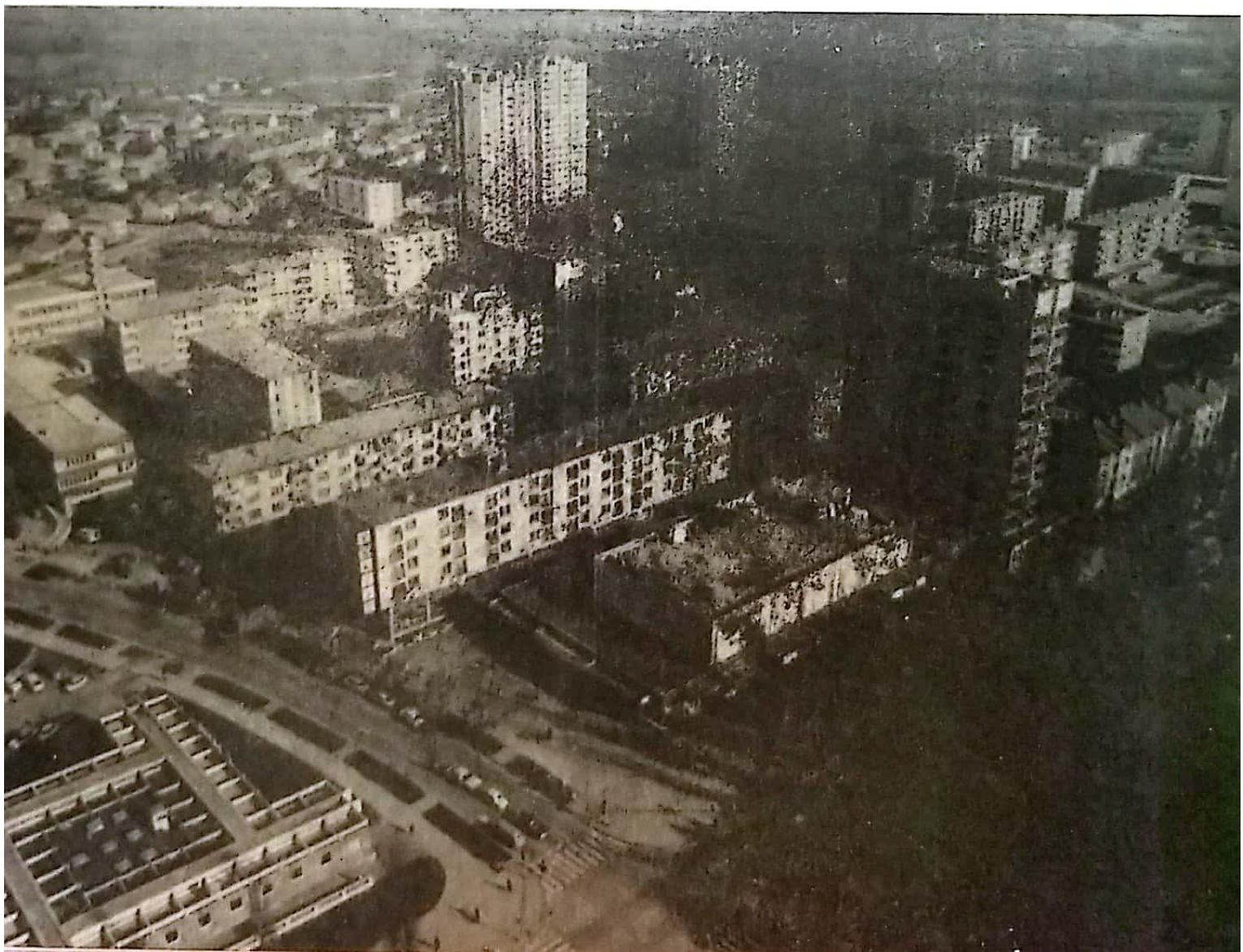

Doboj, grad mladosti i svestranog uspona

Istorija Doboja duga je i bogata. Stoljećima je njegov razvojni put protkan usponima, zastojima i ponovnim usponima. Takav razvojni put uslovljavali su različiti činioci, koji su rastu i razvitku Doboja određivali smjer i ritam.

Ipak, sudbinu mu je ponajviše određivao njegov geografski položaj. Doboj je smješten između obronaka Ozrena i Borja, na izlazu iz maglajsko-dobojske klisure, u širokoj ravnici gdje rijeka Bosna prihvata svoje pritoke — Spreču i Usoru. Oduvijek su doline ovih rijeka bile prirodni putevi, tako da je Doboj bio i ostao važna raskrsnica drumskog, a naročito željezničkog saobraćaja. Ovakav geografski položaj uslovio je i kulturno-istorijski razvitak Doboja, kako onaj stariji, tako i noviji.

Najstariji ostaci ljudskog staništa sa mnogobrojnim predmetima, otkriveni su na samo mušću Usore, a njihova starost se procjenjuje na oko 35.000 godina. Mlađe kameno doba (neolit) znači ogroman korak naprijed u razvitku društva. Pojavom i upotrebom metala značajnije se mijenjaju uslovi i način života. Na području današnjeg Doboja pojavljuju se ilirska plemena koja žive na svojim »gradinama« — utvrđenjima na brežuljcima, od kojih je najpoznatija »Omerova glavica« na ušću Usore.

Rimskim osvajanjem i vladavinom počinje novo razdoblje. U tom periodu veoma je razvijena građevinska djelatnost na ušću Usore. Sagrađene su dvije utvrđene građevne cjeline jednog odbrambenog kompleksa. Zidovi vojničkog logora Kastruma, djelimično su i danas dobro

uočljivi. U vrijeme velike seobe naroda, počev od 4. stoljeća, odbrambeni kompleks je propao, a s njim i rimska vojnička i politička moć na ovom području.

Nova istorijska epoha započinje dolaskom u ove krajeve novih etničkih grupa, među njima i Slavena. Najstariji sačuvani pisani trag imena Doboja potiče iz 1415. godine. Iste godine spominje se i naselje oko tvrđave. Prema nekim izvorima, Turci su u početku ljeta 1476. godine bez borbe dobiil i tvrđavu Doboj.

1. avgusta 1878. godine Austro-ugarska vojska okupirala je Doboj

Negdje oko polovine 18. stoljeća Doboj postaje sjedište najmanje kapetanije u Bosni, a pripada Tešanjskom kadiluku. Tokom 19. stoljeća Doboj se još spominje u vezi sa austro-ugarskim ratom, mnogobrojnim bunama Muslimana i raje, a naročito u vezi sa »Zmajem od Bosne« — Husein-kapetanom Gradaščevićem. Ovim događajima Doboj ulazi u predvečerje austrougarske okupacije Bosne i Hercegovine. Austro-ugarske okupacione trupe, koje su nadirale u pravcu Doboja, naišle su u njegovoj neposurednoj blizini na neočekivano ogorčenje i spontan otpor neorganizovanog naroda.

Za vrijeme prvog svjetskog rata Austro-Ugarska je u Doboju organizovala prihvatni logor za internirce, odakle su oni upućivani u zloglasne logore Arad, Šopranjsku i druge, a veliki dio logoraša je ubijen ili umro od gladi, iscrpljenosti i masovnih epidemija u samom logoru. Računa se da je kroz ovaj logor, od kraja 1915. do polovine 1917. godine, prošlo oko 50.000 interniraca, isključivo djece, žena i staraca.

22. oktobra 1940. godine formirana je organizacija SKOJ-a

Znatan je doprinos Doboja u oslobodilačkom ratu naroda i narodnosti Jugoslavije. U neposrednoj blizini Doboja uspješno je djelovao i borio se Ozrenski partizanski odred, formiran među prvim na teritoriji Bosne i Hercegovine. U prvim danima ustanka naroda ovog kraja, noću između 23. i 24. avgusta 1941. godine, oslobođen je najveći dio grada i izvršena jedna od najvećih diverzija toga vremena u Evropi: dignuto je u zrak oko 150 vagona municije koju je okupator spremio za transport na istočni front. Dok su se ovako iz dana u dan uspješno redale akcije Ozrenskog partizanskog odreda, neprijatelj je u stalnom strahu od ponovnog napada na Doboj žestoko poja-

čavao teror ubijanjem stanovništva, masovnim odvođenjem ljudi, žena i djece u logore. I pored svega toga, neprijatelj nije uspio da slomi otpor naroda, njegovu vjeru u konačno oslobođenje. Ni porušeni domovi, mostovi, električna centrala i željeznička postrojenja koje je okupator, povlačeći se, u svom gnjevu ostavio za sobom, nisu mogli sputati oduševljenje stanovnika Doboja koji su, u zoru 17. aprila 1945. godine, dočekali svoje oslobodioce.

25. marta 194 godine formirana je partijska ćelija

Više od 3.000 stanovnika dobojske opštine učestvovalo je u jedinicama Narodnoslobodilačke vojske i partizanskih odreda, odnosno u raznim oblicima borbe protiv okupatora i domaćih izdajnika. Od toga, više od 1000 ljudi je poginulo ili strijeljano. Dobojska opština dala je revoluciji pet narodnih heroja: Refika Bešlagića, Josipa Jovanovića, Ismeta Kapetanovića, Miloša Kupresa i Simu Lukića.

Na zgarištima i ruševinama opustošenog garda i opštine, pod vrlo teškim uslovima udareni su temelji privredi, obrazovanju, kulturi, zdravstvu, stambeno-komunalnoj izgradnji novog slobodnog i socijalističkog Doboja.

1948. godine izgrađeni su neki objekti današnje tvornice Trudbenik

Polet omladinskih brigada i pruga Šamac—Sarajevo su novim kolosijecima navijestili i dolazak novog u dojučerašnju kasabu. Među prvim nagovještajima novog je i početak izgradnje objekata za industrijski prvenac Doboja — Tvornicu kompresora i pneumatskog alata TRUDBENIK.

Doboj i Trudbenik su rasli zajedno. Zajednički koraci su nam bili veliki i sve su veći. Njima smo spojili Usoru i Doboj u jedan grad. Sa nevjericom smo primali obavještenja da se Trudbenik podiže na Usori koja je određena da postane industrijska zona i integralni dio Doboja. Godine 1948, kada je počela izgradnja tvornice Trudbenik, na mjestu nekadašnjih štala i ekonomije Tvornice šećera na Usori, Usora i Doboj su bili dva gradića — dvije željezničke stanice. Ledine i njive koje su ih razdvajale, najmjernik je prelazio ondašnjim »ćirom« ili pješke — putem koji je vijugao pored groblja, kroz šljivike i kukuruzišta.

Prvobitna nevjerica danas je široki osmijeh, od srca. Osmijeh tridesetogodišnjem koračanju, prvoj bojazni od tokarskog stroja i tehničkih crteža, asfaltnim putevima u Tvornici i asfaltu širokih ulica grada, zelenilu gradskih parkova i ozelenjenim stazama u tvornici, kantici u kojoj se nosila užina i modernim robnim kućama, savremenim strojevima na kojim radimo i zgradama, obdaništima, školama.

I zato nam je drago što smo prije trideset godina teško lomili preko jezika riječi »industrija« i »industrijska proizvodnja«, a ponosni što te riječi danas označavaju našu svakodnevnicu. Ni prvi koraci nisu više ni u sjećanju teški, kako nam se prije trideset godina činilo.

Radni ljudi i građani Doboja su radom i stvaralaštvom postigli rezultate zbog kojih su ponosni i radosni. Doboj — predratna bosanska kasaba, izgrađena oko stare tvrđave i željezničke stanice uskog kolosijeka — izrastao je u potpuno nov grad, na novoj lokaciji. Ovaj grad, čiji je broj stanovnika od oslobođenja do danas povećan za više od pet puta, centar je opštine sa 70 naseljenih mjesta i više od 90.000 stanovnika.

Period od 34 godine socijalističkog samoupravnog rasta i razvoja Doboja u slobodnoj nezavisnoj i nesvrstanoj Jugoslaviji, predstavlja vrijeme u kojem su postignuti veo-

ma krupni rezultati ne samo u društveno-ekonomskom razvoju nego i u razvoju svih drugih vidova društvenog rada i stvaralaštva. Izgrađena su mnoga industrijska postrojenja, unaprijeđena je poljoprivredna proizvodnja, izgrađeni su i opremljeni mnogobrojni trgovinski i ugostiteljski objekti, mnoga savremena urbanizovana stambena naselja, izgrađeni su i novi školski objekti, podignuti i savremeno opremljeni zdravstveni kapaciteti, modernizovane i izgrađene nove ulice sa zelenim površinama, izgrađen čitav odbrambeni sistem za zaštitu od poplava... U selima dobojske opštine, samo u nekoliko posljednjih godina izgrađeno je više od 100 kilometara puteva. Sva sela su elektrificirana. Stambeni objekti u selima ne razlikuju se od onih u gradu...

Na prvom mitingu u slobodnom gradu, 17. aprila 1945. godine, govorio je drug Džemal Bijedić

Jedan od odgovora na pitanje »kako je sve to postignuto«, mogao bi se naći u entuzijazmu radnih ljudi i građana Doboja. Uvijek spremni da se oslanjaju na sopstvene snage, uvijek spremni da se odriču i izdvajaju sopstvena materijalna sredstva putem samodoprinosa i drugih vidova izdvajanja, oni su za kratko vrijeme izgradili mnoge značajne objekte društvenog standarda. Skoro da nema ni jednog od 70 naseljenih mjesta opštine Doboj, koje u proteklom periodu nije sopstvenim snagama i sredstvima izgradilo više društvenih objekata.

Doboj se s punim pravom može nazvati i gradom mladosti. Dobojska opština ima oko 60 školskih objekata, a osnovne i srednje škole pohađa oko 20.000 učenika. Od prošle godine, više od 800 studenata sluša predavanja u Doboju na Odjeljenju Pravnog fakulteta Sarajevo. Moderna gradska biblioteka sa odjeljenjima u više sela posjeduje blizu 100.000 knjiga. Doboj ima lokalni list, radio-stanicu, muzej, arhiv, amatersko pozorište, više kulturno-umjetničkih i prosvjetnih društava, šezdeset sportskih organizacija...

Danas je Doboj privredni centar ovog dijela Bosne i Hercegovine i jedna od najvećih željezničkih i drumskih raskrsnica u Jugoslaviji.

EMOTIVNO SMO VEZANI
I SA PRAVOM PONOSNI
NA SVE GODINE POSTOJANJA
NAŠE TVORNICE
TRIDESETOGODIŠNJI RAZVOJNI PUT
NAM JE ŠKOLA I PODSTICAJ
I ZA DALJE DECENIJE RADA,
ZA PROIZVODNJU SVE SLOŽENIJIH
I KVALITETNIJIH PROIZVODA

Trideset godina rada i rasta u slobodi

Trideseti nam je rođendan. To je prilika da se podsjetimo kako smo nastali i razvijali se, kako smo postali ono što smo danas. Ima u tome iskustva i poruke, sjete i ponosa, tuge i radosti i vrijedi odvojiti vrijeme da se pročita ono što smo napisali.

Čitav naš kolektiv, svi radni ljudi Energoinvesta, cijela naša Opština, ponosni su na ovaj jubilej. Ne bez razloga. Treba se podsjetiti da je Trudbenik nastao u jednoj, tipično poljoprivrednoj sredini, u kojoj skoro nije bilo nikakvog iskustva u obradi metala i to neposredno poslije teške informbirovske 1948. godine.

U takvim uslovima odlučiti se za razvoj složenog industrijalnog proizvoda, kakav je kompresor i pneumatski alat, bila je, zaista, hrabra odluka radnika Trudbenika. Entuzijazam i upornost su nadomještali skromno znanje i iskustvo, želja za napretkom i pobjedom — vlastitu snagu. I ovdje je došlo do izražaja ono istorijom stvarano kod svih naših naroda i narodnosti: kada nešto hoćemo, kada smo svjesni da je to dobro i da vodi napretku, tada u akcijama ispoljimo nadljudsku snagu i želju da to osvojimo, da izvojujemo pobjedu.

I tako se krenulo, krenulo da se više nikada ne zaustavi.

Dolazi 1951. godina. Definitivno se utvrđuje buduća proizvodna orijentacija Trudbenika. Od radionice za oprav-

ku vozila treba da postane moderan proizvođač kompresora i pneumatskih alata, prvi u Jugoslaviji proizvođač ovakvih proizvoda. Nastaje oduševljenje, ali i zabrinutost hoće li se uspjeti. Krenulo se udarnički na posao, u osvajanje novog proizvoda. Već u prvoj polovini 1952. godine, bio je napravljen prototip prvog kompresora kapaciteta 250 l/min. Uporedo s tim, rađeno je i na konstruisanju i proizvodnji prvog pneumatsko-udarnog alata — bušećeg čekića B-20. Ovi proizvodi dobivaju veoma zapažene ocjene na izložbi Glavne direkcije mašinogradnje u Sarajevu, što radnim ljudima Trudbenika daje samopouzdanje i vjeru u vlastite mogućnosti. Sa uspjehom se osvajaju novi proizvodi sve većih kapaciteta. Ne prođe ni jedna godina a da se ne stvori nešto novo. Takvim se radom uspjelo postići to da se u Trudbeniku danas proizvodi 70 vrsta raznih kompresorskih agregata kapaciteta do 70 m^3/min. i 167 vrsta raznih pneumatskih alata, koji zauzimaju značajno mjesto u ponudi na jugoslovenskom i svjetskom tržištu.

Svi ovi proizvodi su plod našeg rada i zalaganja. Danas Trudbenik ima vlastiti razvojni sektor u kome radi 215 radnika i vlastito razvojno odjeljenje u okviru Instituta za nuklearnu tehniku i termotehniku, koji posluje kao radna organizacija u okviru SOUR-a u Energoinvestu. Izlaganja naših stručnjaka na raznim stručnim simpozijumima u zemlji i inostranstvu iz područja kompresora i pneumatskih alata su veoma zapažena, što potvrđuje da oni sa svojim znanjem mogu pratiti svjetska dostignuća iz ove oblasti.

Ovakav odnos prema radu i rezultati na osvajanju novih proizvoda, omogućili su snažan društveno-ekonomski razvoj Tvornice. Već šezdesetih godina, u okviru jugoslovenske mašinogradnje, Trudbenik zauzima značajno mjesto. Postao je afirmisan proizvođač kompresora, pneumatskih alata, avio i auto-svjećica ne samo u zemlji već i inostranstvu.

Sa materijalnim razvojem Tvornice razvijali su se i socijalistički društveno-ekonomski odnosi zasnovani na samoupravljanju.

Među prvim kolektivima u zemlji, već u septembru 1950. godine, radnici Trudbenika biraju svoj prvi Radnički savjet. Ovo veliko povjerenje i odgovornost ukazuju naj-

vrednijim proizvođačima i aktivistima u društveno-političkom životu kolektiva. Od tada ne prestaje aktivnost na razvijanju istinskih demokratskih, socijalističkih, samoupravnih društveno-ekonomski hodnosa, u kojima radni čovjek postaje kovač vlastite sreće jer neposredno odlučuje o svim bitnim pitanjima svog i ukupnog života i rada u Tvornici.

Poslije 1965. godine, u našoj zemlji nastao je intenzivniji proces integrisanja i okrupnjavanja privrednih subjekata. U BiH dolazi do stvaranja krupnih sistema koji treba da budu okosnica razvoja Republike. Trudbenik pravilno shvata ovu orijentaciju i među prvim organizacijama već 1967. godine se integriše sa Energoinvestom iz Sarajeva i u ovom sistemu uspješno djeluje do danas.

Povezivanje sa Energoinvestom, afirmisanim i poznatim preduzećem ne samo u zemlji nego i širom svijeta, za Trudbenik je značilo novu šansu i perspektivu razvoja. Ta šansa je posebno došla do izražaja u periodu provođenja odluka i stavova Ustava i Zakona o udruženom radu. Pred kraj 1976. godine, Trudbenik se organizuje kao radna organizacija u okviru SOUR-a Energoinvest Sarajevo, a samoupravno se povezuje i sa nizom drugih organizacija, kako unutar Energoinvesta, tako i šire.

Time su stvoreni još povoljniji uslovi za društveno-ekonomski i samoupravni razvoj Tvornice — jačanje uloge radnog čovjeka u pogledu neposrednog odlučivanja i ovladavanja cjelinom društvene reprodukcije. Dovodeći radne ljude u položaj da budu sami kreatori svoje budućnosti, da mogu svakodnevno pratiti i kontrolisati rezultate svog rada, mobilizirajući je djelovalo na čitav kolektiv koji u ovom periodu ostvaruje zaista krupne rezultate.

Za samo dvije godine od donošenja ZUR-a, udvostručuje se do tada ostvareni ukupan prihod, donose se i realizuju znatno veći planovi proizvodnje, vrše se značajnija investiciona ulaganja, raste lični i društveni standard, povećava se broj zaposlenih, poboljšavaju se uslovi rada, širi se obrazovanje.

Svi ovi rezultati doprinijeli su da je Trudbenik danas izrastao u modernu fabriku. Zapošljava oko 760 radnika,

Predstavnici radnih kolektiva SR BiH su 25. maja 1960. godine posjetili druga Tita i čestitali mu rođendan.
Tom prilikom su predstavnici naše Tvornice, Inž. Branko Puškarević, Anka Balaban i Božo Martić, drugu Titu kao poklon našeg kolektiva uručili kompresor EK-150.

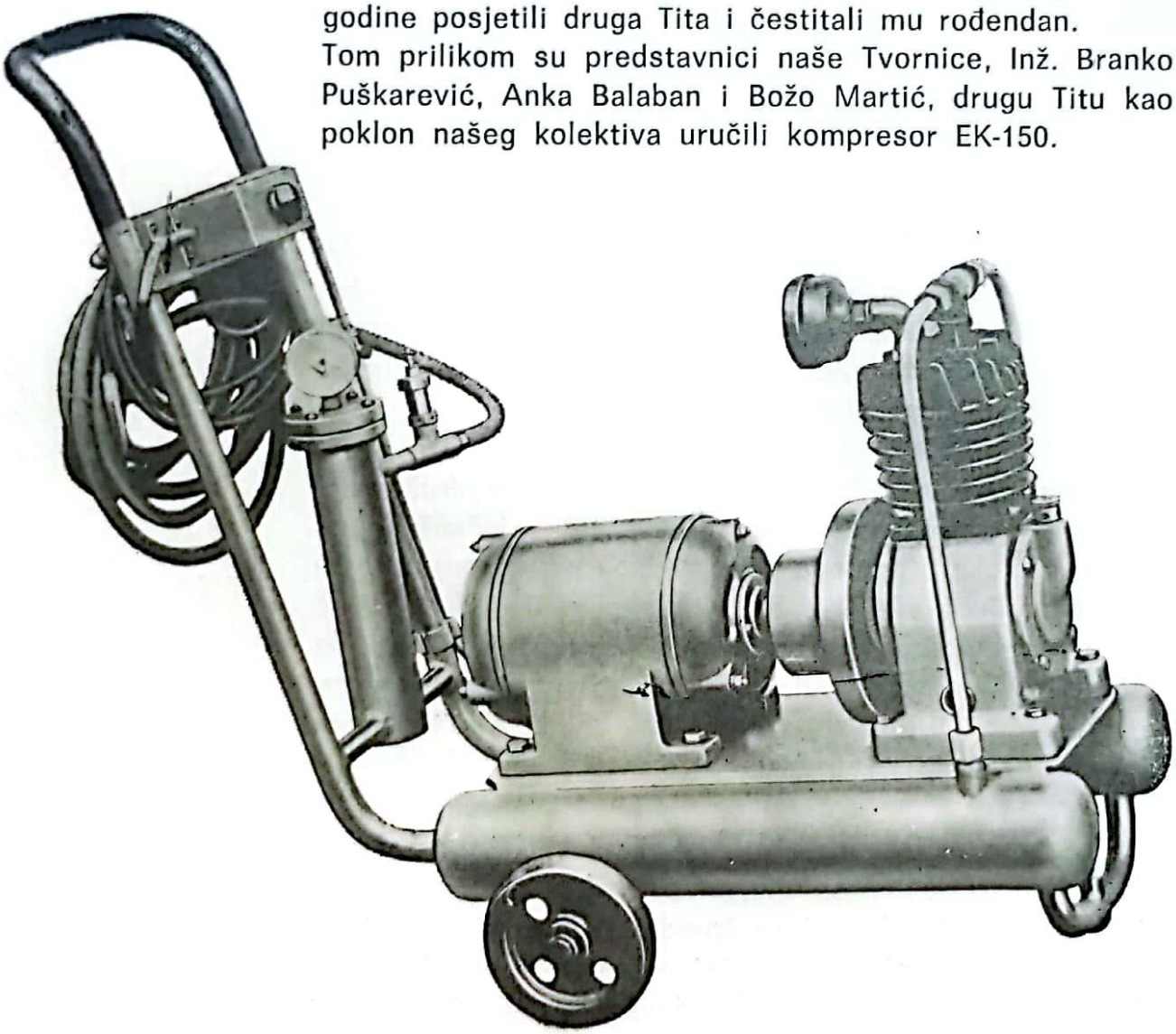

od čega sa visokom i višom školskom spremom 55, a sa VK i KV zvanjem 400, uz orijentaciju, da se do kraja ove godine, po završetku investicionih ulaganja u proširenje i modernizaciju opreme za proizvodnju velikih kompresora i pneumatskih alata, broj zaposlenih poveća na 900.

Pravilno vođenom kadrovskom politikom i usmjeravanjem kadrova na školovanje i specijalizacije u zemlji i inostranstvu, a u posljednje vrijeme i na postdiplomske studije, stvorena je dosta solidna kadrovska baza koja predstavlja garanciju uspjeha i daljnjeg ubrzanog razvoja Tvornice.

Proizvodnja u Trudbeniku je organizovana u desetak proizvodnih radionica opremljenih modernom opremom sa savremenom organizacijom procesa proizvodnje. Brigu o razvoju novih proizvoda vodi Razvojni sektor, a o kvalitetu proizvoda — Sektor kontrole kvaliteta proizvoda. Konstruktori i tehnolozi Trudbenika su do sada konstruisali oko 750 raznih vrsta proizvoda kojima su uspijevali udovoljiti potrebama i zahtjevima kupaca. Tvornica raspolaže svojom vlastitom alatnicom, prototipnom radionicom, laboratorijom, livnicom i drugim pratećim objektima opremljenim solidnom opremom, a čvrsto je povezana i sa nizom organizacija i institucija u okviru Energoinvesta i šire, koji se brinu o razvoju i kvalitetu proizvoda iz proizvodnog programa Trudbenika, kao što su: ITEN, INEZ, Mašinski fakultet Sarajevo i dr.

Rezultatima postignutim u društveno-ekonomskom i samoupravnom razvoju Tvornice, stvoreni su veoma solidni temelji za daljnji, još ubrzaniji razvoj. Tako će već ova jubilarna, 1979. godina, značiti krupnu prekretnicu u životu i radu u Trudbeniku. U njoj treba da uslijedi nova samoupravna transformacija Tvornice, jer su stvoreni uslovi za organizovanje više osnovnih organizacija udruženog rada, što će doprinijeti još većem materijalnom razvoju i jačanju socijalističkih samoupravnih odnosa.

Kroz nove oblike udruživanja rada i sredstava, iz kojih treba da izrastu i sasvim novi oblici samoupravne organizacije Trudbenika kao radne organizacije, efikasnije će se realizovati započeti veoma krupni programi razvoja, kako u oblasti kompresora, tako i u oblasti pneumatskih

alata. Pri tome će značajno koristiti i iskustvo afirmisanih inostranih proizvođača, sa kojima je Trudbenik zaključio ugovore o dugoročnoj proizvodnoj kooperaciji.

Sve ove aktivnosti ulivaju radnim ljudima Trudbenika novu snagu i vjeru u bolju sutrašnjicu.

Dobra kadrovska osnova, pravilna proizvodna orijentacija, savremena oprema i organizacija rada, radna i stvaralačka atmosfera u kolektivu, garancija su da će se ubuduće ići još bržim koracima u nove radne pobjede, u svijetliju i srećniju sutrašnjicu.

Irfan MEHIČIĆ
direktor RO »Trudbenik«

Sigismundo Imperatori

Serenissime Princeps ac Illustrissime domine debitas post recommendationes [illegible]

Rogamus primo cum gratia [illegible] serenitatis vestre [illegible] et [illegible] magnificentiam gestorum serenitatis vestre plurimum nobis gratas tum quia tendunt ad reformationem sanctissime matris ecclesie cum et decens magnificentiam [illegible] vires animi celsitudinis vestre, cuius ad augumentum semper sunt vigiles mentes nostre. Quia vero eadem nostra serenitas a nobis requirit continuationem fore novitatum partium istarum, quas per alias nostras eidem iam prenotavimus, presentibus fidelibus nostris [illegible] eidem celsitudini vestre, quod his diebus prope elapsis habuimus per nuntios nostros de Peria nova, qualiter dominus Luxorium Chrsy et in contratibus Brage et [illegible] iam cum Catmiano et etiam est de nobis quod dominus Ugsi et frater dicti Chrsy [illegible] contratibus Tiebus, unde pugnerat paulatim contra Chrsy predictum hatem [illegible] Peria die xv presenti appulit quedam chocha Januensium hic ad portus nostros de Constantinopoli [illegible] confirmavit nova predicta vera fore inter Theucros.

Eo tempore in contratibus Bosne fuit unus caporalis Theucer nominatus Ysach [illegible] et in Bosna plus quam tribus mensibus facendo raubanas in Slavonia et alias locis, prout ei as vestra maiestas informata fuit. Nullum enim gentium obstaculum habuit. Qui Theucer dicitur sit de contratibus Bosne die xvi presenti cum gentibus, et fertur quod Chrsy misit pro eo, qui fuit sibi opportunius, et pro nunc pauci Theucri remanserunt in Bosna cum rege Tuertho.

Habemus etiam per mercatores nostros de Sclavonia, qualiter unus caporalis nominatus Ysach Theucer congregat ad Scopiam gentes Theucras, qui his diebus expectatur in Bosna procedendo ad raubanas versus ponentem extra regnum Bosne, in quo regno nil depredantur. Que omne contrate sunt ad ipsorum obedientiam, dando tributum domino imperatori Theucrorum pro se congedvanda.

Ra vero Nostra stat in suis fortiliciis non audendo sumere hauciam Theucrorum aliquo modo.

Dominus vayvoda Sandal se bene habet erga fidelitatem serenitatis vestre, exigendo se a Theucris cum non parvis donis.

Dominus despotus de Sclavonia est in bona prosperitate et pace cum suis per omnes suos confines.

Die vero xxiii presenti habuimus unum cursorem de Srebernisa a nostris mercatoribus per quorum litteras notamus qualiter die xvi huius Johannes de Chara cum multis gentibus serenitatis vestre appulerat in Usora subtus castrum Doboy qui ut fertur venit versus Bosnam. Et quibus omnibus opinamur quod maiestas vestra sit aliunde melius informata. Attamen duximus eidem hec referanda et etiam fratrem Dominicus de Ragusio ordinis predicatorum super preservatis et alis rebus allegurus celsitudinis vestre gratiae cuius nos humiliter commendamus.

Ragusii die xxviii Jun[illegible]

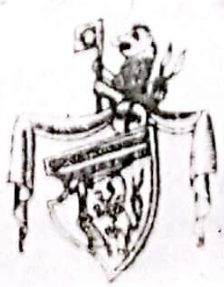

SPOMEN ISTEN
OPŠINI DOBOJ

[illegible] dokumenta [illegible] Dubrovcani 1415. [illegible] obavještavali kralja Sigismunda o [illegible] prilikama u svom zaledu, tj. u Bosni i u Turskoj. [illegible] dokument [illegible] stvari. I vrijedi [illegible] naravljuje nabrojane turske sile, spominje [illegible] ninoga značajna imena istorijske [illegible] vremena, a uvedeno je naistaknutiji dokumenat u kojem se spominje tvrđava Doboj, te za mjesto smatrati rodnim istom Doboju.

Socijalistička Republika Bosna i Hercegovina

SKUPŠTINA OPŠTINE DOBOJ

DOBOJ

ODLUKOM SKUPŠTINE OPŠTINE DOBOJ OD 6.7. 1978 GODINE

POVODOM 23. AVGUSTA - PRAZNIKA OPŠTINE DOBOJ

DODIJELJENA JE

"ENERGOINVEST"-RO TVORNICA KOMPRESORA I PNEUMATSKOG ALATA "TRUDBENIK" DOBOJ

„SPOMEN PLAKETA - 23. AVGUST"

ZA POSEBAN DOPRINOS RAZVOJU OPŠTINE.

O ČEMU SE IZDAJE OVA DIPLOMA.

Broj: 01-012-148/78

U Doboju, 19. 8. 1978

PREDSJEDNIK SKUPŠTINE OPŠTINE

SOUR
ENERGOINVEST
SARAJEVO

U SOUR »ENERGOINVEST« KONSTITUISANO JE:

— 18 radnih organizacija u čijem sastavu postoji 80 OOUR i 28 radnih organizacija bez OOUR-a;
— 4 poslovne zajednice;
— 18 radnih zajednica zajedničkih službi;
— 11 instituta i istraživačko-razvojnih centara;
— 29 predstavništva u inostranstvu — sa sjedištima u glavnim i većim centrima na svim kontinentima svijeta;
— 17 predstavništava u zemlji lociranih u republičkim, pokrajinskim i drugim regionalnim centrima.

U »ENERGOINVESTU« JE ZAPOSLENO OKO 34.600 RADNIKA OD ČEGA:

— doktora nauka	11
— magistara	54
— VSS	2369
— VŠ	971
— VKV	3400
— KV	10939
— SSS	5118
— Ostalih (PK, NSS i NK)	11738

REZULTATI POSLOVANJA U 1978. GODINI:

	(u 000 dinara)
— Proizvodnja	13,743.818
— Ukupan prihod	25,670.096
— Dohodak	5,227.195
— Čist dohodak za fondove	882.656
— Iznos ostvaren	3,779.297
— Isplaćen čist LD po radniku	5.436

PLAN ZA 1979. GODINU:

	(u 000 dinara)
— Proizvodnja	18,188.968
— Ukupan prihod	30,402.671
— Dohodak	6,215.639
— Čist dohodak za fondove	1,147.414
— Plan izvoza (bez Glinice Zvornik)	6,001.784
— Glinica oko 150 milijardi starih dinara	
— Plan LD 6.120 dinara po radniku	

Iskustvo je oduvijek bilo najpouzdaniji svjedok. A ono je uvjerljivo potvrdilo opravdanost i višestruk značaj politike integracije koja se u posljednjoj deceniji i po provodi i sve više afirmiše u Bosni i Hercegovini.

Jer, takozvani veliki sistemi okupili su značajne snage, takve kadrovske potencijale koji su otvorili potpuno nove puteve razvoja, kakvih u Republici ranije nije bilo.

Plodovi takvog opredjeljenja, i u materijalnom razvoju i stalnom unapređenju samoupravnih socijalističkih odnosa, takvi su da politici integracije daju i širi smisao i značaj, pa i snagu primjera za druge.

Pri tome treba imati na umu i to da nijedan složeni sistem, pa ni »Energoinvest«, ne može sam po sebi nikom donijeti razvoj: svaka sredina to može postizati u prvom redu osloncem na vlastite snage i napore a ovakvi veliki kolektivi samo su dobar oslonac da se u tom postignu bolji rezultati.

Garant sigurnosti

Kad je riječ o »Energoinvestovom« doprinosu razvoju Republike, posebno njenih manje razvijenih područja, može se reći da je on i do sada značajan, ali da će plodovi nekih naših poduhvata tek biti ubrani.

Tako smo, na primjer, u proteklom periodu imali vrlo značajna ulaganja u razvoj aluminijske industrije — na primjer: glinicu i elektrolizu u Mostaru, glinicu u Birču, te

rudnike boksita u Vlasenici i Jajcu — gdje su na malom prostoru uložena velika sredstva pa je razumljivo što ni rezultati još nisu u cjelini vidljivi.

Vrijedno je pomena i to da je »Energoinvest« mnogo učinio da se za te potrebe, i razvoj Republike u cjelini, obezbijede znatna dodatna sredstva. Tako, na primjer, u ogromnoj investiciji u Birču, domaća sredstva iz Fonda za razvoj i banaka, nisu učestvovala ni sa 10 odsto! Sve ostalo osigurali smo iz stranih izvora. Slično je i sa nekim drugim ulaganjima, pored ostalih — u rudnik olova u Varešu, u tvornici akumulatora u Srebrenici i drugim komunama.

Doprinos u razvoju Republike i njenim manje razvijenim područjima

Isto tako — u toku su i nove značajne investicije koje će dati velike efekte. To su Rafinerija nafte Bosanski Brod, tvornica akumulatora u Srebrenici, presaonica aluminijuma u Vlasenici, livnica i tvornica elektrouređaja u Odžaku, Rafinerija motornih ulja u Modriči, tvornica transportnih sistema u Tuzli, kovnica u Bileći, tvornica procesne opreme u Jajcu, Tvornica boja Višegrad. Od nekadašnjih malih

Izložbeni prostor Energoinvesta na Zagrebačkom velesajmu sa kompresorima Trudbenika

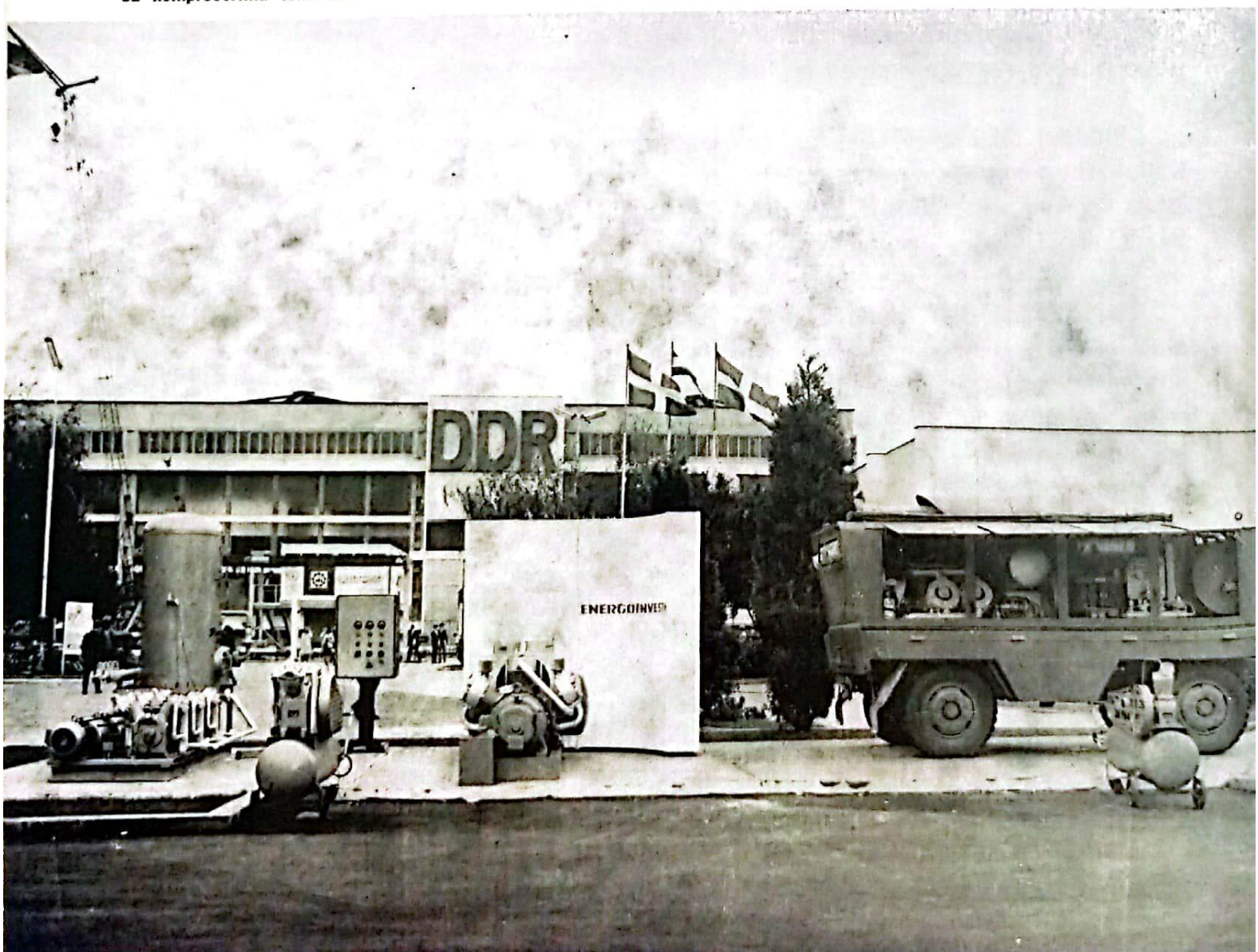

pogona postaju značajni proizvodni kapaciteti i na jugoslovenskom planu i svakako će doprinijeti i bržem razvoju sredina u kojima se grade.

Ono što je kao »Energoinvestovo« iskustvo u izgradnji ovakvih objekata najznačajnije, svakako je činjenica da naši kadrovski — tehnički i komercijalni — potencijali daju tim pojedinačnim kapacitetima sigurnost i stabilnost na tržištu. Ako se u takvim kolektivima ostvari i mobilizacija svih unutrašnjih snaga, bez pretjerivanja se može reći da za njihov razvoj nema granica.

Ulaganja u nauku — ulaganja u budućnost

Još od stvaranja »Energoinvesta« u ovom kolektivu izuzetna pažnja posvećivala se i naučnom radu. Iako se u početku, kao i svuda u svijetu u razvoju, pošlo od transfera tehnologije, od kupovine stranih licenci, istovremeno su činjeni i osjetni napori za razvoj vlastitih znanja i vlastite tehnologije.

Taj put nije ni lagan, ni jednostavan, ni jeftin, ali i kad od toga nije bilo trenutnih rezultata, »Energoinvest« je godinama ulagao u naučnoistraživački rad, znajući da na taj način ulaže — u budućnost.

Danas već možemo reći da smo u tome ostvarili takav napredak da se možemo oslanjati na vlastitu tehnologiju i da smo ovladali znanjima koja nas, u nblastima u kojima djelujemt, čine ravnopravnim partnerom i velikim firmama.

Dosta se govori o dvjema licencama koje smo nedavno prodali u inostranstvu. To se ponegdje i krivo interpretira u jainosti kao da su to prve jugosloienske licence prodate u svijetu. A nije tako, jer i mi i druge radne organizacije iz Jugoslavije ranije smo već imali takvog uspjeha u zemljama u razvoju, ali ovo su prve licence koje prodajemo razvijenim zemljama: elektronski mjerač nivoa u SAD, a jednu sklopku u novoj SF-6 tehnici u Holandiju, postojbinu Filipsa.

Naše opredjeljenje za stalan razvoj nauke tako daje sve osjetnije plodove, ali na tom planu »Energoinvest« će ići i dalje.

Visoki dometi i ambiciozni programi naučnoistraživačkog rada

Upravo se pripremamo za jedan veliki, dugoročni interdisciplinarni naučnoistraživački projekat na području energetike. Riječ je o konverziji energije, popularnije nazvanoj plazma, ili — jednostavnije — o takvom postupku kojim se pod vrlo visokim temperaturama toplotna energija direktno pretvara u električnu.

O značaju ovog projekta dovoljno je reći to da se danas u najboljim termoelektranama iskorištava 35 odsto a teoretski može da se koristi najviše 40 odsto enertije, dok bi se putem plazme koristilo 50, a ubuduće možda i 60 odsto! Pri tome bi se, uporedo sa smanjivanjem »otpada«, smanjivalo i zatađivanje okoline, a izuzetno je značajno i to što bi ugalj ponovo postajao sve značajniji energetski izvor.

A činjenica da se radi o uređajima koji će raditi na temperaturama i do 3.000 stepeni s jedne strane, a s druge — zbog potrebe superprovodljivosti u istom uređaju — na temperaturama blizu apsolutne nule (od minus 274 stepena), otvoriće put ne samo ovladavanju do sada nezamislivim temperaturnim razlikama već i novim mogućnostima praktične primjene ovog dostignuća.

Na tom poslu »Energoinvest« očekuje saradnju i pomoć i drugih instituta, pa i širu podršku.

Stalan rast izvoza

Nastup na svjetskom tržištu od početka je bio jedan od zadataka kojima je »Energoinvest« poklanjao najveću pažnju: u toj otvorenosti prema svijetu i svjetskom tržištu, u velikoj međunarodnoj konkurenciji, nalazio je motive i za stalan vlastiti razvoj.

To prisustvo u svijetu ima i svoju cijenu i ne uvijek lako prepoznatljive efekte. Naše predstavništvo u Kini, na primjer, sedam godina je radilo, a da nije ostvarilo posla ni za jedan jedini dinar! Ali, i ova, i druge slične investicije, sigurno će se isplatiti.

Međutim, to i nije bio najveći trošak, najteže je bilo osposobiti ljude da rade u svijetu. To je skupa školarina, koju smo plaćali i gubicima na pojedinim područjima, ali mi smo je platili i naučili smo da radimo u inostranstvu.

Danas radimo u 35, a stalna predstavništva imamo u 29 zemalja širom svijeta, i naši izvozni poslovi stalno su sve zamašniji.

Značajan udio u ukupnom jugoslovenskom izvozu

Ove godine, kad jugoslovenski izvoz stagnira, i pored izvjesnog podbačaja plana u izvozu na klirinško tržište, vrijednost »Energoinvestovog« ukupnog izvoza je za 37, a na konvertibilnom tržištu, čak za 71 odsto veća od lanjske, i iznosiće oko četiri milijarde dinara!

Za iduću godinu planirali smo i novo vrlo veliko povećanje. Već smo prodali robe za 8,4 milijarde dinara, što već sada predstavlja značajan dio ukupnog jugoslovenskog izvoza.

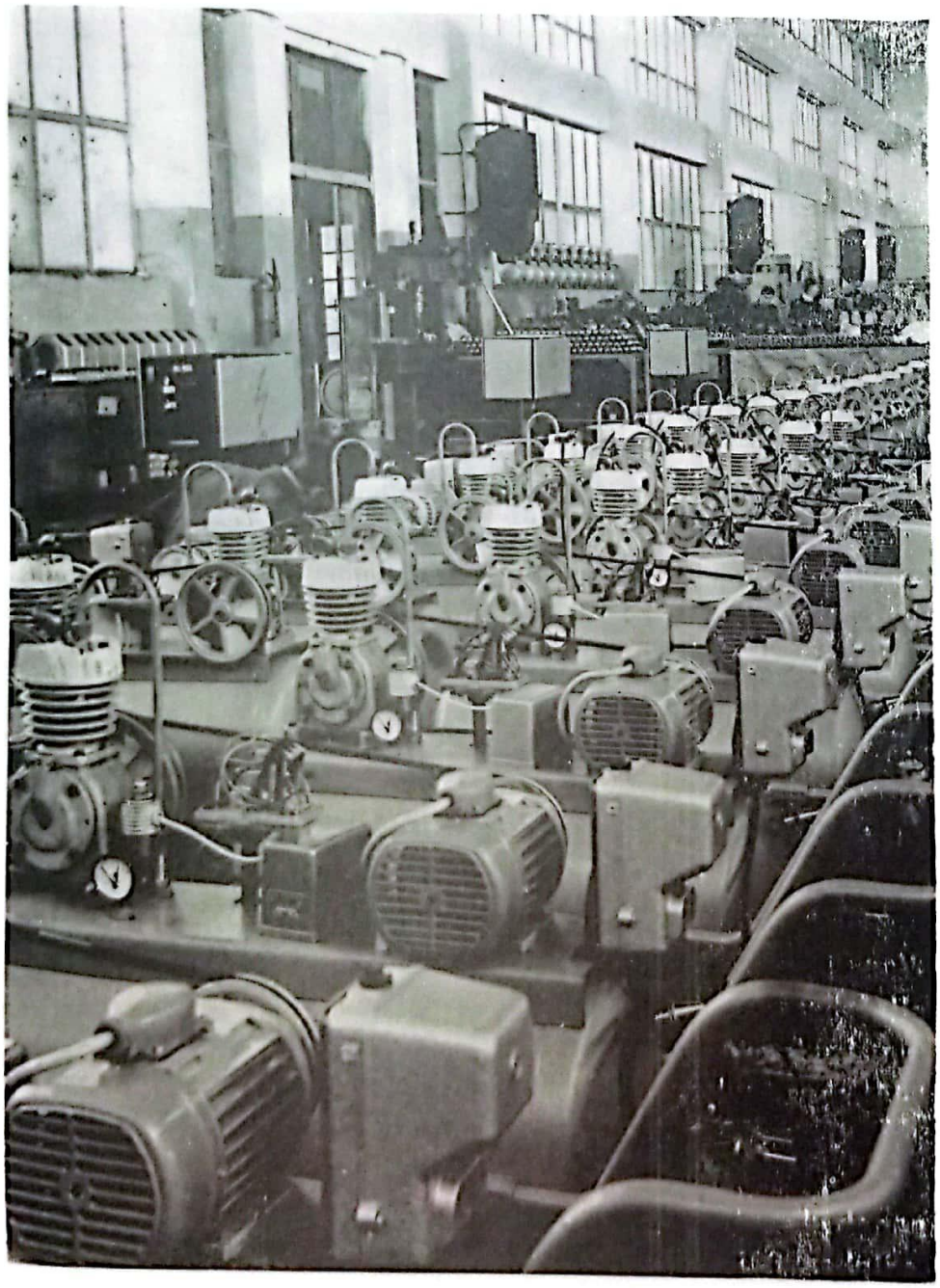

Kompresori spremni za otpremu kupcima

Posebno je vrijedno istaći da mi izvozimo robe visokog stepena prerade — elektroopremu, kompletne objekte, armature, procesnu opremu i druge.

Sve to, kao i naša očekivanja da ćemo u 1980. godini već izvesti robe u vrijednosti od 10 milijardi dinara, zasnovano je na našem opredjeljenju za dugoročne izvozne aranžmane umjesto onih »od danas do sutra«.

Slijedeći nesvrstanu politiku Jugoslavije, i uočavajući u njoj i prave poslovne šanse i mogućnosti, »Energoinvest« se od početka orijentisao na saradnju sa zemljama u razvoju i danas je najveći dio našeg izvoza upućen na ove zemlje. U zapadnoj Evropi mi imamo ukupno pet ljudi u našim predstavništvima, a većina i predstavništava i poslova je u zemljama u razvoju. Sadašnje vrijeme potvrđuje pravilnost te orijentaaije, iako je, ponekad, neki instrumenti ekonomske politike negiraju.

Podsticaj iz ZUR-a

I »Energoinvestovo« iskustvo uvjerljivo pokazuje: razvoj samoupravljanja najsigurniji je put efikasnog privrednog razvoja. Sa mnogo primjera i argumenata može se pokazati koliko je i napredak ovog kolektiva u posljednje dvije godine podstaknut provođenjem Zakona o udruženom radu.

U »Energoinvestu« je razvoj samoupravnih odnosa neprestano shvatan kao prvorazredan zadatak. Svi njegovi OOUR-i još od 1974. godine imaju žiro-račune kod SDK-a, ali »Energoinvest« je kao radna organizaaija u jednom trenutku svog razvoja postao i uzak okvir za 86 OOUR-a i prijetila je opasnost da oni počnu prerastati u preduzetne oblike i razilaziti se kao »rakova djeca«.

Zakon o udruženom radu omogućio je da, na temeljima daljeg razvoja samoupravnih odnosa i jačanju ustavne pozicije OOUR-a kao osnovne ćelije udruženog rada, i »Energoinvest« kao veliki sistem efikasnije funkcioniše.

Za nas je izuzetno značajno to što smo uporedo sa raspravom o ZUR-u razmatrali i platformu vlastitog samoupravnog organizovanja, pa smo već mjesec dana nakon donošenja ovog zakona referendumom usvojili i Samoupravni sporazum o udruživanju u »Energoinvest«, usaglašen sa ZUR-om.

Značajni su i koraci koje smo, provođenjem Zakona o udruženom radu, ostvarili u odnosima proizvodnje i prometa, zatim inženjeringa s jedne i prometnih i proizvodnih organizacija s druge strane, ili između naučnoistraživačkih instituta i proizvodnih OOUR-a.

Razvoj samoupravljanja — put jačanja zajedništva

Primjera radi: naš »Energokomerc« kao najveći jugoslovenski izvoznik uopšte nema svojih sredstava i akumulacije, njime upravljaju delegati iz radnih organizacija u funkciji radničkog savjeta, koji utvrđuju plan i međusobne odnose, a za razvoj naučnoistraživačkog rada formirali smo interesnu zajednicu u okviru »Energoinvesta«.

Njegova primjena doprinijela je osjetnom jačanju zajedništva u okviru kolektiva, koje se — razvojem samoupravljanja unutar OOUR-a i njihovim sve širim međusobnim dohodovnim vezama — stalno obogaćuje, ne »zakivajući« se u jednom stvorene okvire nego se neprestano usavršava kao živ proces.

Kao ilustraciju tih procesa, naveo bih činjenicu da na nivou SOUR-a nemamo nijedan dinar o kojem odlučuje Poslovodni organ iil radnički savjet SOUR-a, a brojne zajedničke projekte ostvarujemo tako što se za svaki od njih sredstva udružuju odlukom samih OOUR-a, svih ili samo nekih, uvijek neposredno zainteresovanih. Pri tome se dogovaranje i usaglašavanje odvija znatno efikasnije nego što bi se — za ovako veliki kolektiv — moglo i pretpostaviti.

Prostor novinskog teksta ne omogućuje da se na njemu cjelovitije predstavi život jednog ovako velikog kolektiva. Zato će dovoljno biti ako se on iz ovih redova makar i — potpunije shvati. Ulaganje u budućnost, i uz cijenu privremenih teškoća koje su ga pratile, i zbog čega su se ponegdje javljale i »brige« za »Energoinvest« i pretpostavke da je to »džin na staklenim nogama« daju i davaće plodove koji najbolje pokazuju i koliko je ta orijentacija bila ispravna.

Dragutin Kosovac,
Predsjednik Poslovodnog odbora
»Energoinvesta«

Preuzeto iz lista »Oslobođenje« od 29. 12. 1978. god.

TRUDBENIK DANAS

»Trudbenik« slavi jubilej, satkan u 30 godina rada. Na početku ove publikacije istaći ćemo šta smo danas. Sa tim saznanjem i slijedeće stranice, na kojima se prisjećamo odakle smo pošli, vjerovatno će biti shvatljivije. O nama, danas, mogli bismo pisati i na više prostora i sa više činjenica. Nemamo takvu namjeru, već ćemo naš današnji trenutak zabilježiti u najkraćim crtama.

Danas smo moderna tvornica kompletne opreme za proizvodnju i primjenu komprimiranog zraka kao energetskog medija, tvornica koja zapošljava 760 radnika sa orijentacijom da po realizaciji investicionih programa, već krajem ove jubilarne godine, broj zaposlenih poraste na oko 900.

Najveći proizvođač klipnih kompresora

Kompresori su samo jedan, najvažniji element u takvoj koncepciji proizvodnog programa. U proizvodnom smislu smo tvornica koja je u potpunosti ovladala kompleksnom problematikom rješavanja energetike sa komprimiranim zrakom. Svakodnevno rješavamo pitanje veoma raznolike primjene komprimiranog zraka po sistemu inženjeringa: po zahtjevu korisnika vršimo optimalan izbor opreme, projektovanje, proizvodnju kompresora i opreme, instaliranje i montažu postrojenja, obuku kadrova, te servisiranje. U stvari poslovni proces počinje od sagledavanja potreba potrošača za energijom komprimiranog zraka, na osnovu čega se vrši prilagođavanje proizvodnje i ukupne aktivnosti za što uspješnije zadovoljavanje sadašnjih a i budućih potreba potrošača.

Zadovoljenje svih zahtjeva naših kupaca omogućava proizvodni program razvijen vlastitim snagama u kome je danas zastupljeno preko 70 tipova kompresorskih agregata i 167 tipova raznih pneumatskih alata rađenih isključivo po vlastitim konstrukcijama.

Kompresorski agregati za komprimirani zrak

Kapacitet	od 30 do 70.000 lit/min.
Radni tlak	do 35 bara
Izvedba	stabilna ili mobilna
Hlađenje	zračno ili vodeno
Konstrukcija:	klipna ili rotaciona jednoradna ili dvoradna
Podmazivanje	suhoradni ili uljni
Pogonski stroj	elektro ili Diesel

Oprema za kompresorske stanice i postrojenja

Hlađenje komprimiranog zraka
Prečišćavanje usisnog i komprimiranog zraka
Sušenje komprimiranog zraka
Razvod komprimiranog zraka
Osiguranje radne sigurnosti sa komprimiranim zrakom
Automatsko i poluautomatsko upravljanje kompresorima

Inženjering — kompresorske stanice i postrojenja

Projektovanje kompresorskih stanica i postrojenja
Projektovanje razvoda komprimiranog zraka
Isporuka i montaža opreme
Probni pogon i obuka rukovaoca

Pneumatski alati i pribor

Brusilice: vretenaste, kutne i čeone
Bušilice: vretenaste, kutne i pištoljne
Izvijači i uvrtači: jednosmjerni i dvosmjerni
Udarno rotacioni uvrtači
Čekići za sječenje i zakivanje
Makaze za rezanje lima
Mašine za rezanje navoja
Pumpe, dizalice, otkopni čekići, čekići za građevinarstvo
Pribor: balanseri, samozatvarajući ventili, slavine, sjekači i drugo.

I u slučaju, da ovako široka gama proizvoda ne ispunjava neki od specijalnih zahtjeva kupca, naše razvojne službe su u mogućnosti da na brz i efikasan način iznadu kvalitetna konstrukciono-tehnološka rješenja i sa modifikovanim proizvodima, zadovoljimo specijalni zahtjev kupca.

Sa prodajom proizvoda ne prestaje naša briga o njima. Razvijena mreža servisnih centara, područnih servisa i stalnih obilazaka krajnjih korisnika, pored brige za prodani proizvod, izvor su i povratnih informacija za dalje razvijanje konsrukcije i kvaliteta proizvoda.

S obzirom na tehničko-proizvodni i kadrovski potencijal, kao i godinama usavršavani proizvodni asortiman, danas u potpunosti zadovoljavamo veoma složene i raznolike zahtjeve korisnika na području hemijske, prehrambene, metaloprerađivačke, drvne industrije i industrije cementa, u građevinarstvu i zanatstvu i gotovo u svim oblastima privređivanja. Po tome smo danas najveći proizvođač klipnih kompresora i jedini proizvođač rotacionih ćelijskih kompresora u zemlji, a činimo pripreme da u proizvodnji i drugih velikih kompresora, kao i pneumatskog alata, postanemo vodeći proizvođač.

Kompresorska stanica u Fabrici celuloze Banja Luka

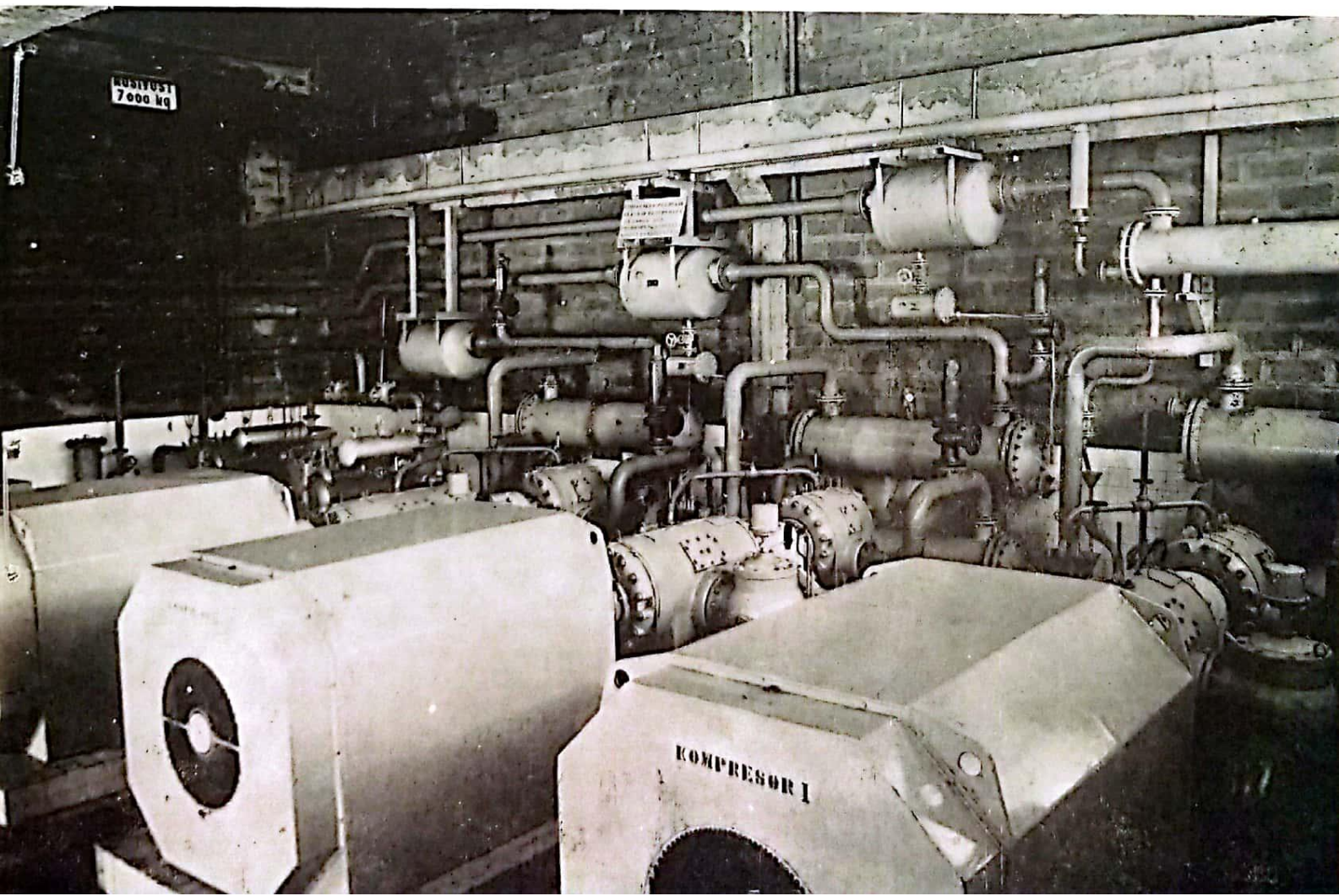

Kada smo prije 30 godina krenuli na ovaj put, tada smo kao prvi proizvođač kompresora i pneumatskog alata, uz cijenu mnogih odricanja, morali da se orijentišemo na vlastiti razvojni put. Ta odricanja nisu bila uzaludna, jer danas na poslovima razvoja u Tvornici rade 33 inženjera i preko 100 tehničara sa bogatim radnim iskustvom, stečenim samostalnim konstruisanjem i uvođenjem u proizvodnju svih naših proizvoda. Uskoro ćemo u Tvornici imati nekoliko magistara koji su teme od interesa za razvoj proizvodnje, uzeli za svoje magistarske radove. Rad Sektora za razvoj nije bio samo rad konstruktora i tehnologa. U prototipnoj radionici staroj koliko i Tvornica, svjetlo dana su ugledali svi naši proizvodi. Specijalne alate i pripremke smo konstruisali i radili u sopstvenoj alatnici. I rad drugih odjeljenja i biroa, koje smo morali opremiti uređajima i opremom i kadrovima, integriran je u rad ovog Sektora. Mehaničko i metalografsko odjeljenje laboratorija, probna kalionica, ispitna stanica Sektora kontrole kvaliteta su, do danas, najviše ispitivanja i rezultata dali za potrebe Sektora za razvoj. Stečena znanja u ovom Sektoru nismo zadržali samo za naše potrebe. U zbornicima i na savjetovanjima naša smo iskustva i znanja prezentirali stručnjacima i našim kupcima.

Na kontrolnom stolu

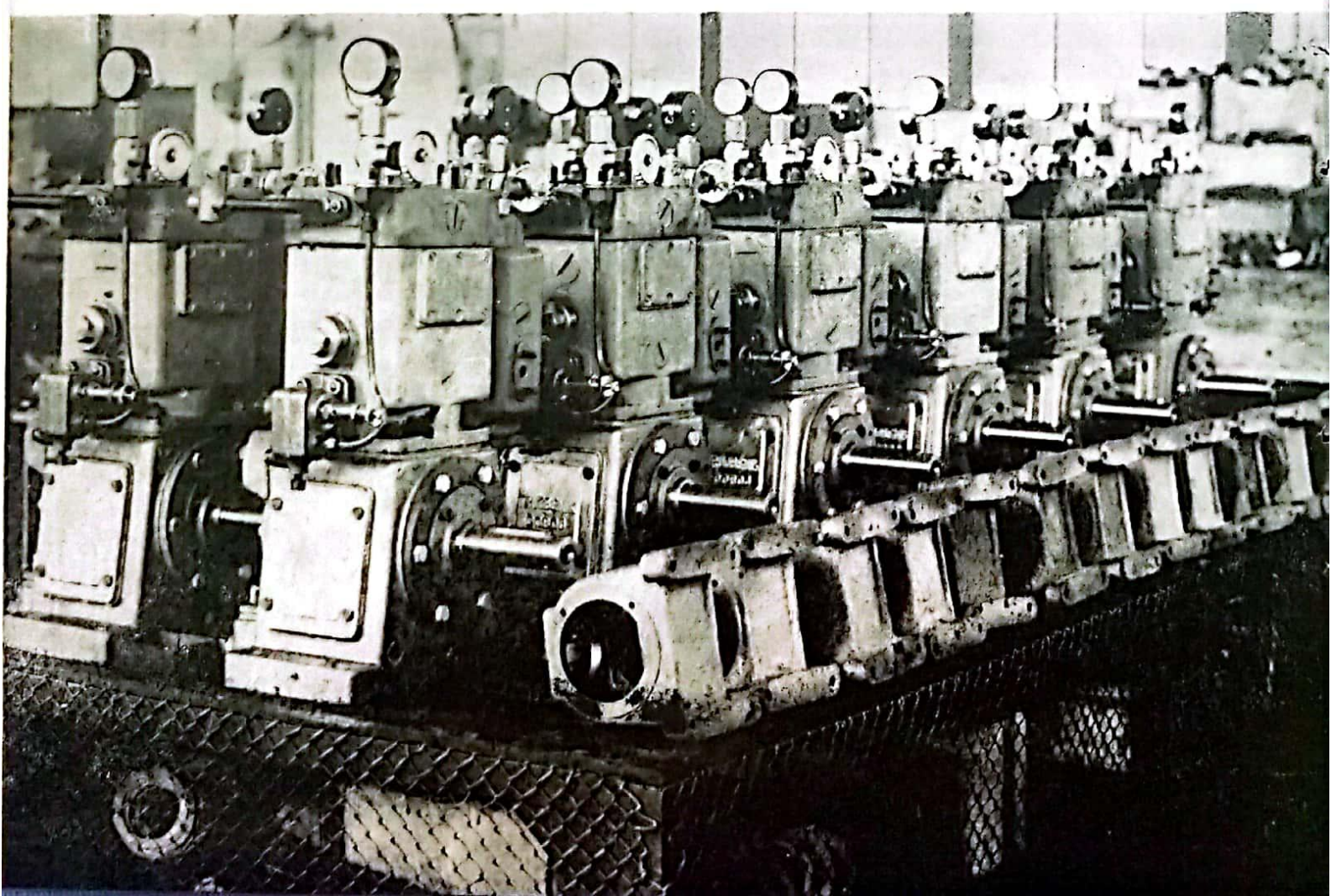

Tehnička kontrola
na najvišem nivou

ı je prije 30
ole«, koji je
čki osposob-
u Tvornicu,
ala i usluga.
potrebna he-
ja. Proces iz-
n fazama, za-
nti. Rotirajući
balans-mašina-
a koristimo i
ih spojeva uz
ostigli zavidan
ama pod priti-

vanje je posao
nim stanicama
ispituje funk-
vodnju smo po-
acija. Danas se
n mašinama, od
e. Uz savreme-

Pneumatski alati

Stalna briga za kvalitet proizvoda poč
godina formiranjem »Odjeljka tehničke ko
tokom godina prerastao u kadrovski i te
ljen Sektor kontrole kvaliteta. Već na ul
prijemna kontrola utvrđuje kvalitet mate
Ona koristi vlastiti laboratorij koji vrši s
mijska, mehanička i metalografska ispitiv
rade dijelova i sklopova se kontroliše u s
što postoji odgovarajuća oprema i instrum
dijelovi se uravnotežavaju na savremenim
ma, veoma preciznih mogućnosti. Godina
usavršavamo radiografsku kontrolu zavare
primjenu radio-aktivnih izotopa. Time smo
nivo kvaliteta zavarenih spojeva na posu
skom.

nu opremu, godinama stvarana i dograđivana organizacija proizvodnje je na zavidnom nivou.

Svi napori, materijalna ulaganja i oprema bez radnih ljudi, bili bi bez rezultata koje ističemo danas. Osposobljavanje kroz kurseve, školovanje uz rad, stipendiranje na srednjim i višim školama, fakultetima i postdiplomskom studiju, bili su put kojim smo obezbjeđivali kadrove. Uz to, materijalna sigurnost, stambena politika, poboljšavanje uslova rada, zdravstvena zaštita i zaštita na radu kao i cjelokupnost odnosa u kolektivu obezbijedili su stalnost kadrova.

Politika oslanjanja na sopstvene snage u razvoju Tvornice, pokazala je punu opravdanost. Integraciono povezivanje sa SOUR Energoinvest, otvorilo je nove perspektive i mogućnosti dinamičnijeg razvoja, kao i korištenje dostignuća i saznanja do kojih bi sami teško stigli.

Školovanje, put obezbjeđenja kadrova

Rezultati ovakvog povezivanja opredijelili su nas da u okviru Energoinvestovog Instituta za termotehniku i nuklearnu tehniku formiramo i vlastito odjeljenje koje, praćenjem razvoja u oblastima od interesa za Tvornicu, objedinjuje naučna dostignuća, najsavremenija tehničko-tehnološka rješenja proizvoda i laboratorijske ekspertize za potrebe razvoja proizvoda iz našeg proizvodnog programa. U saradnji sa Centrom za samoupravljanje i organizaciju, uveden je sistem tehnologije i obrade podataka za praćenje po ciklusima proizvodnje, kao i cjelokupnog poslovanja Tvornice putem mehanografske obrade i obračuna u ERC. Radna organizacija za unutrašnji i spoljno-trgovinski promet, »Energokomerc« u okviru SOUR Energoinvest i široka mreža predstavništva u zemlji i svijetu, uz aktivnost Sektora marketinga u Tvornici, olakšali su plasman proizvoda, jer se u cjelokupnoj marketing-aktivnosti ne ide za tim da se kupcu jednom proda, već da kupac postane stalni poslovni partner.

Interes smo našli i u povezivanju sa institutima, razvojnim centrima, visokoškolskim institucijama i izvan Energoinvesta. Saradnja i korištenje usluga Instituta »Boris Kidrič« Vinča, »Hasan Brkić« Zenica, SIZ-a za naučno istraživački rad, Mašinskog fakulteta Sarajevo i mnogih drugih, traje niz godina, počev od 1960. godine.

Društveno-politički i društveni život je, takođe, ukorak pratio naš cjelokupni rad i razvoj. Tvornica i njeni radni ljudi su postizali i postižu društveno priznate rezultate u radu delegacija interesnih zajednica, omladinskih radnih akcija, sportskih i društvenih organizacija.

Dalji samoupravni razvoj je određen našom opredijeljenošću da u jubilarnoj godini, idemo u samoupravnu transformaciju RO i formiranje OOUR-a po zaokruženim proizvodnim cjelinama, što će dovesti do još većeg materijalnog razvoja Tvornice i socijalističkih samoupravnih odnosa. Kroz buduće organizacione cjeline će i programi rekonstrukcije Tvornice biti brže i lakše realizovani.

Savremena organizacija

Perspektive razvoja proizvodnje i plasmana proizvoda su pred nama. U okviru SR BiH i složene organizacije udruženog rada Energoinvest, danas smo jedini proizvođači kompresora i pneumatike.

Prioritet, koji je u planovima razvoja SR BiH i Energoinvesta dat razvoju proizvodnje u ovoj oblasti, radni ljudi Tvornice shvataju kao priznanje za protekle tri decenije rada i podstrek za dalji rast Tvornice.

Naše danas je proisteklo iz onog što smo bili juče. Stoga, na narednim stranicama smo pokušali otrgnuti od zaborava to proteklo vrijeme.

NAŠ
PREĐENI PUT

Tradicija duga tri decenije

Trideset godina postojanja i rada Tvornice TRUDBENIK je dovoljan vremenski period da se, osvrtom na pređeni put, može pisati o kolektivu trudbenika — metalaca, iza kojih je bogato radno i proizvodno iskustvo i hiljade kompresora, pneumatskih alata i sličnih proizvoda, isporučenih kupcima u zemlji i gotovo u svim krajevima svijeta.

Tokom protekle tri decenije sa rastom Tvornice rasli su i njeni trudbenici, obogaćivali se novim i novijim stručnim, ekonomskim i samoupravnim znanjima i saznanjima. U proteklih trideset godina bilo je i poteškoća. Nikada nismo posustali i stali. Savlađivali smo ih dogovorom i zajedničkim radom. Zato nam je svaka prebrođena poteškoća ujedno bila i praksa i škola i novo iskustvo.

Metalci nisu posebno vični peru i pisanju. Zato i kada pišu, to čine hronološki, bez uljepšavanja. Arhivski materijali zapisnika prvih radničkih savjeta Tvornice i njihovih organa su nam poslužili kao izvori pisanja o nama i za nas. Nismo ih dotjerivali da ljepše i knjiškije zvuče. U svom izvornom obliku su životniji i bliži, jer su naši.

Osnivanje Tvornice i izbor programa proizvodnje

Na mjestu gdje je danas lociran Trudbenik, Uprava poljoprivredno-mašinskih stanica (UPMS) za NR BiH, tokom 1948. godine je izgradila građevinske objekte namijenjene za otvaranje Centralne (zemaljske) radionice za popravak traktora i poljoprivrednih mašina.

Radi izmjene kursa u odnosu na mehanizaciju poljoprivrede i zbog ekonomske i političke situacije u kojoj se tada našla Jugoslavija, otpala je ova namjena objekata. Tada su već bile izgrađene: hala »A« (1360 m²) kao glavna tvornička hala sa aneksom »B« (880 m²), te manje hale »C« (bravarija) i »D«, prvobitno namijenjena za livnicu sivog liva. Naknadno su hala »C« i »D« povezane širokim hodnikom sa glavnom tvorničkom halom. Ovi objekti nisu bili potpuno ni dovršeni, a već se nametnula potreba iznalaženja njihove druge namjene.

Predsjedništvo vlade NR BiH, aktom VI/192 od 14. februara 1949. godine, naređuje da Ministarstvo saobraćaja NR BiH u podignutom objektu formira Glavnu radionicu za popravak vozila »TRUDBENIK«, pa se doprema dio mašinskog parka za vršenje remonta motora i vozila. Premještajem iz sličnih radionica, u Doboj dolaze i prvi iskusniji radnici metaloprerađivačkih zanimanja. U nedovršenim objektima, uz nešto mašina skupljenih iz reparacija, počelo se sa remontovanjem vozila voznog parka Jugoslovenske armije.

Od usluga do proizvodnje kompresora i pneumatskog alata

Krajem 1949. godine, Radionica se predaje na upravu Ministarstvu narodne odbrane FNRJ. Od tada, pod nazivom »Centralna autoradionica TRUDBENIK u Doboju«, vrši opravku vozila i izradu rezervnih dijelova. Iz reparacija i uvoza, nabavljen je potreban mašinski park za planiranu djelatnost. Organizaciju, nadzor i kontrolu proizvodnje vršili su vojni stručnjaci. Pod vojnom upravom je izgrađena nova dvospratna hala »F«, garaže za smještaj remontovanih vozila, probijen je i kružni put oko građevinskih objekata i garaža, te podignuta ograda sa mjestima za obezbjeđenje objekata. Za upravnu zgradu je adaptirana zgrada koja se nalazila u krugu Tvornice, a građena je prije rata za stanove namještenika tvornice šećera na Usori. Počela je gradnja zgrade restorana i nekoliko prizemnih stambenih zgrada.

Vlada FNRJ, aktom od 6. 12. 1950. godine, predaje ovaj objekat u nadležnost Generalne direkcije mašinogradnje FNRJ. Mašinski park, prikupljen za vrijeme vojne uprave, povlači se i predaje na upotrebu vojnim preduzećima.

Generalna direkcija mašinogradnje planira u tom objektu proizvodnju 1000 kamiona godišnje, pa se pristupa izradi programa i projekata za dogradnju i opremu. Saobrazno politici decentralizacije ekonomskog života, Vlada FNRJ svojim aktom broj 9732 od 27. 5. 1951. godine, predaje objekte na upravu Generalnoj direkciji mašinogradnje NR BiH. S tim u vezi, otpao je planirani zadatak proizvodnje kamiona u tzv. »Fabrici automobilskih dijelova TRUDBENIK«. Taj zadatak je prenesen u Priboj, gdje se trebala izgraditi ova Fabrika (današnji FAP).

Ipak, proizvođač kompresora i pneumatskih alata

Savjet za mašinogradnju Vlade FNRJ svojim aktom strogo pov. 136/506 od 17. 8. 1951. godine, mijenja program proizvodnje preduzeća u Doboju i u zadatak mu stavlja proizvodnju kompresora i pneumatskog alata.

Navedene promjene direkcija, kao i programa i proizvodnih zadataka, imale su za posljedicu dezorijentaciju, smjenu kadrova, prikupljanje i ponovno raznošenje mašinskog parka.

Međutim, pozitivan rezultat ovih promjena je odluka o programu proizvodnje kompresora i pneumatskih alata.

Odluka Savjeta za mašinogradnju Vlade FNRJ je bila logična posljedica rastućih potreba u ovoj vrsti opreme i nastojanja da se eliminiše zavisnost zemlje od uvoza. Razmah građevinske, rudarske i istraživačke djelatnosti i rastuća perspektiva razvoja ovih grana, imale su za posljedicu sve veću potražnju opreme koje do tada nije bilo na domaćem tržištu. Ovi isti faktori su uslovili osvajanje i širenje programa opreme za proizvodnju i primjenu komprimiranog zraka.

Dolaze kvalifikovani kadrovi

Tokom prve dvije godine postojanja i rada preduzeća, u djelomično završenim objektima, oko iskusnijih tokara i glodača, koji su radili na isluženim strojevima, okupljeni su i prvi učenici iz Doboja i okoline. Čarolijama oblikovanja metala su obučavani i nekvalifikovani radnici koji su u Tvorncu došli iz okolnih sela.

U 1951. godini je definisano buduće opredjeljenje za proizvodnju kompresora i pneumatskog alata. Naziv Preduzeća Trudbenik se mijenja u Tvornicu kompresora i pneumatskog alata TRUDBENIK — DOBOJ.

Nekoliko mještana koji su se domogli privilegije da industrijsko obrazovanje steknu prije rata, nekoliko iskusnijih metalaca upućenih u Tvornicu iz drugih preduzeća i prvi tokari, bravari i glodači, osposobljeni na kursevima u samoj Tvornici, sačinjavali su jezgro koje je dobilo zadatak i obavezu da proizvede prve kompresore i pneumatske alate u našoj zemlji.

Ministarstvo mašinogradnje FNRJ je krajem 1951. godine u Trudbenik uputilo više završenih učenika industrijske škole »Ivo Lola Ribar« iz Železnika i učenika koji su školovanje završili u ČSSR. To su bili mladi alatničari, metaloglodači i drugi metalci specifičnih zanimanja. U toj grupi su u Tvornicu, između ostalih, došli i: Nada i Safet Halilović, Bojana Cvijetić, Nenad Koričić i drugi.

U ovoj godini, uporedo sa rješavanjem pitanja izbora koncepcije i tipova kompresora i pneumatskog alata, rješavan je i niz tehničko-tehnoloških problema, popune mašinskog parka i školovanja budućih konstruktora, tokara, bravara i drugih neophodnih kadrova.

Panorama Tvornice 1956. godine

Objekti Tvornice su građeni za druge svrhe, te za Tvornicu ovakvog opredjeljenja nisu odgovarali. Bilo ih je potrebno dovršiti i, koliko je to bilo moguće, prilagoditi za buduću proizvodnju.

Plodan rad organa radničkog upravljanja

Kompletiranje mašina se vršilo na razne načine. Nepotrebne su prodavane ili zamjenjivane mašinama iz drugih preduzeća. Organi upravljanja, Radnički savjet i Upravni odbor, održavaju sjednice svakih četrnaest dana, a po potrebi i češće. Uz punu podršku partijske i sindikalne organizacije počinje bitka za organizovanje proizvodnje, za kadrove i razvijanje samoupravnih odnosa u kolektivu. Donose se odluke koje su za kolektiv bile od životnog interesa.

»Obezbjeđenje preduzeća nije u dovoljnoj mjeri. Opšti odsjek treba da vodi računa o sanitarnom i higijenskom uređaju u preduzeću. Hitnu pomoć takođe oformiti. Sekretarijat preduzeća da do 10. 7. izvrši u zajednici sa Unutrašnjim odsjekom u Doboju konačno obezbjeđenje preduzeća . . .«
». . . Oformiti vatrogasnu jedinicu i pronaći i osposbiti hidrante. Sve do 30. 7. o.g.«. (Sjednica RS 2. 5. 1951)

Objekti Tvornice 1958. godine

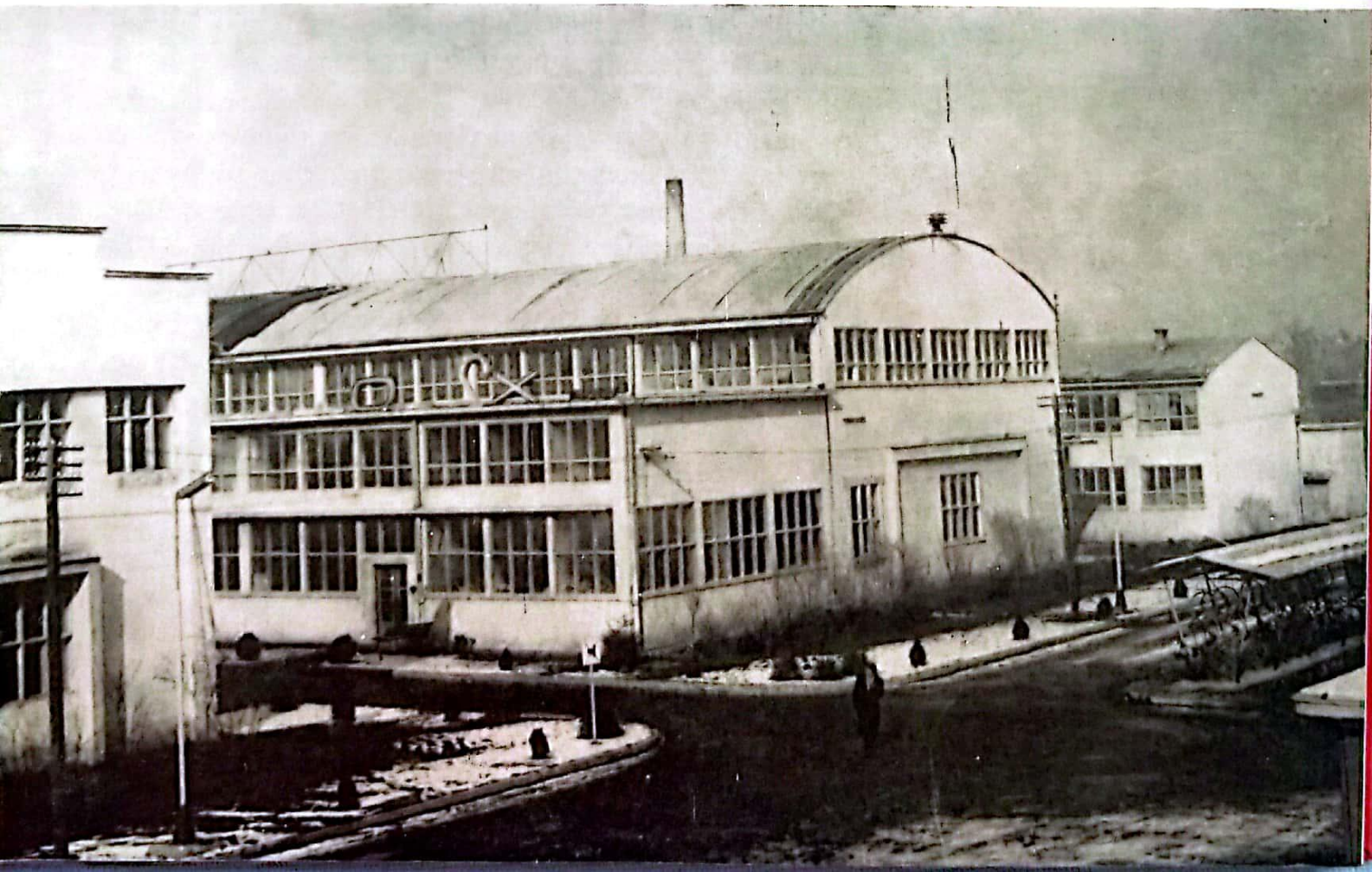

»Glavno težište treba baciti na industrijsku proizvodnju kako bi postepeno otklonili zanatsku proizvodnju. Stoga smo i preuzeli sve mjere za otvaranje industrijske škole pri našem preduzeću i poslova oko toga je prilično obavljeno.
Da bi dobili industrijski kadar predlažemo da se stručnim radnicima koji dolaze daju bolje plate, s tim da ako im se da bolja plata rade svaki dan 2-3 sata prekovremeno i pokazuju našim radnicima.
Daje se u zadatak privrednom rukovodstvu preduzeća da sa izvođačima radova sklopi ugovor, da se odmah počne sa nivelacijom terena i izgradnjom puteva sa kanalizacijom.
Sa naše strane dati pomoć u ljudstvu.
Imamo nešto pocinčanog lima pa treba završiti oluke na hali 'F'.
Daje se nalog da se nabavi kontrolni sat, razglasna stanica i telefonska centrala.
Izvršena je revizija bolovanja.
Seminar za ekonomsko obrazovanje radnika je počeo sa radom . . .

»Drug Novak govori o radu Tehničke pripreme koja nema dovoljno stručnih ljudi i da zbog toga je rad pogona dosta šepav. Naglašava da službenici pripreme ne traže nikakvu saglasnost te svako radi na svoj način. I rad u bravariji veoma slabo ide. Treba provesti politiku stezanja u fabrici«. (Sjednica UO 8. 8. 1951)

»U vezi sa dopisom generalne direkcije potrebno je formirati komisiju za unapređenje proizvodnje. Bira se 'Komisija za unapređenje proizvodnje' u koju su izabrani: Godovac Uzeir, tehnički direktor, Rakoci Josip, Leban Marijan i Kalih Emil.

Usvaja se rebalans plana za 1951. godinu:

	Spojke	Dijelovi GMC(Džems)	Remont	Izrada alata	Usluge
Norma čas.	15000	25000	35.000	7000	60000
Tona	8,3	7,5			
P. c. košt.	1760	1920	557.655	1180	10200«

(Sjednica RS 15. 11. 1951)

»Puštanje u pogon odjeljenja automata (Tornosa i Škoda) je 20. 12. 1951. a u međuvremenu sukcesivno puštati pojedine mašine u pogon kao i snabdjeti ih svim potrebnim alatom do tog vremena.

Zadužuju se Tehnički direktor da Kovačiju stavi u pogon do 15. 12. a istovremeno se stavlja u zadatak drugu Taušu da preko građevinske operative završi građevinske radove . . .

U vezi sa dolaskom novih ljudi u preduzeću predlaže Upravi da izvrši postavljenja na rukovodeća radna mjesta: Štos Antona za šefa pogona, Leban Marijana za šefa alatnice, Pangrac Stjepan za šefa odr. pogona, Pašić Enisa za šefa Tehničke pripreme, Rakoci Josipa za rukovodioca odjeljenja automata i Novan Ivana za rukovod. strugarnice.

Ujedno se preporučuje da se Štos Antonu da plata oko 5.000 dinara koju je isti imao i u Železniku, odakle je došao u Trudbenik . . .«
(Zaključci UO 26. 11. 1951)

Iz datih navoda se vidi da je za kolektiv ova godina bremenita nizom problema, da je na početku trebalo puno samoodricanja da Tvornica postane ono što je danas i što će biti sutra.

Uz sve ove napore bilo je neophodno obezbijediti i posao za ljude. Pretežan dio plana za 1951. godinu je bio sastavljen od usluga, za koje je trebalo pronaći kupce. Pored dijelova za GMC vozila, rađene su i kopče za JŽ kola, kuke tegljanika, slavine, ventili, šrafovska roba i drugo. Veliko ohrabrenje za kolektiv je predstavljalo izlaganje direktora Rudolfa Novaka na sjednici Radničkog savjeta, održanoj 23. 11. 1951. godine, kojoj, pored članova Radničkog savjeta, prisustvuju:

Rudolf Novak, direktor
Nikola Tauš, pomoćnik direktora
Uzeir Godovac, tehnički direktor
Ivan Leskovac, direktor priv. rač. sektora
Enis Pašić, šef tehničke pripreme
Halil Halilović, sekretar partijske organizacije

»... U 1952. godini konačno se prelazi na planski zadatak i to na izradi kompresora i pneumatskog alata. U vezi toga potrebno je što prije obrazovati kovačnicu koja će vršiti otkivke za potrebe mašinogradnje BiH. Po planu je predviđeno da se u 1952. godini izradi 15 tona kompresora, oko 22 tona pneumatskih alata, 60.000 norma časova raznih usluga i 100 tona otkivaka.

Na bazi toga u Opatiji je izvršeno ugovaranje i zaključena je isporuka 83 komada čekića i drugog pneumatskog alata.

Ugovori su zaključeni sa isporukom u IV kvartalu 1952. godine.

Novčana vrijednost iznosi 18.000.000 dinara. Uporedo su preduzete mjere radi obezbjeđenja izvršenja ugovora pa je u tom smislu sklopljen ugovor sa 'Mašinprojektom' radi izrade 9 vrsta tehničke dokumentacije i to da prva dokumentacija bude gotova 1. maja, prototip 1. juna dok poslednja dokumentacija treba da bude gotova 1. 11. 1952. godine.

Sa preduzećem »Sever« Subotica, zaključeno je da do konca aprila 1952. godine isporuči 100 komada elektromotora za kompresore.
Sa preduzećem »Prvomajska« Zagreb zaključeno je da nam isporuče slijedeće mašine:

Tes 3	2 komada
D 30	5 komada
RTS 40	4 komada
Amerikanera 220	45 komada
Steznih glava 113	45 komada
Steznih glava 116	35 komada
Okretni šiljci	90 komada
Amerikanera 290	10 komada
Stubne bušilice 110	2 komada
EBR 20/28	2 komada
Zračni čekić 37,5	1 komad

Potrebno je da Radnički savjet kroz zaključke postavi rokove, da Tehnički sektor izradi materijalni bilans, a

Komercijalni sektor na bazi materijalnog bilansa da izvrši što hitnije ugovaranje radi nabavke materijala. Tehnički sektor da najhitnije pristupi prikupljanju dokumenata radi projektovanja . . .«

Opravdati povjerenje i uvjeriti se u sopstvenu snagu

Kolektiv ulazi u 1952. godinu koja je, svakako, bila najburnija u protekle tri decenije postojanja i rada Tvornice. To je bila godina u kojoj je trebalo položiti prvi odlučujući ispit. To je bio i period industrjalizacije zemlje i otklanjanja još prisutih posljedica rata. Ekonomska blokada, nedostatak mašina, materijala i svega što je bilo potrebno za osvajanje u zemlji još nepoznate proizvodnje, kao i to da je Tvornica podignuta u nerazvijenom području, koje do tada nije imalo značajniju industriju, niti industrijsku tradiciju, činilo je ozbiljne teškoće.

Trudbenik je prvi u zemlji trebao da, u poletu izgradnje, u zanosu omladinskih i frontovskih radnih akcija, krene u proizvodnju prijeko potrebnih kompresora i pneumatskih alata.

Nismo imali od koga da učimo, a bilo je neophodno učiti i naučiti mnogo. Trebalo je stvoriti konstrukcionu i proizvodnu dokumentaciju, organizovati kolektiv i radionice, obučiti nesvikle ruke da pokoravaju svojoj volji i zamisli, i mašinu, i metal.

Bez obzira na sve probleme, kolektiv, obradovan zadatkom koji mu je povjeren, ulaže sve napore da opravda povjerenje i uvjeri i samog sebe u svoju snagu. U tim naporima nikada nismo ostajali sami. Podršku i pomoć su pružali i organi vlasti u Doboju, Republici, zemlji. Podrška i pomoć građana dobojske regije je takođe stalno bila prisutna, jer je i njima pričinjavalo radost saznanje da se, nakon osnivanja Tvornice, došlo i do definitivne proizvodne orijentacije. Za to vrijeme je ilustrativno izlaganje direktora Tvornice na sjednici Upravno godbora 21. 6. 1952. godine:

»Upoznaću vas sa zaključcima konferencije održane u Beogradu u Savjetu za industriju FNRJ. Potrebno je utvrditi kapacitete u mašinogradnji i građevinarstvu. Zatim da ubuduće neće više biti ugovaranja jer se isto pokazalo nerentabilno, tako da isto ubuduće otpa-

da kako za opremu tako i za materijal.
Preduzeće mora tražiti poručioca, materijal i sve ostalo. Sada su preduzeća potpuno samostalna, između njih postoji konkurencija i koje bude radilo bolje imaće i bolji prosperitet. Ali među preduzećima mora da postoji koordinacija.
U pogledu našeg preduzeća izloženo je da je ono od značaja za cijelu FNRJ, te će zato ući u Savezni plan i biće stavljeno u zadatak našoj republici da nas pomognu u našem razvitku«.

Početkom 1952. godine iz Borova u Tvornicu stiže grupa od oko 20 visokokvalifikovanih radnika sa bogatim iskustvom i industrijskim znanjima. Sa njima dolazi i prvi diplomirani inženjer. Iskustvo i radni elan »borovaca«, među kojima su bili: Ing. Branko Puškarević, te rutinirani metalci: Stjepan Čizmar, Drago Krajlah, Franjo Mikolčić, Žarko Milivojević, Kuzman Orsić, Drago Kovač, Josip Kabelka, Aco Čolaković i drugi, bili su inspiracija i podstrek za smionije gledanje na zadatke koji su očekivali kolektiv.

Vlastiti konstrukcioni biro

U duhu tadašnje planske privrede, Tvornica je upućena od strane Generalne direkcije mašinogradnje da konstrukcione crteže i dokumentaciju naručuje kod projektantskih organizacija, raznih preduzeća, pa i pojedinaca. Međutim, prvi primjerci dobijene dokumentacije su pokazali da je odabran pogrešan put. Projektovanje bez stalnog dodira sa proizvodnjom i bez poznavanja mašinskih i ljudskih kapaciteta u samoj Tvornici, nije dalo željene rezultate.

Inženjer Branko Puškarević stvara Konstrukcioni biro i uz saradnju mladih tehničara: Vojina Petkovića, Mirka Damjanovića, Ešefa Halilovića, Josipa Rakoci i crtača Bojane Cvjetić, radeći danonoćno, kreće u bitku za konstruisanje prvih domaćih kompresora i pneumatskih alata. Kao uzor u pogledu opsega, asortimana pa i konstrukcionih rješenja, uzeta je Fabrika kompresora i pneumatskog alata »POKORNY« — Frankfurt. Vidovitost konstruktora u izboru uzora i orijentacije buduće proizvodnje, potvrdio je kasniji razvoj proizvodnog programa i Tvornice.

U proizvodnju prvog kompresora i pneumatskog čekića kolektiv kreće sa oko 120 zaposlenih. Oni su sebi postavili zadatak da sa prvim proizvedenim kompresorom učestvuju na »Izložbi Glavne direkcije mašinogradnje«, ko-

ja je trebala da se održi u Sarajevu tokom maja 1952. godine.

Od januara do maja 1952. godine, uz udarnički rad cijelog kolektiva, taj zadatak je i ostvaren. Bio je gotov prototiv prvog kompresora, kapaciteta 250 l/min — popularnog EK-250. Paralelno je rađeno i na konstruisanju i proizvodnji prvog pneumatsko-udarnog alata, bušaćeg čekića B-20.

1952. godina, prvi proizvodi EK 250 i B 20

Prvi kompresor i bušar, stigli su na izložbu u Sarajevu.

Draž prvog uspjeha koji je istovremeno bio i novi podstrek, najbolje ilustruje izlaganje direktora Tvornice na sjednici Radničkog savjeta 28. 5. 1952. godine:

> »Naš kolektiv je imao velike rezultate osvajanja prototipa kompresora i bušara. Sa tim prototipima smo izašli na 'Izložbu Glavne direkcije mašingradnje' Sarajevo. Na toj izložbi je vladalo veliko interesovanje od strane potrošača za novo usvojenu proizvodnju, što nas je navelo da umesto 100 kompresora što smo predvideli za prvu seriju, a po ugovoru, povećamo: na 200 komada.

Konstrukcioni biro 1959. godine

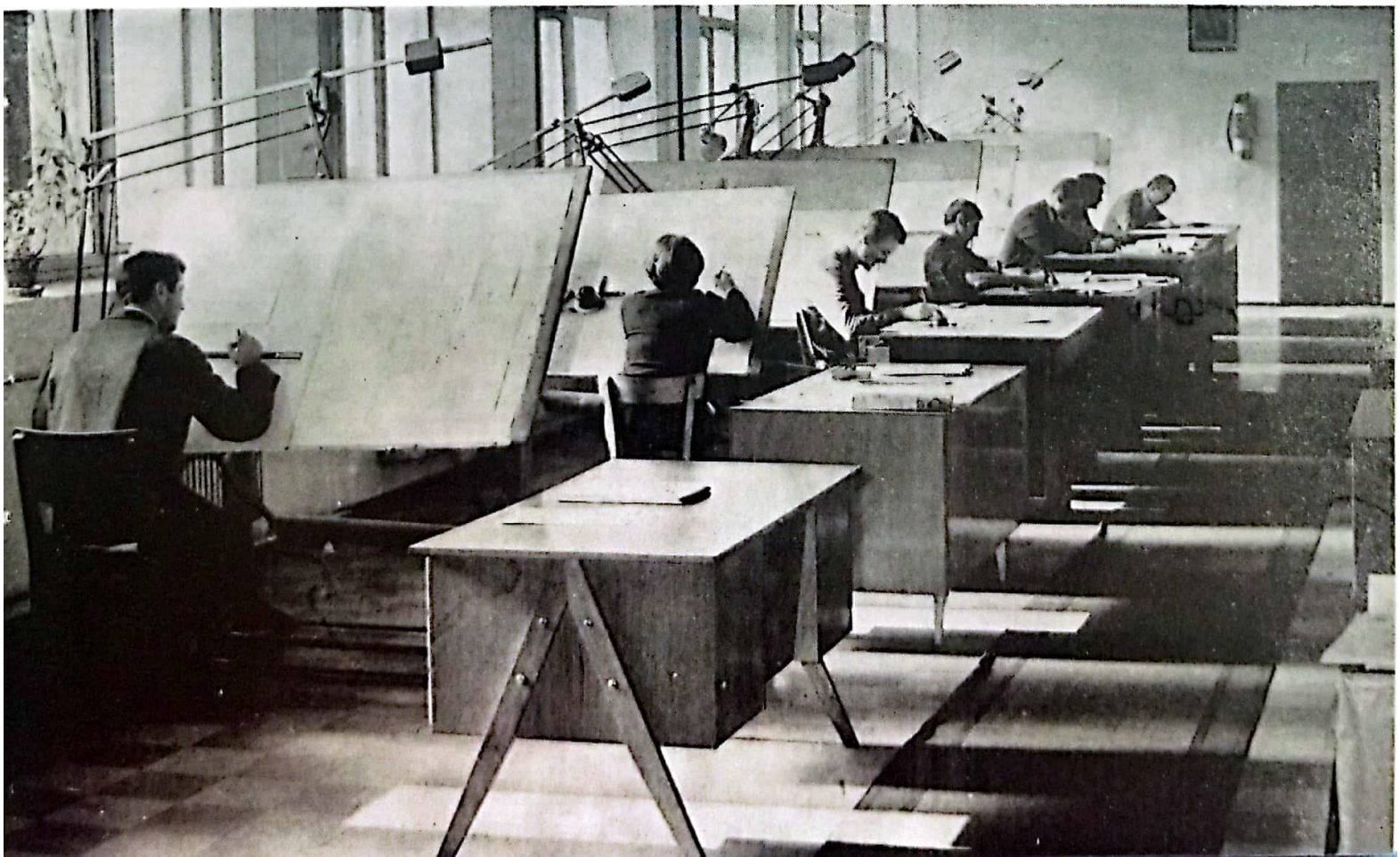

Izradom prototipa kompresora i bušara ustanovili smo da izvesne konstrukcije pojedinih delova kao npr. glava od kompresora ne odgovaraju odnosno da bi se rekonstrukcijom iste poboljšao kvalitet i cijena proizvoda. Takođe na kompresoru će btii razne izmene u konstrukciji na čemu radi Konstrukcioni biro koji je sa tim poslom već pri kraju. Prilikom izrade prototipa bušara ustanovili smo da su odlivci lošeg kvaliteta i porozni. U vezi toga smo u vezi sa livnicom 'Jelšingrad' te livnicama Stup i Tuzla.

Ako ne uspemo navedene odlivke ćemo kovati od čelika . . .«

Po uspješno savladanom, do tada najtežem zadatku, kolektiv stiče samopouzdanje i vjeru u svoje mogućnosti. Konstruisanje i uvođenje u serijsku proizvodnju ovog kompresora-prvenca, bilo je inicijativa i podstrek za razvoj široke familije malih kompresorskih agregata.

Iskustva stečena u serijskoj proizvodnji EK-250 su korištena za utvrđivanje kapaciteta proizvodnje i mjerilo za uvođenje cijele familije malih kompresora.

Naš prvenac EK-250

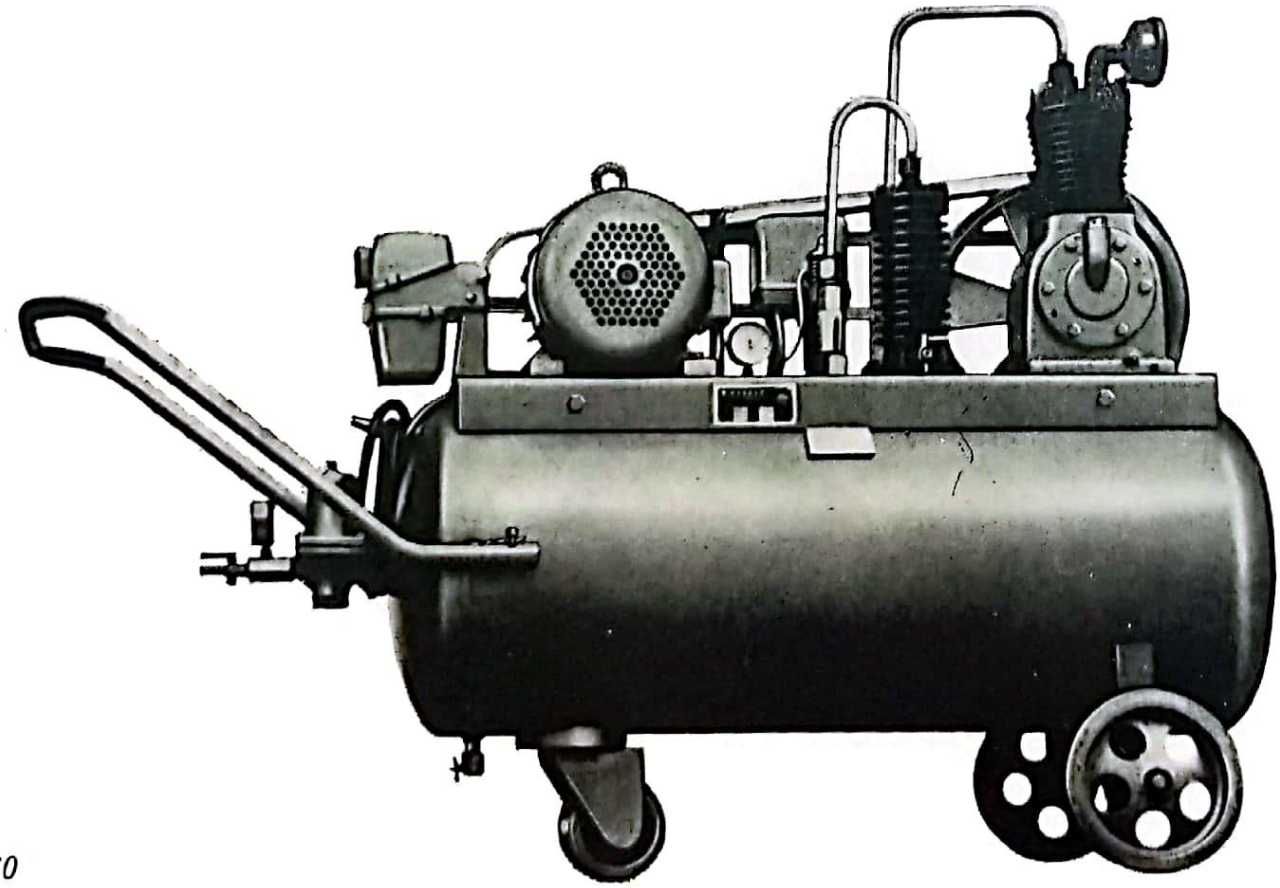

Prvi uspjesi nisu bili razlog za slavopojke, niti su u Tvornici tako shvaćeni. Sa puno trezvenosti i kritičkog sagledavanja, uspjesi su analizirani i izvlačena su iskustva za budući rad.

Kompresori na Zagrebačkom jesenjem velesajmu

Dalji razvojni korak je bio konstruiranje, provjeravanje i uvođenje u serijsku proizvodnju tzv. »velikih« kompresora — pokretnih ili stabilnih. Prvoosvojeni kompresor ove familije, tipa EK-6 (6 m^3/min), koji je pokazao sve pozitivne kvalitete, preteča je razvoja konstrukcije i proizvodnje ove familije kompresorskih agregata.

Tvornica prvi put učestvuje na Jesenjem zagrebačkom velesajmu 1952. godine.

»Veliki uspjeh smo postigli izlaganjem naših kompresora na Zagrebačkom velesajmu. Mogućnost prodaje su ne 200 već 500 komada, uz dosadašnji kvalitet«. (Sjednica RS 7. 10. 1952)

Prelaskom na serijsku proizvodnju, prišlo se poboljšavanju radne i tehnološke discipline. Redovno se održavaju sastanci u svim odjeljenjima, a posebno sa rukovodiocima, na kojima se ukazuje na razne izostanke i bolovanja, a posebno na postizanje što boljih proizvodnih rezultata. Nedostatak materijala, raznih alata, nekompletnost

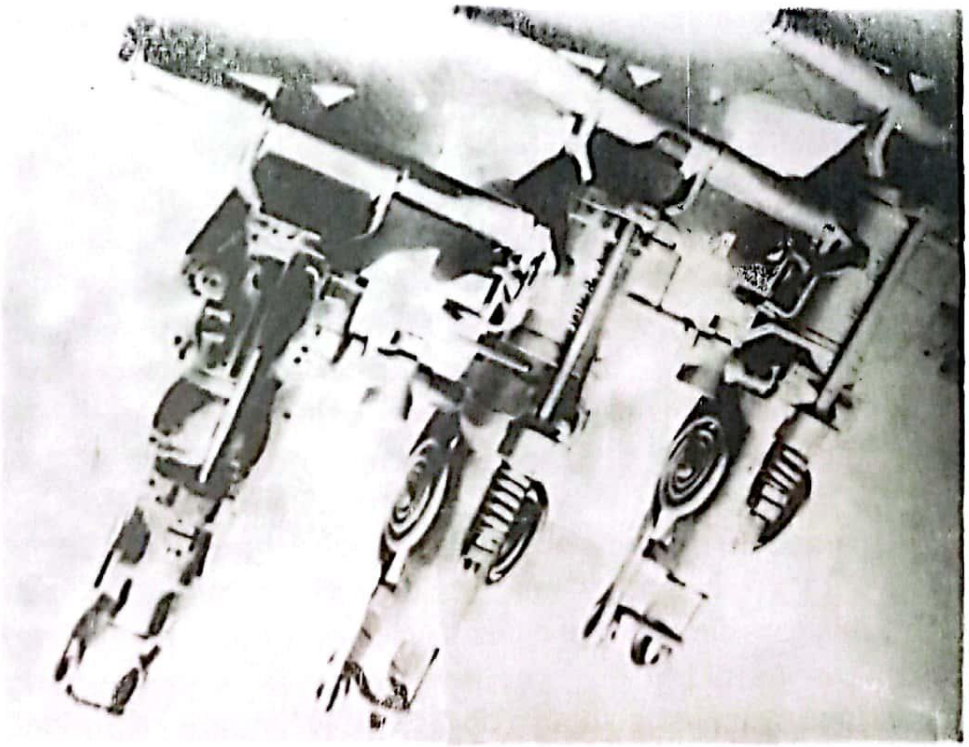

Počeci proizvodnje pneumatskih alata — bušari B-18, B-20, B-14 . . .

mašinskog parka i slab kvalitet nabavljenih poluproizvoda, posebno odlivaka, bile su poteškoće sa kojima se kolektiv sreo na početku serijske proizvodnje.

U cilju sticanja iskustva u konstrukciji i proizvodnji pneumatskog alata, pored radionice kompresora, formirana je i radionica za popravke pneumatskih alata raznih tipova. Izradom dijelova i njihovih nacrta, te vršenjem ispitivanja, odbrani su tipovi sa boljim osobinama. Na temelju toga su rađene originalne konstrukcije pneumatskih alata za potrebe građevinarstva, rudarstva i mašinogradnje. Prvi pneumatski alati, čijem se konstruisanju i proizvodnji prišlo, bili su bušaći čekići koji su do tada nabavljani, uglavnom, iz uvoza. Nakon izrade prototipova dva bušara, (B-20 i B-18), trebalo je organizovati serijsku proizvodnju. Ovo je takođe bio složen problem koji je zahtijevao izradu alata, modela i temeljne pripreme.

Tijelo prvog bušara rađeno iz punog komada čelika

Stariji članovi kolektiva danas, kao kuriozitet, pričaju kako su rađena prva dva primjerka bušara. Trebalo je izraditi livačke modele, kalupe za kovanje i razne mjerne i stezne alate. Kalkulacije su pokazale da je za sve te poslove potrebno oko 10.000 norma-časova. Kolektiv nije mogao da angažuje tolika sredstva i inače preopterećeni mašinski park. Odlučeno je da se prototipovi rade iz punih komada, a da se taj posao povjeri najboljim pojedincima. Majstor Emil Kalih, sada penzioner, prisjeća se da je tijelo bušara rađeno iz punog komada čelika i da je takva »klada« oko 15 dana vrtana, tokarena, glodana i prošla preko gotovo svih mašina u Tvornici, da bi, na kraju, metalnim sjajem zasjalo tijelo bušara B-20. Tako izrađena prva dva bušara, bila su izložena na već pomenutoj izložbi u Sarajevu, održanoj maja 1952. godine. Stručniji posjetioci su se čudili što su sve površine bušara obrađene sa »tri trokuta«. Kalupi, mjerni i stezni alati su tek potom rađeni, a mjere skidane sa prva dva primjerka bušara. Na taj način se izbjegla bojazan da neki od skupih alata ili modela bude odbačen.

Prvenac u proizvodnji pneumatskih alata je bio B-20. Zbog odlivaka koji nisu mogli zadovoljiti zahtjeve za izradu tijela ovog čekića i prelaska na izradu tijela mašinskim kovanjem, u toku 1952. godine izrađen je samo prototip B-20. Rješavanjem ovog i drugih problema u narednoj,

Prototip EK-6 i grupa radnika kojoj je krajem 1954. godine Radnički savjet odao priznanje pri izradi prototipa

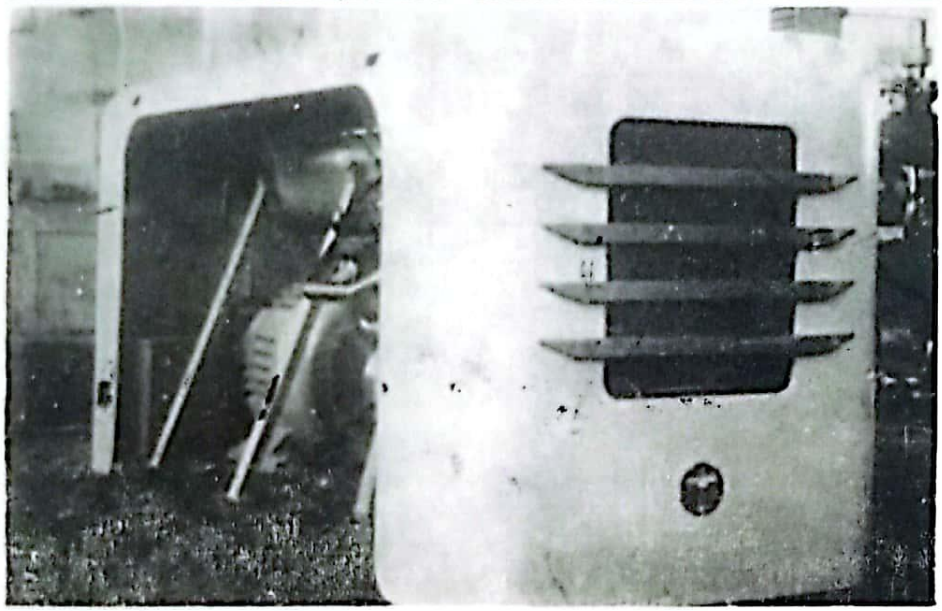

1953. godini, lansirana je prva serija B-20, a zatim su ga slijedili članovi familije bušara B-18, B-14 i B-13.

Prvi tarifni pravilnik

Napori za pronalaženje najpodesnijih proizvoda i stalna ispitivanja potrebnih kvaliteta, imali su za posljedicu umanjenje prihoda kolektiva. I kada je u ovakvoj situaciji do kraja oktobra 1952. godine primano i po 60 odsto od ličnih dohodaka, svi članovi kolektiva i organi upravljanja su vjerovali u ostvarenje svojih želja. To uvjerenje spojeno sa radnim entuzijazmom, uz angažovanje svih članova kolektiva, omogućilo je da Trudbenik, ubrzo stane na svoje noge.

»Mi ćemo sada da izradimo i tarifni pravilnik po kome ćemo tačno razraditi kako će se što nadoknađivati

te ćemo taj pravilnik iznijeti pred kolektiv a poslije toga podnijeti ćemo ga sindikalnom organu a poslije toga to za nas postaje zakon«. (Sjednica RS 7. 4. 1952)

Na sastanku kolektiva, 13. 5. 1952. godine, drug Tauš, koji je tada direktor preduzeća, povodom usvajanja Tarifnog pravilnika i Sistematizacije radnih mjesta, obrazlaže:

»Sa Tarifnim pravilnikom je upoznat svaki naš radnik i službenik jer je isti bio na oglasnoj ploči 8 dana. No i pored toga upoznat ću vas kako smo došli do plata predloženih pravilnikom.

Za izradu Tarifnog pravilnika oformili smo komisiju čiji je bio zadatak da svojim radom pravilno sistematizuje svako radno mjesto u odnosu na specifičnost preduzeća. Pošto je komisija završila rad na sistematizaciji radnih mjesta ona je dala Radničkom savjetu da je pregleda, odnosno razradi, dopuni i da se konačno riješi pitanja plata na svakom radnom mjestu. Na koncu kada ju je Radnički savjet usvojio danas se daje pred cijeli kolektiv da i on da svoju riječ, odnosno da se vidi da li treba zivršiti neke izmjene. Komisija i Radnički savjet su se rukovodili specifičnim uslovima preduzeća te su se služili i iskustvom drugih kolektiva«.

Ulažu se napori da se nabave ili iznajme mašine koje nedostaju. U Tvornicu dolaze novi ljudi. Sredinom 1952. godine već rade tri diplomirana mašinska inženjera i 6 tehničara.

»Iz 'Jelšingrada' Banja Luka dobili smo na uslugu mašinu za savijanje lima kako bi mogli praviti rezervoare za kompresore. Livnici Tuzla je potrebno dati nacrte jer bi oni na svojoj presi mogli raditi danca kompresorskih posuda. Mi za njih radili šrafovsku robu.

U Loznici smo pregledali reparacione strojeve a naročito stubne bušilice. Oni bi sa nama mijenjali 'Džip' za automobil 'BMW' jer njima ne odgovara pošto je nizak. Mi bi mogli mijenjati pošto imamo dva

džipa. U Rakovici smo našli jedan 'Borverk' koji je mnogo bolji od našeg'. (Sjednica UO 21. 6. 1952)

Planom Generalne direkcije mašinogradnje bilo je predviđeno da Trudbenik u 1952. godini osposobi kovnicu i isporuči 100 tona otkivaka mašinogradnji BiH. Međutim, ista direkcija nije uspjela da prikupi odgovarajuće čekiće i prese. Od četiri čekića, Trudbenik je odabrao dva i otvorio manju kovnicu za svoje potrebe u hali »D«, koja je, inače, bila izgrađena za manju livnicu sivog liva i imala prostor za smještaj dvije kupolne peći. Tu je kovnica djelovala od 1964. godine, kada je izmještena zbog otvaranja livnice obojenih metala. Preostali čekići su zamijenjeni za potrebnije strojeve.

Proizvodni problemi koje kolektiv nije mogao sam da riješi, rješavani su kooperacijom i ugovaranjem isporuka i usluga sa drugim preduzećima. Kooperacija i saradnja Trudbenika sa srodnim metaloprerađivačkim preduzećima, proizvođačima elektro-motora i druge elektro-opreme, datira od početka serijske proizvodnje. Isporučioci sirovina, poluproizvoda i kooperanti i danas u Trudbeniku imaju pouzdanog, mada probirljivog kupca.

Napori cijelog kolektiva, uloženi u ispunjenje povjerenog zadatka i kvalitet prvih proizvoda isporučenih preduzećima i gradilištima u zemlji, nisu ostali nezapaženi.

Radnici OJ Alatnica 1957. godine

1954. godine
probe funkcionalnosti
traktorskog kompresora KT

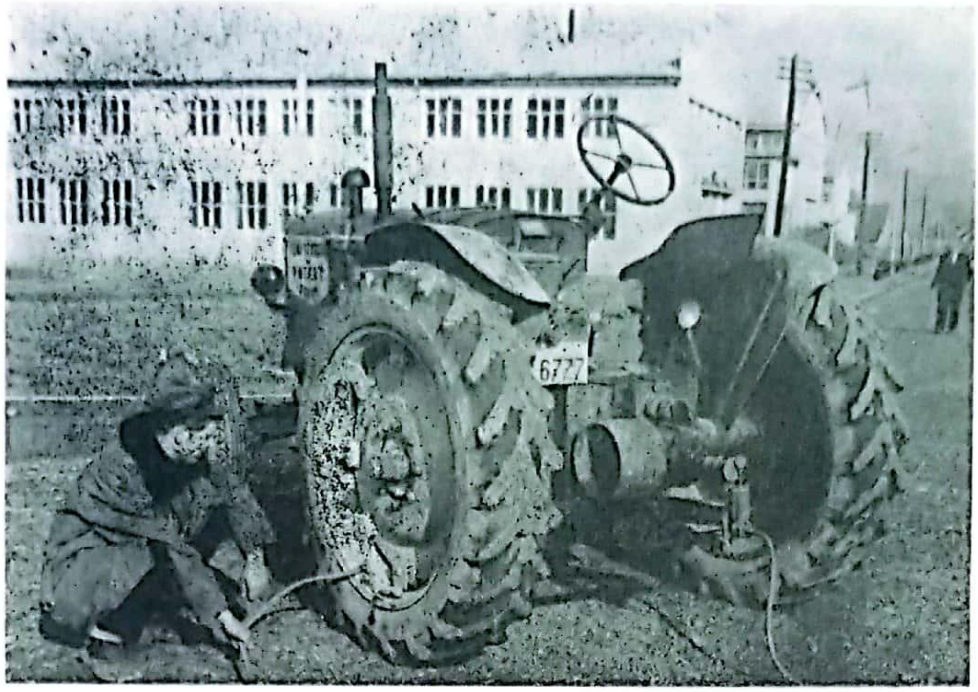

1953. godine počinje proizvodnja auto-pribora

Krajem 1952. godine, Privredni savjet NR BiH donosi odluku da Tvornica Trudbenik preuzme i preseli u Doboj »Tvornicu auto-moto-traktorskih pribora« iz Gredica kod Brčkog. Trebalo je preuzeti strojni park, dokumentaciju i dio stručne radne snage, te nastaviti proizvodnju artikala iz dotadašnjeg programa pomenute Tvornice.

Odmah po preseljenju Tvornice iz Brčkog, u januaru 1953. godine, nastavljena je proizvodnja dijelova za auto-moto industriju, a prvenstveno avio-svjećice za potrebe Jugoslovenske armije.

Specijalne mašine, iako u lošem stanju, nekoliko stručnjaka koji su poznavali tehnologiju izrade auto-moto dijelova i svećica za aviomotore, uskoro nameću ideju o osvajanju i proizvodnji auto-svjećica u Trudbeniku. Plan za 1953. godinu već obuhvata i novu djelatnost Tvornice.

U zapisniku sa sjednice Radničkog savjeta, iz 1953. godine, zabilježeno je:

»Direktor preduzeća drug Tauš upoznaje članove RS zašto se prišlo i proizvodnji onih artikala koje do tada nismo proizvodili. Iz prijedloga društvenog plana za 1953. godinu mi bi pored kompresora, čija je proizvodnja osvojena još u ovoj godini, proizvodili i pneumat-

ski alat, avionske svjećice, hidraulične kočnice, centralne mazalice za diferencijale i prečistače ulja«.

Do polovine januara 1953. godine izvršen je prevoz mašina iz Brčkog. U januaru dolaze i stručnjaci iz Brčkog, Rade Vojnović, Miodrag Starović i drugi, te Paul Rosenow, stručnjak iz Berlina, koji je u Jugoslaviji boravio u sklopu tehničke pomoći UN. Rosenow je u Tvornici radio sve do 1963. godine. Da bi se u hali »F« formiralo automatsko odjeljenje, preduzeće traži od »Bosnaploda« i Vojne pošte Doboj da isele svoja skladišta iz hale »F«. I ubrzo, po useljenju mašina, počinje proizvodnja i auto-dijelova.

Osvajanje i organizacija proizvodnje

Dok su u hali »A« »ulaufavani« prvi kompresori, a u ispitnoj stanici probani prvi bušari, kolektiv je činio i prve korake u organizaciji proizvodnje. Početkom 1953. godine, Tvornica je imala 167 zaposlenih. Iz pregleda lica koja podliježu vakcinaciji, odnosno, mlađi su od 25 godina, vidi se da takvih ima 90. Pretežno mlade ljude i bez industrijskih navika, trebalo je pravilno usmjeriti, obrazovati i voditi.

U vezi s tim, na sjednici Radničkog savjeta od 24. 7. 1952. godine, istaknuto je:

»Osnovna greška je što mi nemamo sistem rada. Bez obzira ko je iz kog preduzeća došao treba da se prilagodi sistemu rada koga bezuvjetno treba odrediti.

Mi za našu vrstu posla moramo naći podesnu organizaciju rada i ovdje je mjesto da to rješavamo. Možda bi najbolje bilo primijeniti organizaciju rada Kombinata 'Borovo'. Tu su drugovi koji su tamo bili odgovorni rukovodioci, pa ćemo to moći zajednički provesti. Ukoliko mi ne podignemo radnu disciplinu i odgovornost na radu neće biti željenih rezultata. Ovo se neće riješiti administrativnim putem već samo upornim vaspitnim radom«.

Konstrukcioni biro i tehnička priprema čine prve korake u standardizaciji. Počinje se sa načinom obrade dokumentacije i evidencije, postupci lansiranja radnih naloga i evidencija radnih učešća.

»Potrebno je da Komercijala i Konstrukcija izvrši standardizaciju skladišta. U serijskoj proizvodnji je nedopustivo stajanje radi nedostatka materijala«. (Sjednica RS 25. 6. 1952)

Do lansiranja prvih serija kompresora, Tvornica je organizovana u tri jedinice: Uprava sa komercijalom, Opšti odsjek i Proizvodnja u kojoj su bile manje radionice i tehnička priprema.

Sredinom 1952. godine organi upravljanja na više sjednica razmatraju organizaciju preduzeća, a naročito proizvodnje. Usvajaju se nazivi sektora, a u proizvodnom sektoru se usvaja organizaciona šema: Konstrukcija i studije, Proizvodnja kompresora, Proizvodnja pneumatskih alata, Proizvodnja auto-dijelova, Uslužne radionice, Odjeljenje tehničke kontrole.

Ovako usvojeni organizacioni oblici u proizvodnji, bili su elastični i dopuštali proširenje obima i vrste proizvodnje. Kasnije otvarane radionice i proizvodne jedinice mogle su da nađu svoje mjesto u nekom od navedenih oblika i da na taj način da, po formiranju, budu uklopljene u organizaciono razrađen sistem.

»U cilju sniženja troškova moramo organizovati samostalne radionice jer radionica za kompresore ukazuje da je takav sistem bolji. Predviđamo Radionicu za serijsku proizvodnju kompresora, Radionicu za pneumatski alat, Radionicu auto-dijelova, Kovačnicu i Elektroradionicu.

To zahtijeva dobro funkcionisanje ovakve organizacije i zauzimanje na radu svakog pojedinca. Da bi se ovo moglo organizovati moramo imati sposobne ljude, rukovodioce koji će moći potpuno samostalno rukovoditi sa takvi mradionicama. Radnički savjet usvaja ovaj prijedlog s tim da se zaključci sa ove sjednice stave na oglasnu tablu tako da iste pročita i prodiskutuje cio kolektiv«. (Sjednica RS 9. 10. 1952)

U prvim mjesecima 1953. godine, već je osvojena proizvodnja 12 novih proizvoda, pa se, pored EK-250, EK-6, B-20, proizvodi i novi kompresor EK-65, te više artikala auto-pribora.

Od Industrije alata Trebinje, nabavljene su komorne i dubinske peći, pa se vrše pripreme za otvaranje kalionice, čime se eliminiše zavisnost termičke obrade od drugih preduzeća. Kalionica je u rad puštena početkom naredne, 1954. godine.

Prva serija avio-svjećica

Do polovine 1953. godine proizvedena je i prva serija avio-svjećica za potrebe Jugoslovenske armije. Vojno-preuzimni organi, koji su nadzirali izradu nulte serije, na osnovu rezultata ispitivanja, izdali su dozvolu za lansiranje redovnih serija avio-svjećica. Uspjesi u ovoj vrsti proizvodnje orijentisali su kolektiv ka osvajanju novih proizvoda.

Organi upravljanja su pravilno ocijenili budući razvoj automobilske industrije u zemlji i usvojili odluku o pokretanju inicijative za proizvodnju automobilskih svjećica. Kod državnih organa su se sa takvom inicijativom pojavila i još dva preduzeća. Kvalitet avio-svjećica i već stečeno iskustvo, istakli su u prvi plan Trudbenik kao potencijalnog proizvođača auto-svjećica.

Tvornica počinje tragati za najpogodnijom licencom. Uspostavljeni su kontakti sa više poznatih firmi. Preko »Auto-Srbije« iz Beograda, vođeni su pregovori sa američkim proizvođačima auto-svjećica. Predstavnici jedne od firmi su, prilikom boravka u Tvornici i provjere na licu mjesta, bili spremni da daju i nešto povoljnije finansijske uslove. Tvornica i tadašnji Narodni odbro sreza Doboj, ni-

Odjeljenje auto-svjećica 1955. godine

su, međutim, mogli da obezbijede cjelokupni iznos sredstava za otkup licence u devizama, pa nije došlo do potpisivanja ugovora.

1955. godine, otpočela proizvodnja auto-svjećica »Bosna«

Dalji pregovori su nastavljeni sa njemačkim proizvođačem auto-svjećica, poznatim pod imenom »Evropa«. Međutim, zbog nedostatka deviza i ovi pregovori su prekinuti. U daljim iznalaženjima pogodne licince uspostavljeni su i kontakti sa engleskom firmom K.L.G. London, koja je proizvodila u svijetu poznate auto-svjećice. Raspravljajući o pogodnosti sklapanja ugovora sa ovom firmom, o prednostima njihovih rastavljivih auto-svjećica, Radnički savjet usvaja proizvodnju ovih svjećica i njihov naziv »AS — Favorit«. Put do obezbjeđenja sredstava za licencu, specijalne strojeve i drugu opremu, je bio prilično dug. U 1954. godini, kolektiv donosi odluku o podizanju 30 miliona dinara zajma, namijenjenog za proizvodnju auto-svjećica. Konačno, 1955. godine potpisuje se ugovor sa engleskom firmom K.L.G. i otkupljuje licenca.

> »Proširuje se obim proizvodnje preduzeća Trudbenik pored dosadašnje proizvodnje i na auto-pribor i svjećice za avionske i automobilske motore. Ovakav zaključak se donosi u cilju registracije proširenja obima proizvodnje kod Privrednog suda u Tuzli«. (Sjednica RS 26. 3. 1955)

Naredne, 1956. godine počinje proizvodnja auto-svjećica. Naziv »AS—Favorit« je zamijenjen nazivom »Bosna«, vjerovatno zbog simbolike, a i naše dosljednosti. Auto-svjećice »Bosna«, proizvedene po licenci firme sa 100-godišnjom tradicijom, ubrzo su na domaćem i svjetskom tržištu dobile opšta priznanja. Tako Lazar Markeljić, vozač iz Beograda piše:

> »Sa vašom svjećicom »Bosna« prešao sam 30.000 kilometara bez ikakvog kvara. Do sada sam upotrebljavao svjećice »Boš« i »Šampion« koje su po reklami jače od vaših. S njima sam prelazio 10 — 20.000 km i morao da izmijenjam zbog dotrajalosti«.

Za proizvodnju porcelanskog tijela svjećice, otkupljena je licenca engleske firme »Smitsh Motor Accesories« — London i prenešena na Tvornicu porcelana »Energoinvest« u Sarajevu.

Tokom niza godina, Trudbenik je proizveo oko 20.000.000 komada auto-svjećica. Proizvodni program je bio sastavljen od 14 tipova svjećica različite toplotne vrijednosti. Na taj način su bile zadovoljene sve potrebe domaćeg tržišta za ovim artiklom.

Godine 1974, proizvodnja auto svjećica u Trudbeniku prestaje. U okviru Energoinvesta, čiji je član tada i Trudbenik, počinje proizvodnja auto-svjećica u novopodignutoj tvornici u susjednom mjestu Tešanj.

Osvaja se proizvodnja opreme i uređaja iz oblasti vibro-tehnike

Tokom 1954. godine se prišlo konstruisanju, izradi prototipova i uvođenju u proizvodnju opreme i uređaja iz oblasti vibro-tehnike, prije svega, vibratora za nabijanje betona. Ovi uređaji imaju istu ili sličnu namjenu kao i pneumatski alati, ali za pogon mogu da koriste elektro ili benzinske motore. Sa ovim proizvodima su potpunije zadovoljene potrebe građevinarstva, a građevinska preduzeća dobila mogućnost da kod istog proizvođača izvrše nabavku šire opreme za svoje potrebe.

Sajam tehnike
Beograd, 1958. godine

Sa svakom godinom se i lista proizvoda Tvornica širi:

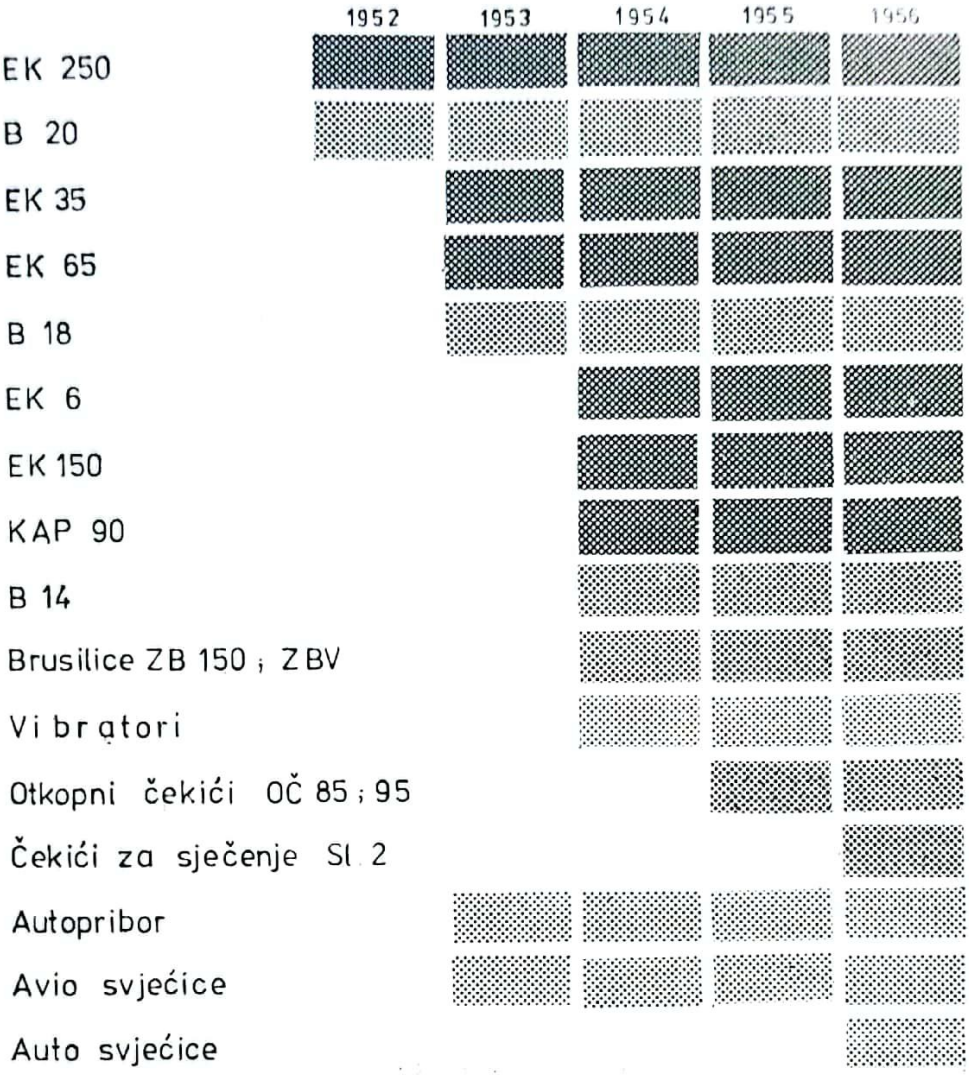

21. 10. 1955. proizveden hiljaditi kompresor

»Radnički savjet je upoznat da sutra, tj. 21. 10. 1955. godine, iz naše proizvodnje izlazi hiljaditi kompresor. Kako to ima veliki značaj za našu Tvornicu treba održati sastanak kolektiva i na tom sastanku podvući rad i borbu našeg kolektiva i pohvaliti pojedini zaslužne ljude. Trebalo bi napraviti i zakusku za sve ljude. Pozvali smo i novinare da bi napravili reportažu . . .

. . . RS odlučuje da se dana 21. 10. 1955. godine povodom izlaska iz proizvodnje HILJADITOG KOMPRESORA organizuje sastanak kolektiva i manja zakuska u Restoranu našeg preduzeća u koju se svrhu može utrošiti suma od 15.000 dinara«. (Sjednica RS 20. 10. 1955)

Sa postizanjem sve većih uspjeha i organizacija rada i praćenju procesa proizvodnje, poklanja se sve veća pažnja. Uz angažovanje »ING-biroa« — Zagreb, a kasnije i Zavoda za produktivnost rada iz Sarajeva, 1957. godine, počinje se sa uvođenjem organizacije rada po ekonomskim jedinicama i prilagođavanjem finansijskog knjigovodstva ovim novinama. Prvi rezultati ohrabruju, jer se dobijaju tačniji podaci o izvršenju plana proizvodnje po asortimanu, kao i po finansijskim pokazateljima, nezavršenoj proizvodnji, vrsti troškova i mjestu njihovog nastanka, elemenata cijene koštanja i dr.

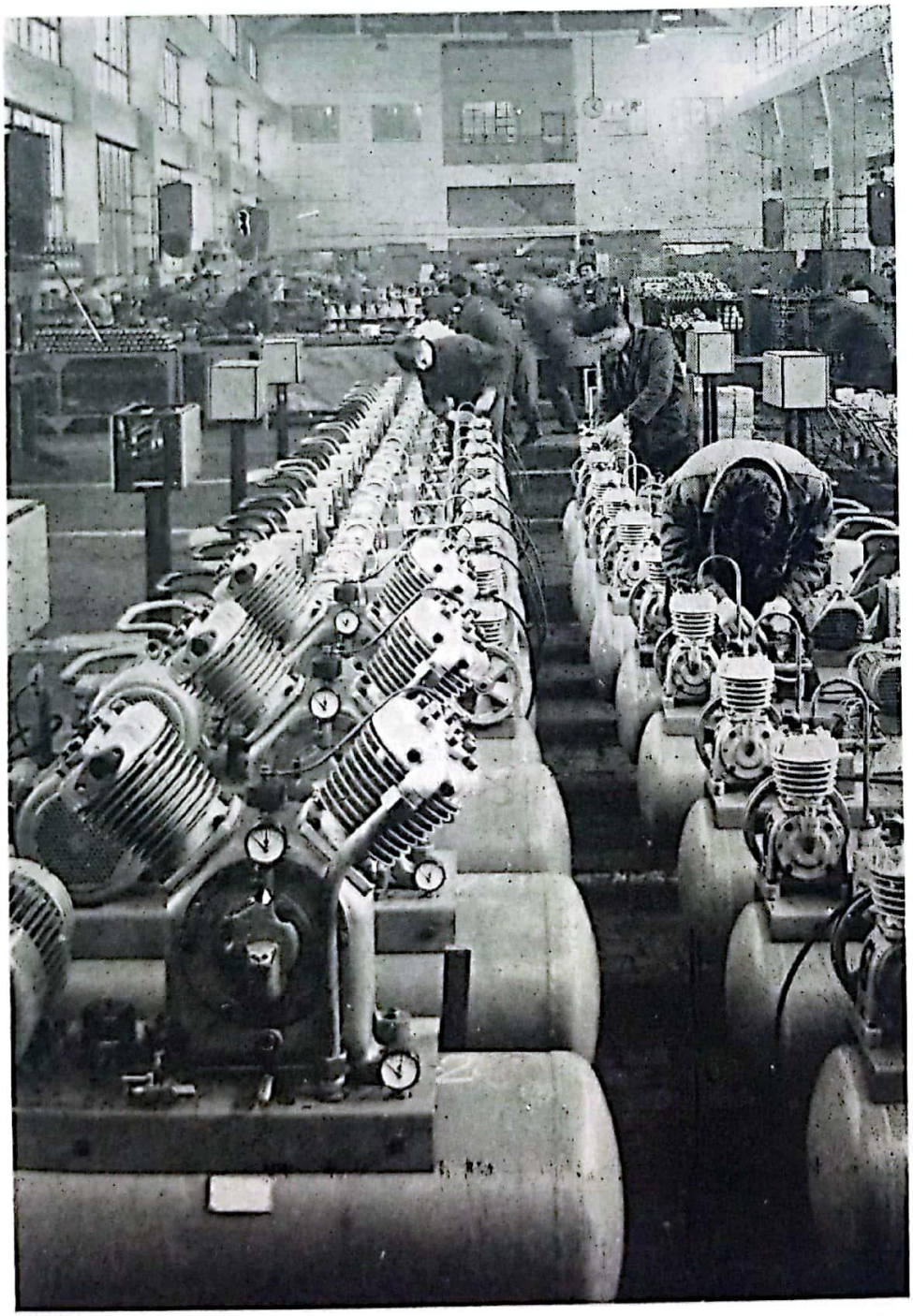

Montaža malih kompresora 1971. godine

Godine 1958. i 1959. su za kolektiv bile teške. Narastanje proizvodnje, obnavljanje, i kompletiranje mašinskog parka i dugovanja kupaca, dovode do nedostatka obrtnih sredstava. Po cijenu umanjenih ličnih dohodaka kolektiv uzima i nepovoljne zajmove radi povećanja fonda obrtnih sredstava. (1958. godine 70.000.000 din)

Plansko definisanje proizvedenog programa je trajalo otprilike do 1955. godine, a period 1949—1960. je bio period stvaranja preduslova za izrastanje Tvornice u ono što je danas.

Polovinom 1953. godine izvršena je komisijska procjena vrijednosti osnovnih sredstava. Njihova nabavna vrijednost je iznosila 489.000.000 dinara. Iz vlastitih fondova i investicionih zajmova, postepeno je nabavljana nova i zamjenjivana stara oprema, tako da je osnovica za amortizaciju sredstava na kraju 1960. godine iznosila oko 690.000.000. dinara.

U ovom periodu broj zaposlenih je porastao za deset puta, a proizvodnja za 27 puta. Povećanje proizvodnje uporedno su pratili rast fondova i dohodak Tvornice. Bruto-proizvod u ovom periodu bilježi veoma dinamičan rast što se vidi iz slijedećeg grafičkog prikaza:

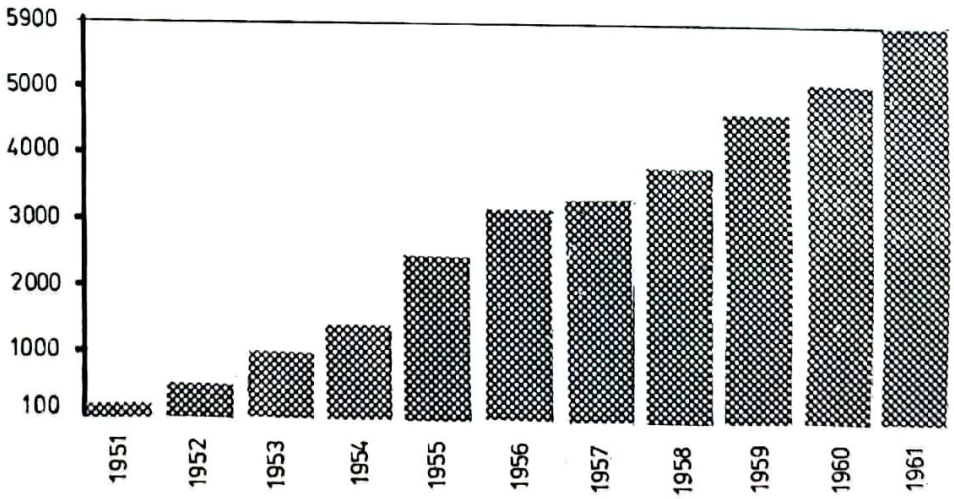

Potrebe ulaganja u nabavku opreme su u ovom periodu bile veće od ostvarenih poslovnih rezultata.

Prvi investicioni program je izrađen i odobren 1960. godine. Od ovog programa se moralo odstupiti zbog nemogućnosti obezbjeđenja sredstava, a nabavka neophodne opreme je vršena vlastitim sredstvima u okviru manjih

investicionih rješenja. Stalno povćeanje proizvodnje po obimu i asortimanu je odredivalo redosljed nabavke najnužnijih mašina. U ovim otežanim uslovima, inovacije i tehnički razvoj prate proces proizvodnje koji se obogaćuje novim i novijim postupcima. Pomenimo neke:

Proces proizvodnje obogaćivan novim postupcima

— galvanizacija i procesi hemijske zaštite površina uvode se 1956. godine, paralelno sa uvođenjem proizvodnje auto-svjećica;

— vrši se kompletna zamjena dotrajalih automata »Škoda« i »Index« visokoproduktivnim automatskim strugovima »Pitler«;

— uvođenjem termičke i hemijsko-termičke obrade u sonim kupkama i nitriranja po »Tenifer« postupku omogućeno je postizanje najstrožijih zahtjeva u pogledu termičke obrade;

— u tehnici zavarivanja metala, a naročito rezervoara pod pritiskom zraka, ukorak se prate sve inovacije i postupci zavarivanja u zaštitnoj atmosferi;

— otvaranje i desetogodišnji rad livnice obojenih metala (silumini, bronze), kao i savremena oprema za izradu odlivaka obojenih metala livenih pod pritiskom, garancija su za izradu kvalitetnih i lakih pneumatskih alata i kompresora.

Stalna borba za kvalitet proizvoda

Od prvih početničkih koraka u proizvodnji kompresora i pneumatskih alata, posebna pažnja je poklanjana kvalitetu naših proizvoda. Odjeljenje tehničke kontrole je transformisano u Sektor kontrole kvaliteta koji, uz potpuno samostalnost u radu, bdije nad kvalitetom ulaznih sirovina i polufabrikata, međufaznom kontrolom i kontrolom proizvoda na završetku ciklusa proizvodnje.

Uz pomoć Ujedinjenih nacija, preko agencija UNTAB, 1958. godine, formiran je laboratorij za hemijska, mehanička, metalografska i druga potrebna ispitivanja. Stručnjak ove agencije, gospodin E. Stein, u toku polugodišnjeg boravka u Tvornici, uveo je metode kontrole čelika, sivog liva i obojenih metala u svim fazama prerade.

Korištenje radioizotopa za radiografsko snimanje posuda za kompresore, datira od 1958. godine.

Metode statističke kontrole i autokontrole su uvedene 1965. godine, uz saradnju sa Zavodom za produktivnost dela — Ljubljana.

Trudbenik je prva tvornica u zemlji koja je u svom proizvodnom programu zacrtala proizvodnju kompresorskih agregata i pneumatskih alata.

U periodu od 1952. do 1963. postignuti su značajni rezultati u osvajanju novih proizvoda. Oni su veći, tim prije, što se zna da do tada jugoslovenska industrija nije imala nikakvog iskustva u ovakvoj vrsti proizvodnje. Vlastitim snagama radilo se na proširenju asortimana svih grupa proizvoda, na podizanju kvaliteta i povećanju produktivnosti.

Iz godine u godinu rastao je nivo tehničke definisanosti proizvoda, a kroz tehnološke inovacije vrlo složenih pozicija, na skromnom mašinskom parku i alatima, stvaran je veći dohodak od planiranog. Ipak, uvidjelo se da povećanje proizvodnje, kako po obimu tako i po asortimanu, nije bilo dovoljno da se podmiri domaće tržište. Taj relativno spori razvoj Trudbenika, u odnosu na nagli porast potreba jugoslovenske industrije, opredijelio je kolektiv da se ide još bržim koracima u povećanju proizvodnje i razvoju novih proizvoda, podizanju kvaliteta, sniženju troškova proizvodnje i u temeljitoj obradi tržišta.

Koncepcija proizvodnog programa

Perspektivni program razvoja Trudbenika za period 1964—1970. godine, usvojen je 1963. Programom razvoja predviđeno je da Trudbenik treba zadržati postojeću proizvodnu orijentaciju, te proizvodni program proširivati sa novim modernijim i savremenijim proizvodima. U cilju ostvarivanja planiranog obima proizvodnje, predviđa se rekonstrukcija, adaptacija i dogradnja prostornih i mašinskih kapaciteta, kao i podizanje organizacionog nivoa proizvodnje. Planom se, po grupama proizvoda, predviđa slijedeći porast: veliki kompresori, 3,6 puta; mali kompresori, 2,4 puta; pneumatsko udarni alati, 8,3 puta; pneumatsko rotacioni alati, 2,6 puta; elektroalati, 3 puta; vibratori za građevinarstvo, 3 puta; autosvjećice, 4 puta; autopribori, 2 puta.

Detaljnije, plan razvoja i rekonstrukcije po grupama proizvoda je izgledao:

— rekonstrukcija na 7 tipova kompresora iz postojećeg proizvodnog programa, uglavnom radi poboljšanja rad-

nih parametara i savremenije koncepcije;

— 5 tipova klipnih kompresora sa vodenim hlađenjem, kapaciteta 10—40 m³/min. koji će činiti jednu familiju;

Veliki kompresorski agregati

— 6 tipova rotacionih kompresora, kapaciteta 25—70 m³/min. koji čine jednu familiju;

— razvoj familije pokretnih kompresorskih agregata;

— rekonstrukcija postojećih i proširenje asortimana na 12 tipova kompresora kapaciteta 280 do 1500 l/min, raznih pritisaka i za razne namjene;

Mali kompresorski agregati

— razvoj malih kompresorskih agregata pogonjenih benzinskim motorima;

— 19 tipova raznih udarnih alata, kao što su: buša či čekići, sjekači razbijači isl;

Pneumatski alati

— 33 vrste raznih rotacionih alata, kao što su: brusilice, bušilice, uvrtači, pile, dizalice i sl;

— razni pribori za pneumatske instalacije, kao što su: slavine, spajalice crijeva, samozatvarajući ventili i sl;

— 2 tipa električnih rudarskih bušilica sa transformatorom;

Oprema za građevinarstvo

— 3 tipa elektrovibratora;

— 2 tipa pneumatskih vibratora;

— 2 tipa benzinskih vibratora.

U proizvodnom programu 1964. godine, Trudbenik je imao 25 tipova kompresorskih agregata, 22 tipa pneumatskih, elektro i drugih alata, 14 tipova svjećica, 12 tipova proizvoda autopribora i oko 20 tipova raznih elemenata za stezanje, regulaciju i armature.

Asortiman proizvoda, u odnosu na ukupan obim proizvodnje, na izvjestan način je diktirao osnovnu koncepciju i organizaciju tehnološko-proizvodnog procesa.

U osnovi, prelazi se sa zanatskog na industrijski način proizvodnje iako se proizvodne serije po grupama proizvoda znatno razlikuju.

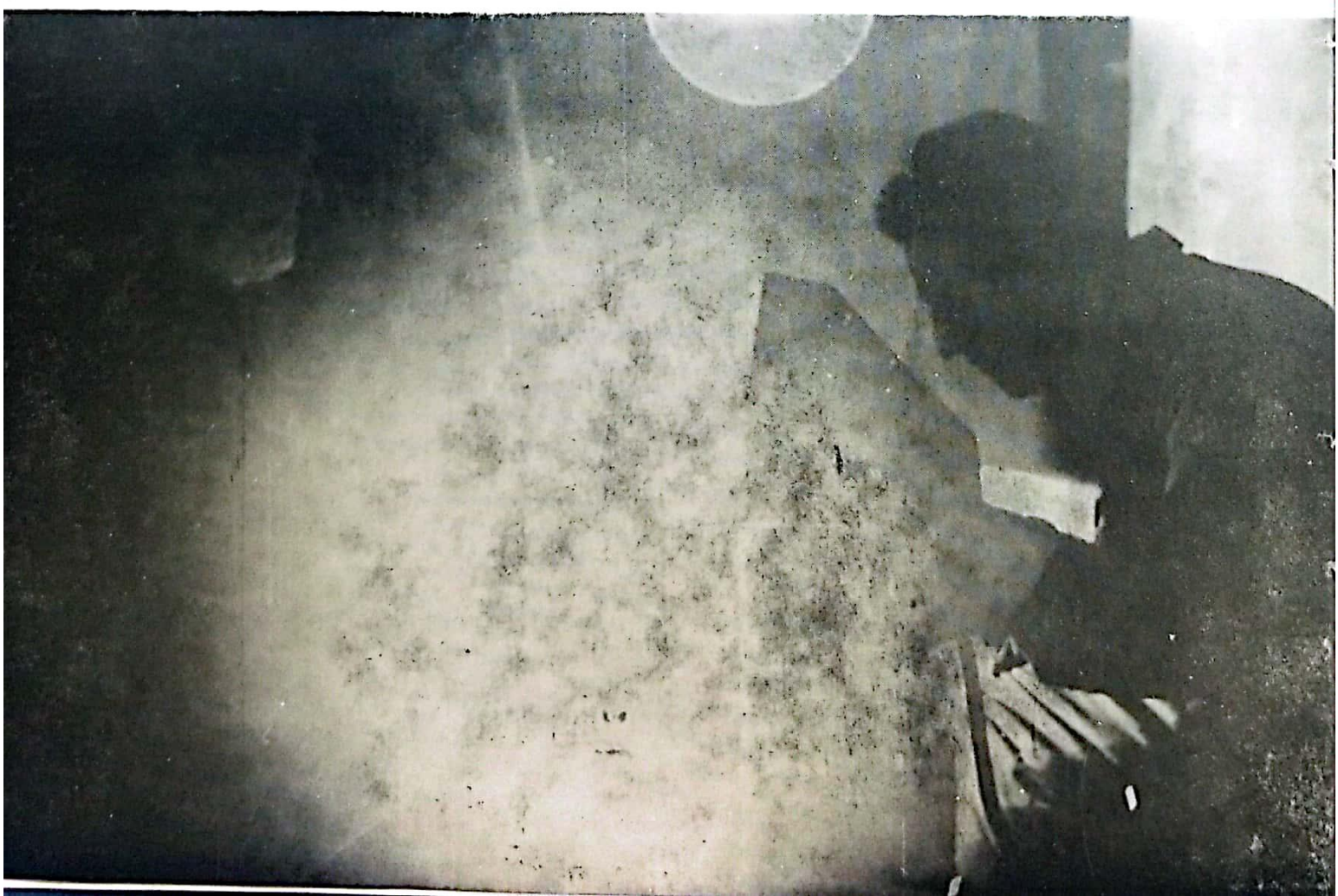

U Energo-investu — proizvodnja na osnovu vlastitih rješenja i dugogodišnjeg iskustva

Za ostvarenje planiranog asortimana i obima proizvodnje, bilo je neophodno obezbijediti izvjesne preduslove, kao što su:

— dopune i zamjene dotrajalih mašinskih kapaciteta;
— adaptacija i rekonstrukcija prostornih kapaciteta;
— podizanje tehnološkog i organizacionog nivoa proizvodnje;
— osvajanje novih proizvoda;
— uvođenje sistema planiranja i praćenja proizvodnje;
— obezbjeđenje potrebnih kadrova;
— obezbjeđenje uvećanih obrtnih sredstava;
— obezbjeđenje potrebnih repromaterijala;
— ugradbenih dijelova, itd.

Vlastitim snagama pristupilo se izradi investicionih programa sa dinamikom realizacije.

Investicija je realizovana po fazama, tako da se u 1970. godini asortiman proizvoda povećao na oko 150 raznih tipova, a približno je realizovan i planirani obim proizvodnje. Dakle, od prvih dana života i rada u Trudbeniku, egzistira spoznaja da se u razvoj mora ići vlastitim snagama. Kao rezultat takve orijentacije, danas možemo slobodno konstatovati da je postojeći asortiman proizvoda skoro u cjelini djelo vlastitog razvoja i da su radni ljudi Trudbenika, radeći na njegovom stvaranju, stekli potrebna znanja i iskustva, što je garancija za postizanje još većih rezultata.

1967. godina, Trudbenik u porodici Energoinvest

Od prvog januara 1967. godine, Trudbenik živi i radi u okviru preduzeća Energoinvest. Integracioni elaborat, kojim su iskazane sve prednosti udruživanja, predvidio je specijalizaciju proizvodnje, jer je bilo jasno da se, na jednom širokom frontu različitih proizvoda, ne mogu postići krupni rezultati. Elaborat je predvidio orijentaciju Trudbenika na proizvodnju kompresora, pneumatskog alata i srodnih proizvoda. Nalazi tržišta već 1968. godine ukazuju da planirani razvoj proizvodnog asortimana i planirani obim proizvodnje ne prate dovoljno potrebe tržišta, te se pristupa izradi novog razvojnog programa za period 1970—1980. godine.

Definitivno, 1972. godine, sve aktivnosti na dugoročnom definisanju zacrtane orijentacije, modernizacije proizvodnog asortimana i procesa proizvodnje, sabrane su u elaboratu, nazvanom STRATEGIJA RAZVOJA TRUDBENIK-a, sa prikazom razvoja do 1980. godine. Utvrđena strategija potvrdila je opravdanost izmjene postojećeg asortimana i izradu novog razvojnog programa po grupama proizvoda, zadržavajući osnovnu proizvodnu orijentaciju na kompresore i pneumatski alat.

Izrađen je projekat razvoja pneumatskog alata za desetogodišnji period, koji se zasniva na maksimalnoj unifikaciji i standardizaciji dijelova. Projektom je stvoren novi asortiman od 195 raznih pneumatskih alata i oko 100 tipova raznih pribora za pneumatske alate. Radilo se ubrzano na izradi prototipova, njihovom ispitivanju, izradi konstrukcione i tehnološke dokumentacije i postepenom uvođenju u proizvodnju.

Razrađeni investicioni projekat proširenja i otklanjanja uskih grla u pogonu pneumatskih alata, omogućiće povećani obim proizvodnje. Ukupna investiciona ulaganja u osnovna sredstva su znatna, broj radnika se značajno ne povećava, dok je planirani obim proizvodnje u 1979. godini veći za oko 2,5 puta u odnosu na 1978. godinu.

Projekat razvoja malih zrakom hlađenih kompresora, koji predstavljaju novu familiju sa maksimalnom unifikacijom dijelova i tipizacijom materijala, izrađen je, 1972. godine, na bazi potreba tržišta.

Prema projektovanom asortimanu, pristupa se izradi idejnog projekta za izgradnju potpuno novog proizvodnog pogona, a kasnije i izradi glavnog projekta.

Glavni projekat je radio Energoinvestov Centar za tehnologiju i standardizaciju, prema čemu je izgrađen (1975. godine) novi savremeni pogon za proizvodnju sa prostornim kapacitetom od oko 3800 m^2.

Program razvoja prati potrebe tržišta

Instalirani su novi savremeni visokoproduktivni mašinski kapaciteti. To su alatne mašine specijalne namjene kojima se elektronički upravlja. Proizvedene su u renomiranim svjetskim firmama i jugoslovenskim tvornicama. Ovi kapaciteti omogućavaju proizvodnju oko 15.000 kompresora godišnje, te se sa 7 osnovnih tipova kompresora, prema potrebama i željama kupaca, mogu agregatirati izvedbe sa elektro ili benzinskim motorima, stabilnim ili prenosnim, sa ili bez rezervoara za zrak.

Korištenjem određenog broja pozicija nove grupe malih kompresora, razvijena je nova familija mini-kompresorskih agregata, koji će zamijeniti dosadašnji asortiman agregata, kapaciteta do 150 l/min, pri čemu se zadržava proizvodnja dva tipa visokotlačnih kompresorskih agregata.

Prema Srednjoročnom planu, 1974. godine, pristupa se rekonstrukciji velikih zrakom hlađenih kompresorskih agre gata, tako da se 1976. godine u proizvodni program uvodi nova rekonstruisana familija velikih zrakom hlađenih kompresorskih agregata od četiri tipa sa tri elastična oslonca i povećanim radnim pritiskom.

Veliki vodom hlađeni kompresorski agregati, kapaciteta 10,12 m^3/min, uz izvjesna konstrukciona poboljšanja i dalje se nalaze u proizvodnom programu. U saradnji sa firmom »DEMAG« iz SR Njemačke, razvija se familija savremenije konstrukcije vodom hlađenih dvoradnih kompresorskih agregata u podmazivajućoj i suhorodnoj izvedbi, kapaciteta 8 do 17 m^3/min.

Područje kapaciteta od 25 do 70 m^3/min. pokriveno je sa rotacionim kompresorskim agregatima, koji su razvijeni u saradnji sa firmom »PGW« — Leipzig iz DDR Njemačke

Ova familija se sastoji od ukupno 6 tipova kompresorskih agregata koji, uz neznatne konstrukcione izmjene, mogu da služe za agregatiranje u vakum-pumpe.

Zbog zahtjeva tržišta, u saradnji sa inostranim parterom »DEMAG«, uvedeni su u proizvodnju klipni kompresorski agregati dvoradne i suhoradne izvedbe, a u razvoju je i familija pokretnih vijačnih kompresorskih agregata.

Pokretni kompresorski agregati proizvodili su se u nekoliko tipova, a najpoznatiji, DKZ-10p, sada je rekonstruisan sa novom savremenijom regulacijom i prečišćavanjem usisnog zraka.

Zbog proširenog asortimana i povećanog obima proizvodnje velikih kompresorskih agregata, ukazala se potreba za proširenjem prostornih i mašinskih kapaciteta, pa je u fazi i realizacija investicionog programa proširenja.

Novi pogon
malih kompresora

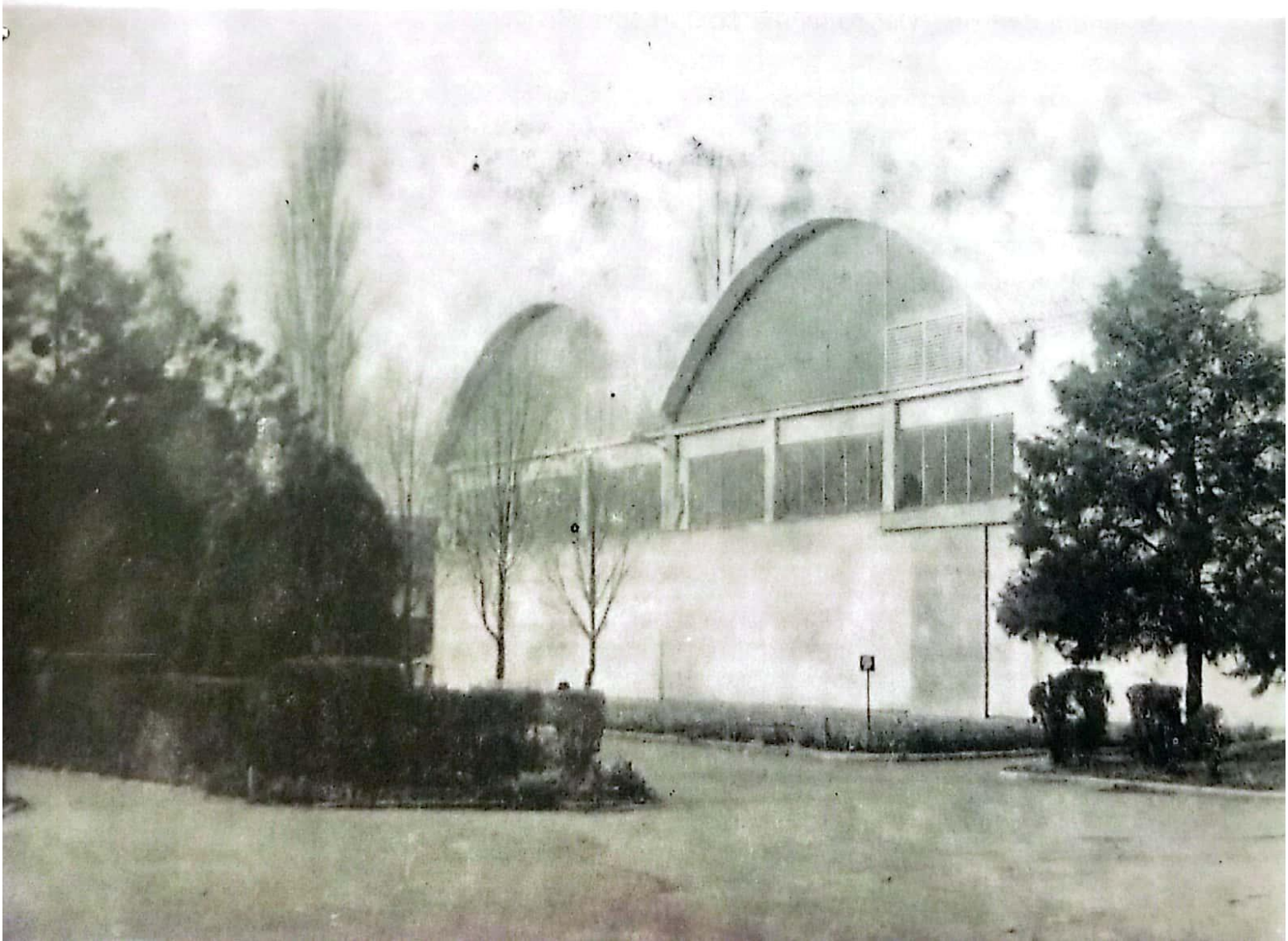

Od početka rada, Trudbenik izdvaja znatna sredstva za školovanje i usavršavanje kadrova na kursevima, srednjim, višim i visokim školama, fakultetima, postdiplomskim studijama i specijalizaciji u zemlji i nostranstvu.

Zbog toga, danas Tvornica i ima iskusne kadrove koji, između ostalog, i svojim pronalascima, inovacijama i tehničkim rješenjima, doprinose da se usavrše proizvodi, tehnologija proizvodnje, smanje troškovi.

Novatori i racionalizatori su KV i VK radnici, tehničari, inženjeri. Bez obzira na stepen njihove stručne kvalifikacije, zajedničko im je da su u kolektivu poznati kao ljudi koji »izmišljaju tehniku«. Njihov broj iz godine u godinu raste. Do 1962. godine, stvaralaštvo ovih ljudi je spontano. Te godine je donesen prvi pravilnik kojim se ovakvom inventivnom stvaralaštvu radnika daje odgovarajući značaj i počinje da se vodi sistemska briga o pronalazaštvu, racionalizacijama, tehničkim unapređenjima, a ovim pregaocima se obezbjeđuje i stručna pomoć pri obradi i relizaciji ideja, te skraćuje put do njihove realizacije.

Godine 1963. formiran je Aktiv pronalazača i racionalizatora, pa cjelokupna aktivnost postaje organizovanija. Aktiv danas broji 50 članova, koji su dali znatan broj prijedloga za inovacije i unapređenja. Oko 110 prijedloga je u praksi pokazalo efekte, koristeći se kao konstrukciono-tehnološka poboljšanja.

Motivaciju ovih pregalaca najbolje će ilustrovati njihove riječi zabilježene u listu »RAD«, 1971. godine, u okviru akcije popularizacije pronalazaštva.

Majstor Stjepan Čizmar, danas penzioner, tom prilikom je rekao:

»Izradio sam alat za obradu poprečnih grupa na klipovima kompresora i propisao novi tehnološki proces, koji je samo u toku jedne godine donio uštedu od 1092 sata ili 19.110 novih dinara. Ovo tehničko unapređenje se i danas koristi u poduzeću. Imam i drugih tehničkih unapređenja«.

Unapređenje majstor-Čizmara, kao jedno od prvih, iniciralo je i druge članove kolektiva. Svojim tehničkim inovacijama i unapređenjima, koja su primjenom u proizvodnji pokazala tehnološke i ekonomske efekte u usavršavanju proizvodnog procesa u Tvornici, doprinijeli su: Sejfo Bešlagić, Muhamed Buljubašić, Salih Brka, Boško Čelić, Stjepan Čizmar, Ismet Devedžić, Faruk Hadžić, Hašim Hadžišehić, Ćazim Hamidović, Farnjo Jukić, Hrusto Katadžić, Anto Krajina, Đorđe Lukić, Nedeljko Maksimović, Savo Miličević, Mirko Nikolić, Milomir Radovanović, Jovo Novaković, Šukrija Sejdinović, Božo Subotić, Vlado Šimunović, Simeun Trifković, Rade Vojnović, Refik Zukanović, Ratko Živković, Rade Vojnović i drugi.

Rasim Vejzagić, konstruktor alata, i sam pronalazač, po prirodi posla u stalnom kontaktu sa predlagačima tehničkih unapređenja, ističe:

»Koristoljublje nikad ne dolazi u prvi plan. Čovjek, radnik se muči s nekim proizvodom, nekim strojem, alatom, mjernim instrumentom i sličnim stvarima pa nastoji sebi olakšati posao i što bolje ispuniti proizvodni zadatak — tako postaje, mislim, pronalazač ili racionalizator«.

Realizacijom inovacija i unapređenja, koje su dali radnici Tvornice, postignute su milijunske uštede. Priznanja i novčane nagrade kojim kolektiv nagrađuje autore, nisu nikada izostali i bili su, pored priznanja, stimulans za dalje inovacije u ovoj oblasti. Pravilnik o inovacijama je stalno dograđivan i uvijek, a posebno danas, stimuliše sve zaposlene na kreativnost u ovoj oblasti stvaralaštva u Tvornici.

Kadrovi — osnovni činilac razvoja

Svjesni da bez stručnih kadrova nema razvoja ni proizvodnje, ni Tvornice, u Trudbeniku se, od prvih dana, posebna pažnja poklanja obezbjeđenju kadrova i stalnom stručnom, ekonomskom i marksističkom društveno-političkom obrazovanju svih zaposlenih.

U 1949. godini u Tvornici je zaposleno: VK 2, KV 35, SSS 1, PK 16, NSS 8 i 14 NK radnika.

Već 1951. godine, kursevima za sticanje kvalifikacija PK radnika, je obuhvaćeno 60 radnika. Iste godine, na inicijativu Radničkog savjeta, uz napore kolektiva i podršku tadašnjeg NOS Doboj, formira se Industrijska škola.

> »Daje se u zadatak drugu Taušu, pomoćniku direktora da za našu industrijsku školu nabavi skice i nacrte od neke škole koja je već uhodana (»Prvomajska« Železnik). Za nastavnike industrijske škole određuje se Ivan Novak, Emil Kalih i Miler Oto, koji će nastavu izvoditi po 4 sata, samo će se mijenjati u smjenama tj. nastavu će imati onda kada su slobodni«. (Zaključak UO 26. 11. 1951)

Ova škola je, 1954. godine, dala prvu generaciju metalskih radnika, od kojih je većina prvo zaposlenje dobila u Trudbeniku. Već 1952. godine, Tvornica preuzima i prve stipendiste. Prvi diplomirani inženjer—stipendista Tvornice Abdulah Arslanagić, koji je, da ovom prilikom naznači-

mo, godine stvaralačkog rada ugradio u uspjehe Tvornice, iz Ljubljane, 15. 8. 1953. godine, piše:

»Potpisani, izvještavam Naslov, da sam položio s uspjehom ispit i tim završio svoj studij. Sada putujem u Zap. Njemačku — Štutgart na stručnu praksu gdje ću da ostanem oko dva mjeseca. Praksu sam dobio preko Međunarodne studentske organizacije I.A.S.T. Ova praksa će mi stručno mnogo koristiti pa smatram da će to Naslov s razumijevanjem primiti«.

Direktor Tvornice, pored čestitki u ime kolektiva za uspješno diplomiranje, pismom mu javlja koje tehničke probleme treba da naročito izuči tokom prakse, ukazujući naročito na ventile za klipne kompresore.

Vodeći brigu o stipendistima i nastojeći da se što prije osjete članovima kolektiva, na sličan način se, pri izlaganju na Zagrebačkom velesajmu i davanju informacija kupcima, uključuju i stipendisti Tvornice Boro Primer i Afan Zuhrić.

Stalnom politikom stipendiranja, kolektiv je pribavljao i druge kadrove. Politikom stipendiranja, nagrada za postignute uspjehe u toku studija, naknada i izbora tema za

Učenici na praktičnom radu u odjeljenju Autosvjećica, 1965. godine

diplomske radove, dala je pozitivne rezultate. To potvrđuje činjenica da i danas pretežan dio inženjera i mašinskih tehničara sačinjavaju stipendisti Tvornice.

Kasnije, Tvornica formira i Majstorsku školu u koju se upisuju KV radnici, a završetkom iste, stiču kvalifikacije visokokvalifikovanih radnika metalske struke. I za ovu školu Tvornica obezbjeđuje prostorije, sredstva i nastavni kadar, a polaznici imaju olakšice u skraćenom radnom vremenu od 2 sata. Oko 60 završenih učenika ove škole, danas sačinjava pretežan broj poslovođa pogona ili su na radnim mjestima u biroima Sektora za proizvodnju.

»Glad za znanjem« i stalno usavršavanje kadrova, možda najbolje ilustruje izvještaj, koji je agenciji UNTAB, podnio gosp. E. Stein 1958. godine nakon šestomjesečne stručne misije u Trudbeniku:

»Želio bih da se zahvalim svima onima koji su bili u vezi sa mojom misijom. Rijetko kad prije sam sreo toliko prijaznosti, saradnje i želje da se uči kao ovdje u Jugoslaviji.

Preduzeće je zaista sretno da ima na jednoj strani dobar broj sposobnih radnika, a na drugoj strani nekoliko

Učenici Industrijske škole, 1958. godine

mladih i oduševljenih inženjera što jedino može dovesti do napretka u budućnosti«.

Školovanje uz rad je bilo, takođe, predmet posebne pažnje. I ovakvim načinom školovanja obezbjeđivala se stalnost kadrova i privršenost Tvornici. Znatna sredstva su uložena za studiranje uz rad na višim i visokim školama.

Specijalizacije u zemlji i inostranstvu omogućile su sticanje proširenih znanja u užim oblastima tehnike i tehnologije, za koje je bila zainteresovana Tvornica. Počev od prve specijalizacije, koja je 1954. godine obavljena u švajcarskoj firmi »Pedinghaus«, sa temom termičke obrade metala, do danas je ovim vidom obrazovanja kadrova obuhvaćeno 150 inženjera, tehničara i visokokvalifikovanih radnika.

Dogovor i izmjena iskustava

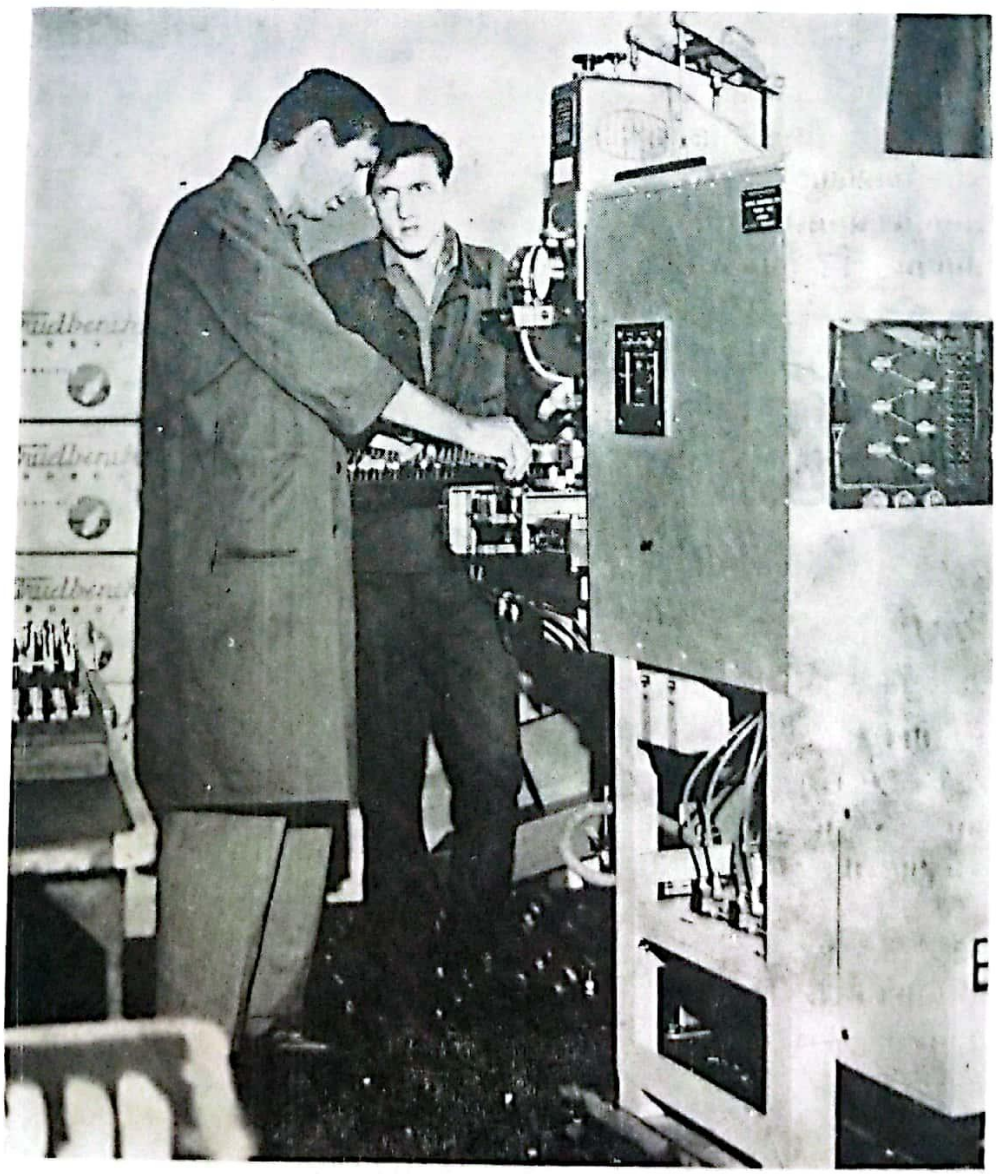

Shvaćajući važnost poznavanja stranih jezika, Tvornica je organizovala i trosemestralne kurseve za njihovo izučavanje, prvenstveno engleskog i njemačkog jezika. Kroz Pravilnik o raspodjeli ličnih dohodaka, stimuliše se i poznavanje stranog jezika za radna mjesta, gdje je to stvarno potrebno.

Pored znatnih ulaganja i odricanja kolektiva pri osnivanju Industrijske i Majstorske škole, Tvornica je suosnivač i Centra za tehničko obrazovanje, današnjeg Srednjoškolskog centra »23. avgust« Doboj.

> »U Doboju se ukazala potreba za otvaranje Srednje tehničke škole. U tom pogledu se prišlo formiranju centra za tehničko obrazovanje.
> Trudbenik daje svoju saglasnost za osnivanje Centra za tehničko obrazovanje kao suosnivač u iznosu od 1.500.000 dinara. Pored toga daju se na upotrebu mašine i zgrade dosadašnje radionice Industrijske škole na upotrebu, bez naknade«. (Zaključak UO 23. 8. 1961. godine)

U sastavu Centra za obrazovanje — Energoinvest, u Trudbeniku se, 1965. godine, osniva i odjeljenje večernje tehničke škole. Nakon dvoipogodišnjeg školovanja, Tvornica dobija 25 radnika obučenih za zvanje pogonskih tehničara.

Zahvaljujući ovakvoj kadrovskoj politici povezanoj sa brigom za stvaranje uslova rada, podizanjem nivoa standarda i stambenoj politici, danas u Trudbeniku radi:

— 32 diplomirana inženjera mašinstva, elektrotehnike i metalurgije,
— 9 diplomiranih ekonomista i pravnika,
— 10 inženjera mašinstva, organizacije rada, zaštite na radu i drugih struka,
— 4 VS profila ekonomskih i pravnih struka,
— 155 VKV radnika metalskih i srodnih struka,
— 112 srednje-stručnih kadrova metalske, ekonomske i drugih struka,
— 245 KV radnika metalskih i srodnih struka,
— 193 priučena radnika i specijalizovanih za određene poslove.

Ispravnost pristupa u vođenju ukupne kadrovske politike najbolje ilustruje činjenica da su danas od oko 760 zaposleni: 3 radnika sa 30 godina, 148 sa 20 i više i 85 radnika sa 10 i više godina rada u Tvornici.

Ovakvim načinom podizanja kadrova, Tvornica je postala i izvor kadrova za dobojsku regiju. Niz stručnjaka koji su prve radne korake i navike sticali u Trudbeniku, danas uspješno rade i stvaraju u organizacijama udruženog rada dobojske regije.

Dugogodišnjim konstruisanjem, razvojem i proizvodnjom kompresora i pneumatskog alata u Trudbeniku su nastojali i, bez sumnje, uspjevali da zadovolje sve potrebe i zahtjeve kupaca.

Danas je to sve lakše, jer Tvornica raspolaže brojnim stručnim kadrovima koji su školovani na tridesetogodišnjem iskustvu, a tehnički arhivi i bogata stručna biblioteka omogućuju objedinjavanje sopstvenih iskustava i savremenih dostignuća.

Osvojen je novi proizvod DKZ-17p — konstruktori i majstori prototipne su taj trenutak obilježili i ovom fotografijom

Preduzeće Trudbenik, kao glavna radionica za popravak vozila, nastalo je 1949. godine, godinu dana prije donošenja Osnovnog zakona o upravljanju državnim privrednim preduzećima i višim privrednim udruženjima od strane radnih kolektiva. Već u prvim danima rada preduzeća, organizacija KPJ, Saveza sindikata i Narodne omladine, organizuju široku društveno-političku aktivnost na pripremama i osposobljavanju kolektiva za uvođenje radničkog samoupravljanja i izboru prvog radničkog savjeta. Prema tome, radni ljudi ovog kolektiva su savremenici cjelokupnog procesa radničkog samoupravljanja u našoj zemlji.

Opredjeljujući se za radničko upravljanje, radni ljudi Trudbenika su svjesno primlii na sebe veliku odgovornost i obavezu, ali i pravo da odlučuju i uređuju cjelokupnost odnosa u kolektivu, da određuju pravce svog daljeg razvoja, da njihovo danas bude ljepše od njihovog juče, a sutra bolje od danas. U tome su, rezultati rječito govore, bili dosljedni i istrajni. Razvijali su se socijalistički demokratski društveni odnosi zasnovan na samoupravljanju radnih ljudi, rasla je Tvornica koja je, u protekle tri decenije, od radionice za popravku vozila, izrasla u modernu radnu organizaciju za proizvodnju kompresora i pneumatskog alata.

Radnici Trudbenika su među prvim kolektivima u zemlji izabrali svoj prvi Radnički savjet, 27. septembra 1950. godine. Ovo veliko povjerenje kolektiv je ukazao najvred-

nijim proizvođačima i aktivistima u društveno-političkom životu Tvornice.

U prvi Radnički savjet izabrani su:

27. septembra 1950. izabran prvi radnički savjet

Zdravko Mitrović (predsjednik), Rudolf Novak (direktor Tvornice), Rade Danilović, Hasan Didić, Vera Doderović, Vojo Đekić, Uzeir Godovac (tehnički direktor), Nikola Hadžić, Đuro Jukić (šef Odjeljka tehničke kontrole), Jozo Jusetić, Emil Kalih, Stjepan Kušćak, Ilija Mihaljević, Milutin Milovanović, Eduard Meršnik, Marko Vasilić i Boro Vidoni, a u Upravni odbor:

Đuro Jukić (predsjednik), Vojo Đekić, Uzeir Godovac, Nedo Nešić i Đorđe Nikolić.

Prvi dani samoupravljanja predstavljali su susret sa složenim pitanjima budućeg razvoja. Samoupravljalo se i učilo, na vlastitom iskustvu gradilo opredjeljenje kako se razrješavaju određene suprotnosti, preovlađuju slabosti, stvaraju bolji i humaniji odnosi i uslovi za rad, kako se raspolaže rezultatima svog rada.

U vrijeme kada su stečena prva i dragocjena samoupravljačka iskustva, definisano je opredjeljenje za proizvodnju kompresora i pneumatskog alata, a preduzeće Trudbenik, shodno proizvodnoj orijentaciji, postaje Tvornica kompresora i pneumatskog alata Trudbenik. Tada nastaje razdoblje ispunjeno bogatom aktivnošću u osposobljavanju kolektiva za nove zadatke u proizvodnji kompresora i pneumatskih alata, te, u vezi s tim, za rješavanje niza tehničko-tehnoloških problema, obezbjeđenja sredstava za proizvodnju, prilagođavanje proizvodnih objekata novim potrebama, obezbjeđenja kadrova, a prije svega, konstruktora, tokara, bravara . . .

Prelistavajući zapisnike sa sjednice Radničkog savjeta i Upravnog odbora saznajemo da se ovi organi sastaju veoma često. Na dnevnom redu su ključna, egzistencijalna pitanja kolektiva:

— kalkulacija bruto produkta preduzeća,
— platni fond za 1952. godinu,
— Prijedlog tarifnog pravilnika,

— realizacija plana proizvodnje u I kvartalu (a kasnije za pola godine, devet mjeseci, poslovanje u godini),
— tehnička organizacija i ekonomski problemi preduzeća,
— pitanja kadrova, stipendiranje,
— izvještaj direktora s puta, odluke o nabavci osnovnih sredstava,
— Završni račun, Društveni plan za 1953. godinu,
— stanje kredita preduzeća, molbe, žalbe...

Naveli smo ih da se podsjetimo kako su i ti prvi samoupravljački koraci činjeni životno, odgovorno.

Egzistencijalna pitanja su uvijek u centru pažnje

U ilustraciji tog samoupravljačkog rada, naznačimo nekoliko rečenica iz Izvještaja o radu Radničkog savjeta i Upravnog odbora u 1952. godini:

»...Prvi sastanci Radničkog savjeta bili su usmjereni na izradu i postavljanje Tarifnog pravilnika... u primjeni je dolazilo do nepravilnosti na pojedinim radnim mjestima po pitanju plata... u januaru 1953. godine to se neće dogoditi kada budemo postavljali novi Tarifni pravilnik...

...Razmatrana su pitanja proizvodnje u preduzeću. Na sastancima se rješavalo izvršenje prototipa kompresora kao i serijska proizvodnja istih, šta je ustvari i sprovedeno prema zaključcima...

Radnički savjet Tvornice, 1960. godine

...Radna snaga kako u preduzeću tako i u samom Doboju bila je raspravljana... Radnički savjet na svom sastanku rješavao je finansijsko poslovanje, perspektivu izvršenja kao i tehničku organizaciju...

...Po pitanju organizacije riješeno je da svako odjeljenje ima svoj konto troškova kako bi mogli pratiti svako odjeljenje posebno i po pitanju produktivnosti i po pitanju štednje...«

Samoodricanjem do ostvarenja svojih želja

Ove navode o sadržaju rada organa upravljanja iz 1952. godine, odabrali smo upravo zbog toga što ona predstavlja najburniji period u tridesetogodišnjem životu ovog radnog kolektiva. Podsjetimo se stanja: preorijentacija Tvornice na proizvodnju kompresora i pneumatskog alata, stvaranje vlastitog konstrukcionog biroa, nedostatak kadrova, iznalaženje najpodesnijih proizvoda i stalna ispitivanja potrebnih kvaliteta, zahtijevali su samoodricanje članova kolektiva, »otkidanje od vlastitih usta«. Do oktobra 1952. godine, cijeli kolektiv prima i po 60 odsto plate. Svi vjeruju u konačno ostvarenje svojih želja. Počela je proizvodnja kompresora, Trudbenik je sigurno stao na svoje noge.

Na kraju godine, tačnije 30. 12. 1952, Radnički savjet je održao sjednicu na kojoj je raspravljao o planu i realizaciji proizvodnje. Na kraju zapisnika sa te sjednice zabilježeno je:

»Milivojević«, predsjednik Radničkog savjeta — opas. autora, »je govorio o dosadašnjem radu Radničkog savjeta, kako je radio i kakvi su zadaci bili pred Radničkim savjetom. Naglašava da treba izneti pred cijeli kolektiv dosadašnji rad Radničkog savjeta i prikazati kolektivu da smo iz onakvih teškoća ipak uspjeli da se održanim i da sa uspjehom dočekamo novu godinu ali ne smijemo biti zadovoljni sa ovim već moramo se i dalje boriti još bolje da bi u našem kolektivu pridonijeli zajednici i samim radnicima«.

Na kraju sjednice Radnički savjet zaključuje:

»1. Da je naš kolektiv pored mnogih smetnji i teškoća sa uspjehom izvršio postavljene zadatke ostvarivši

i premašivši proizvodnju u ovoj godini i po količini i po kvalitetu.

2. Na temelju ovog uspjeha Radnički savjet poziva kolektiv, da nastavi rad u ovome smjeru u idućoj godini i da podigne svoje preduzeće među prve u našoj republici.

3. Radnički savjet želi svim trudbenicima našeg kolektiva sretnu i uspješnu novu 1953. godinu«.

I tako, sa novim elementima i ocjenama u svakoj narednoj godini, u jednom novom vremenu, najčešće su se pojavljivala upravo ona pitanja koja je nametao rad u Tvornici, pitanja čijim se rješavanjem jedino moglo ići naprijed.

U narednim godinima bilo je dosta radnih pobjeda i radosti: osvajanje proizvodnje novih tipova kompresora i pneumatskih alata, dijelova za automobile, auto i avio-svjećice . . . Tako npr. na sjednici od 20. 10. 1955. godine, Radnički savjet odlučuje da se, dana 21. 10 1955. godine, povodom izlaska iz proizvodnje hiljaditog kompresora, organizuje svečani sastanak kolektiva i obilježi taj uspjeh.

Izjašnjavanje o integraciji sa Energoinvestom, 1966. godine

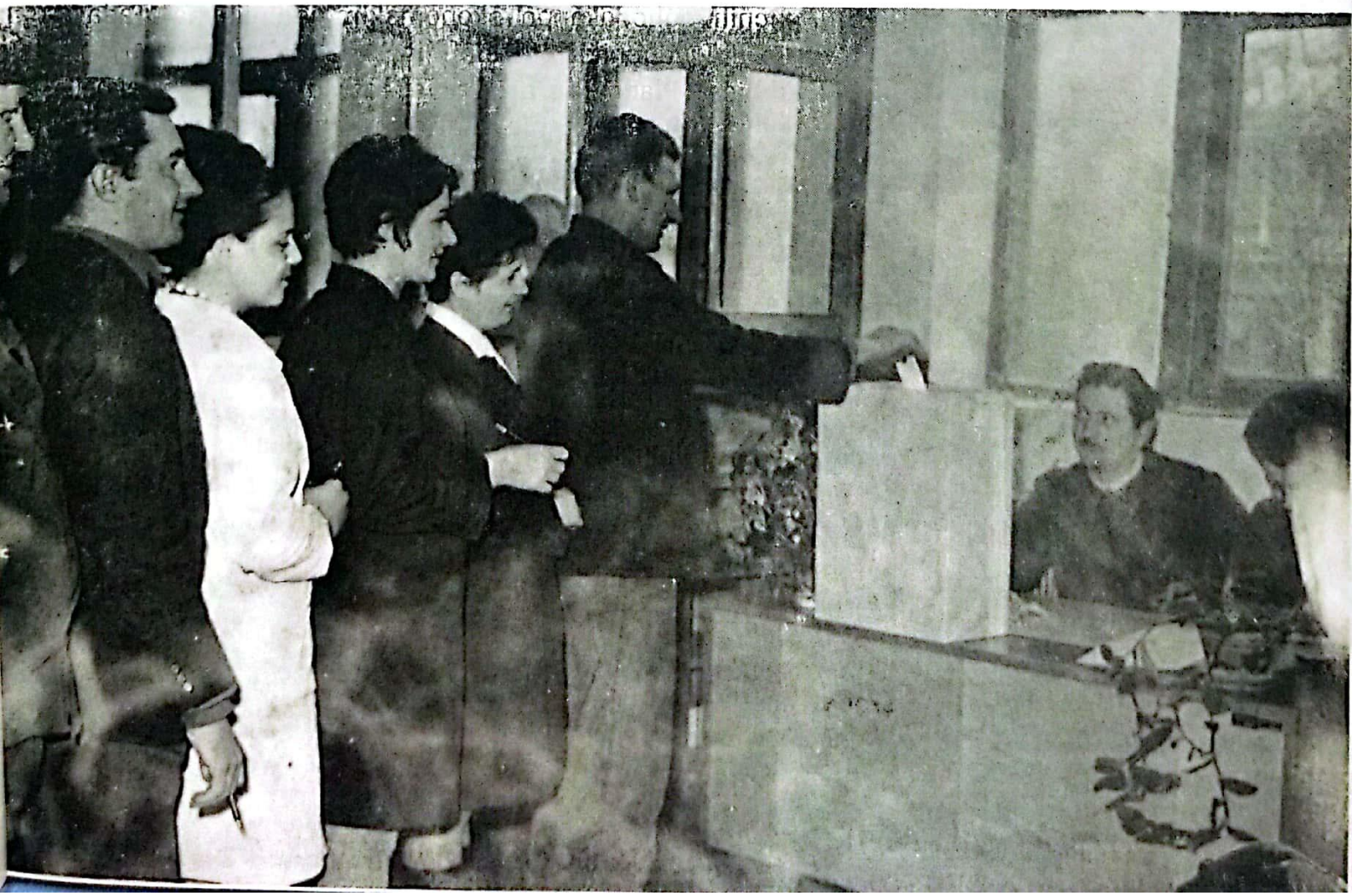

Razvoj samoupravljanja u Trudbeniku — doprinos ukupnom razvoju društveno-ekonomskih i samoupravnih odnosa u opštini

Osobenost Trudbenika je da su sve novine u ovom kolektivu rado i smjelo primjenjivane. Izgrađivao se vlastiti koncept regulisanja unutrašnjih odnosa i razvoja oblika samoupravljanja, baš onako kako se osvajala proizvodnja novih proizvoda na vlastitim iskustvima.

Tako je Trudbenik bio ne samo industrijski prvenac Doboja nego i kolektiv u kome su se izgrađivali i provjeravali novi proizvodno-organizacioni koncepti i oblici samoupravnog organizovanja. U tom smislu je značajan doprinos radnih ljudi Trudbenika u razvoju društveno-ekonomskih i samoupravnih odnosa u dobojskoj opštini. Jer, iskustva ovog kolektiva primjenjivana su u mnogim proizvodnim organizacijama ne samo u Doboju nego i šire. Iz tog organizocionog i samoupravnog puta naznačimo:

— godine 1957. počinje se sa uvođenjem rada po ekonomskim jedinicama, čemu se prilagođavao i organizacija rada finansijskog knjigovodstva,

— od januara 1958. godine, primjenjuje se Pravilnik o premiranju, kojim se obuhvataju gotovo sva mjesta u proizvodnim jedinicama,

— januara 1961. godine, uveden je obračun i isplata ličnih dohodaka po ekonomskim jedinicama. Tada je u Trudbeniku bilo definisano 38 ekonomskih jedinica. Planovi proizvodnje razrađuju se po ekonomskim jedinicama, ulažu se napori za veći radni učinak, povećava se produktivnost i rentabilnost rada. Time je Trudbenik u svojoj grani, prvi u zemlji prešao na interne obračune.

Uvođenje nove organizacije i samoupravno organizovanje u 22 zbora ekonomskih jedinica, predstavlja novi kvalitet u razvoju samoupravljanja radnih ljudi. Na ovom nivou, kroz samoupravna akta, uređuju se odnosi između ekonomskih jedinica, normativno se reguliše kvalitet i opšti uslovi isporuka između ekonomskih jedinica, dograđuje se Pravilnik o formiranju i raspodjeli ličnih dohodaka, samoupravljanje se sve više i cjelovitije spušta u društvenu bazu.

Radni čovjek sve potpunije postaje tvorac vlastite sreće. U početku to čini kroz djelovanje Upravnog odbora,

Radničkog savjeta, Zbora radnih ljudi, a danas i kroz delegacije i druge oblike koje obezbjeđuje Ustav i Zakon o udruženom radu.

Kao malo u kojem preduzeću iz tog vremena, u Trudbeniku se izgrađuje i uvodi konkretan i praktičan primjer raspodjele dohotka i ličnih dohodaka prema rezultatima rada, što je značilo krupan korak naprijed u povećanju produktivnosti rada i efikasnosti privređivanja. I ne samo to. Rješavaju se i druga pitanja koja znače krupnu promjenu u životu i radu radnog čovjeka i poboljšanju njegovog ličnog i društvenog standarda. Tome su posebno doprinijele odluke o radnom vremenu, radu u smjenama, društvenoj ishrani, zdravstvenoj zaštiti, uslovima korišćenja godišnjih odmora, razvoju inovatorstva itd.

Uvijek u toku aktuelnih zbivanja

Članovi kolektiva Trudbenik su kao samoupravljači u žiži svih zbivanja. Pismo IKCKSKJ nailazi na jednoglasno prihvatanje i odlučnost da se naznačeni zadaci sprovedu u djelo. Sadržaj društveno-političke aktivnosti, ne samo organizacije SKJ već i cijelog kolektiva i organa upravljanja, se ispoljava u realizaciji vlastitog programa utvrđenog na osnovu Pisma. Samoupravna aktivnost istog intenziteta odvijala se u kolektivu i u godinama društvene i privredne reforme. U tom vremenu je sazrela i misao da se putem tehničke i poslovne saradnje, na bazi podjele rada, specijalizacijom i udruživanjem snaga i sredstava, odnosno, integracionim povezivanjem u veće proizvodne sisteme, može obezbijediti bolja perspektiva, sigurnija budućnost.

Tako je, 1967. godine, nakon široke samoupravne i društveno-političke aktivnosti, u samoupravnoj procemuri, realizovana ideja o integraciji sa Energoinvestom, čime je Trudbenik postao član porodice velikog jugoslovenskog privrednog giganta, u čijem sastavu i danas uspješno radi. Ovo povezivanje sa Energoinvestom, afirmisanim preduzećem ne samo u zemlji nego i u inostranstvu, za Trudbenik je značilo novu šansu i sigurnu perspektivu daljeg razvoja. Ta šansa je posebno došla do izražaja u periodu sprovođenja odluka kongresa Saveza komunista i drugih društveno-političkih organizacija, stavova Ustava i Zakona o udruženom radu.

Aktivnost organa radničkog samoupravljanja i društveno-političkih organizacija, usmjerava se na dalji razvoj samoupravnih odnosa u preduzeću, posebno afirmisanjem zborova radnika sa osnovnim ciljem da se odlučivanje o svim važnijim pitanjima stavi u funkciju radnih ljudi. To se, prije svega, realizovalo kroz utvrđivanje koncepcije razvoja Tvornice u sistemu Energoinvesta, raspodjelu ostvarenog dohotka i samoupravnom uređivanju drugih odnosa u kolektivu.

Organizovanje na osnovama ZUR-a

U novije vrijeme proces samoupravnog djelovanja i organizovanja naročito se izražavao nakon usvajanja ustavnih amandmana, a zatim Ustava SFRJ i Ustava SR BiH. Praktična realizacija ustavnih opredjeljenja definiše se još u fazi rasprave o Nacrtu zakona o udruženom radu. U tom vremenu Energoinvest se organizovao u složenu organizaciju udruženog rada, a Tvornica Trudbenik kao Radna organizacija bez osnovnih organizacija udruženog rada. Tada

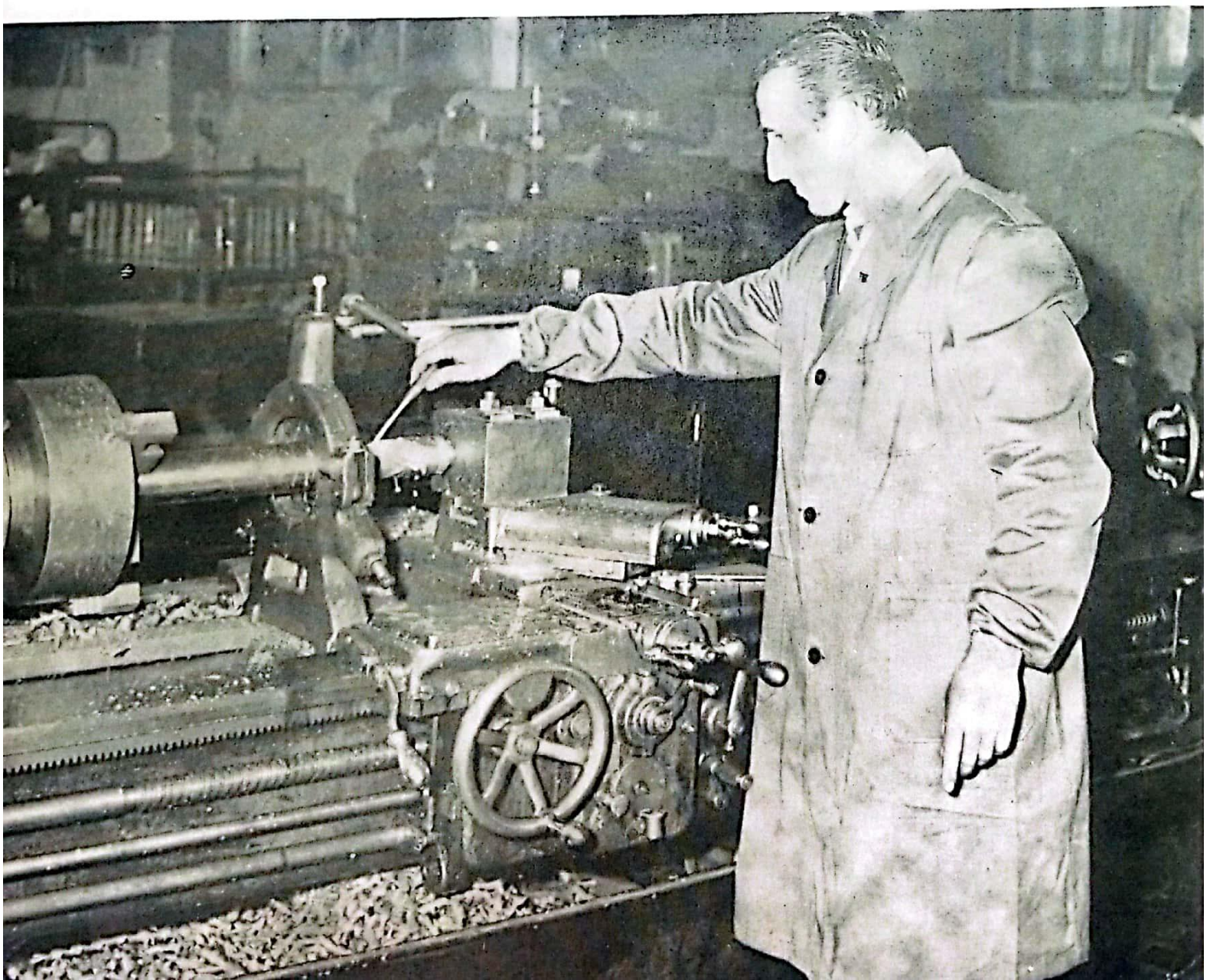

dolazi do snažnog razvoja neposrednog samoupravljanja. Rad organa samoupravljanja je bitno izmijenjen i u metodu i u sadržaju rada. Skoro da nema ni jednog značajnijeg pitanja, da o njemu direktno ne odlučuju svi radnici. Uz to, bogatstvo raznih oblika samoupravnog organizovanja i djelovanja stvara uslove za šire i neposrednije djelovanje radnika unutar radne organizacije. To ilustruje podatak da je svaki peti radnik direktno uključen u rad pojedinih samoupravnih organa. Međutim, ovo organizovanje je samo prvi korak na tom putu. U toku je društveno-politička aktivnost da se po proizvodno-ekonomskim cjelinama formira više osnovnih organizacija koje bi sačinjavale Radnu organizaciju, Tvornicu kompresora i pneumatskog alata Trudbenik. Taj proces samoupravnog organizovanja, obaviće se u ove dane kada se navršavaju tri decenije rada Trudbenika.

Do tada se o samoupravnom utvrđivanju programa razvoja, planova poslovanja i njihovoj realizaciji, ostvarivanju poslovnih rezultata, o raspolaganju cjelokupnom reprodukcijom, odlučuje u samoupravnim organima radničkog samoupravljanja i zborovima radnika.

A onda, biće to pravo i obaveza osnovnih organizacija udruženog rada, njihovih samoupravnih organa i kolektiva.

Samoupravljanje u Tvornici shvaćeno kao neodvojivi dio samoupravnog razvoja jugoslovenskog društva

Radni ljudi Trudbenika su uvijek razvoj društveno-ekonomskih i samoupravnih odnosa u svom kolektivu shvatali kao sastavni dio ukupnog razvoja jugoslovenskog društva, Republike i Opštine. U svim periodima tog razvoja su imali svoje predstavnike i odbornike u svim društveno-političkim i samoupravnim organima u opštini.

Delegatski sistem i samoupravni koncept interesnog organizovanja i udruživanja, prihvatili su i doprinosili njegovom razvoju, svjesni činjenice da će, sa razvijenijim socijalističkim samoupravnim odnosima, imati uspješnije djelovanje ne samo unutar svoje organizacije udruženog rada nego i u opštini i ostvarivati istinsku razmjenu rada. Zbog toga, razvoj samoupravnih socijalističkih odnosa u Tvornici, uvijek je stavljan u neposrednu vezu sa razvojem samoupravnih odnosa u samoupravnim interesnim zajednicama i svim drugim oblicima funkcionisanja delegatskog sistema.

U okviru samoupravnog organizovanja u Opštini, delegati Trudbenika su zastupljeni u svim oblicima delegatskog odlučivanja, u čemu je promjenljivost delegata osnovni princip. U cilju potpunijeg i kvalifikovanijeg učešća u tim oblicima samoupravljanja, formirane su 4 delegacije za skupštine:

— društveno-političke zajednice,
— socijalne, neposredne dječije zaštite i zdravstvene zaštite,
— kulturu, fizičku kulturu i informisanje,
— stambeno-komunalnu djelatnost.

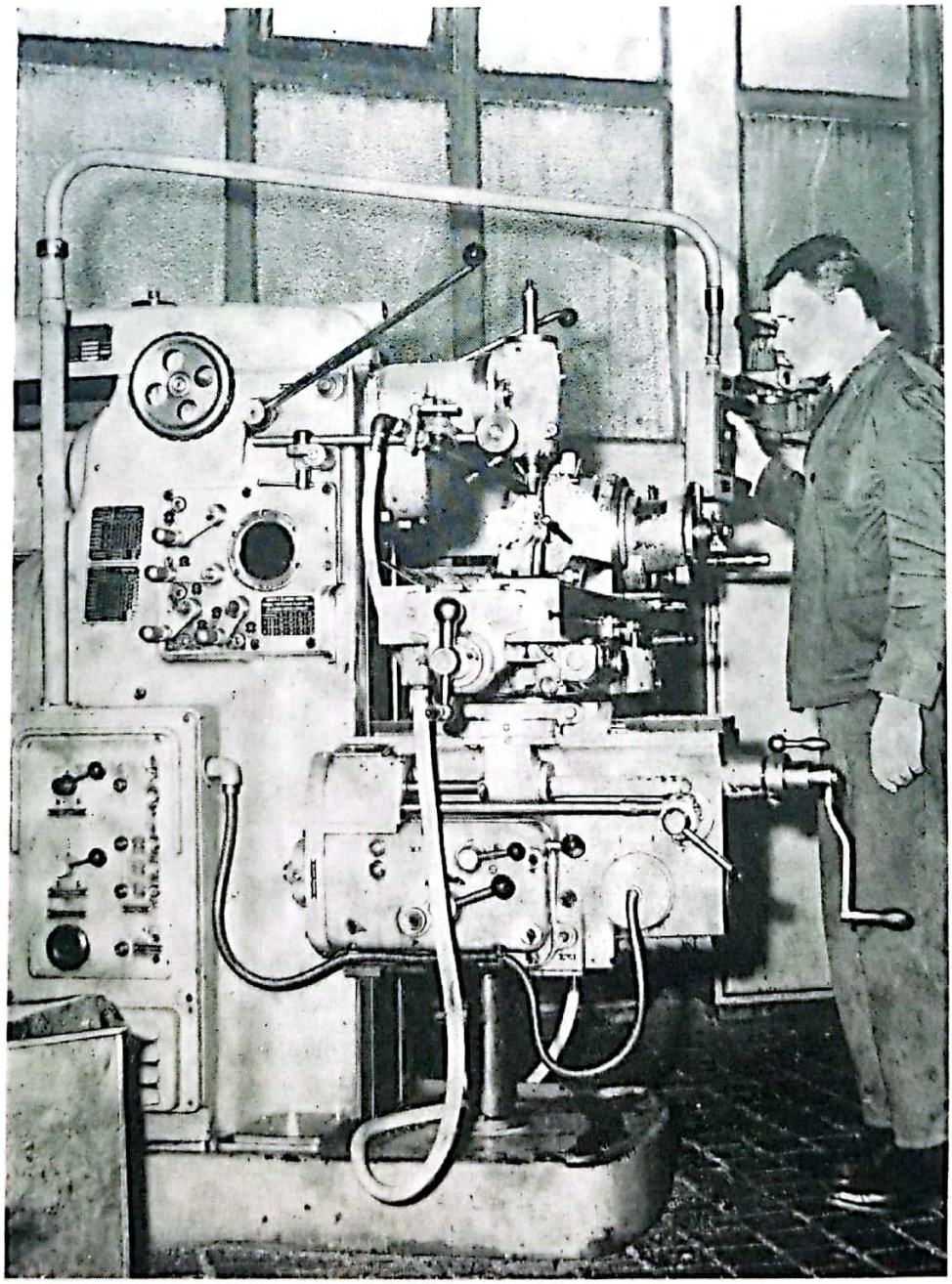

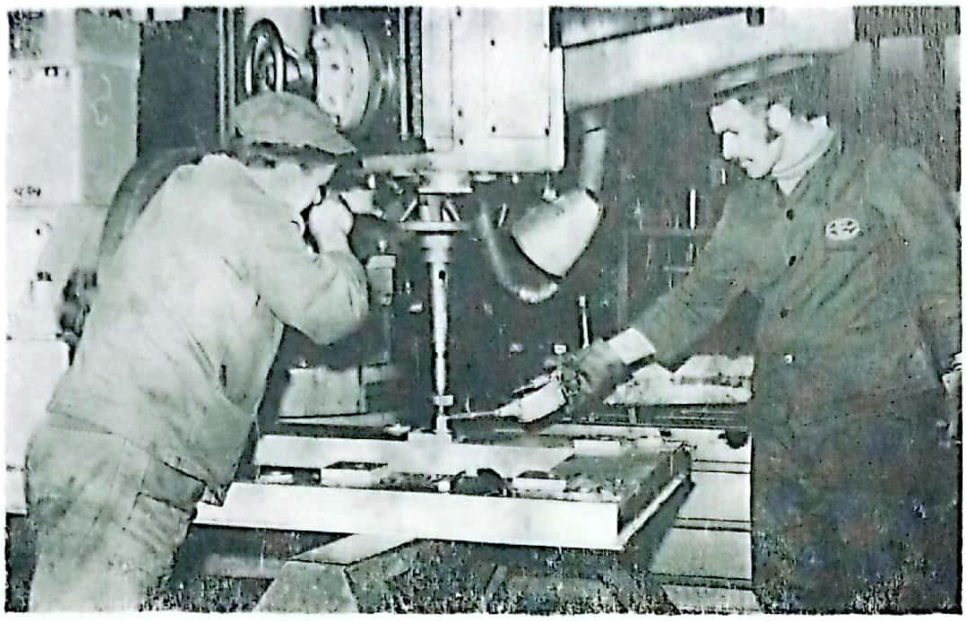

U okviru SOUR Energoinvest, radni ljudi Trudbenika su putem delegata zastupljeni u:

— Radničkom savjetu SOUR,
— Poslovnoj zajednici procesne opreme,
— Interesnoj zajednici za ekonomiku i plan,
— Interesnoj zajednici za nauku,
— Energobanci,

a van tog sistema u okviru komore, banke i Jugoslovenske poslovne zajednice za oblast kompresora, kao i za oblast alata.

Radni ljudi Trudbenika su ponosni na pređeni put. Ostvareni su veliki rezultati ne samo u društveno-ekonomskom nego i u samoupravnom razvoju. Upravo, prisustvo stalne brige za razvoj socijalističkih samoupravnih odnosa, obezbijedilo je ukupan razvoj Tvornice. Toga su svi svjesni i na pređeni put ponosni.

Njihovi sadašnji i budući napori usmjereni su na dalje oživotvorenje Ustava i Zakona o udruženom radu, dokumenata Saveza komunista i drugih društveno-političkih organizacija, na jačanje neposrednog socijalističkog samoupravljanja, i na toj osnovi, ostvarivanje dinamičnog i skladnog društveno-ekonomskog razvoja.

Iz novog pogona
malih kompresora
1977. godine

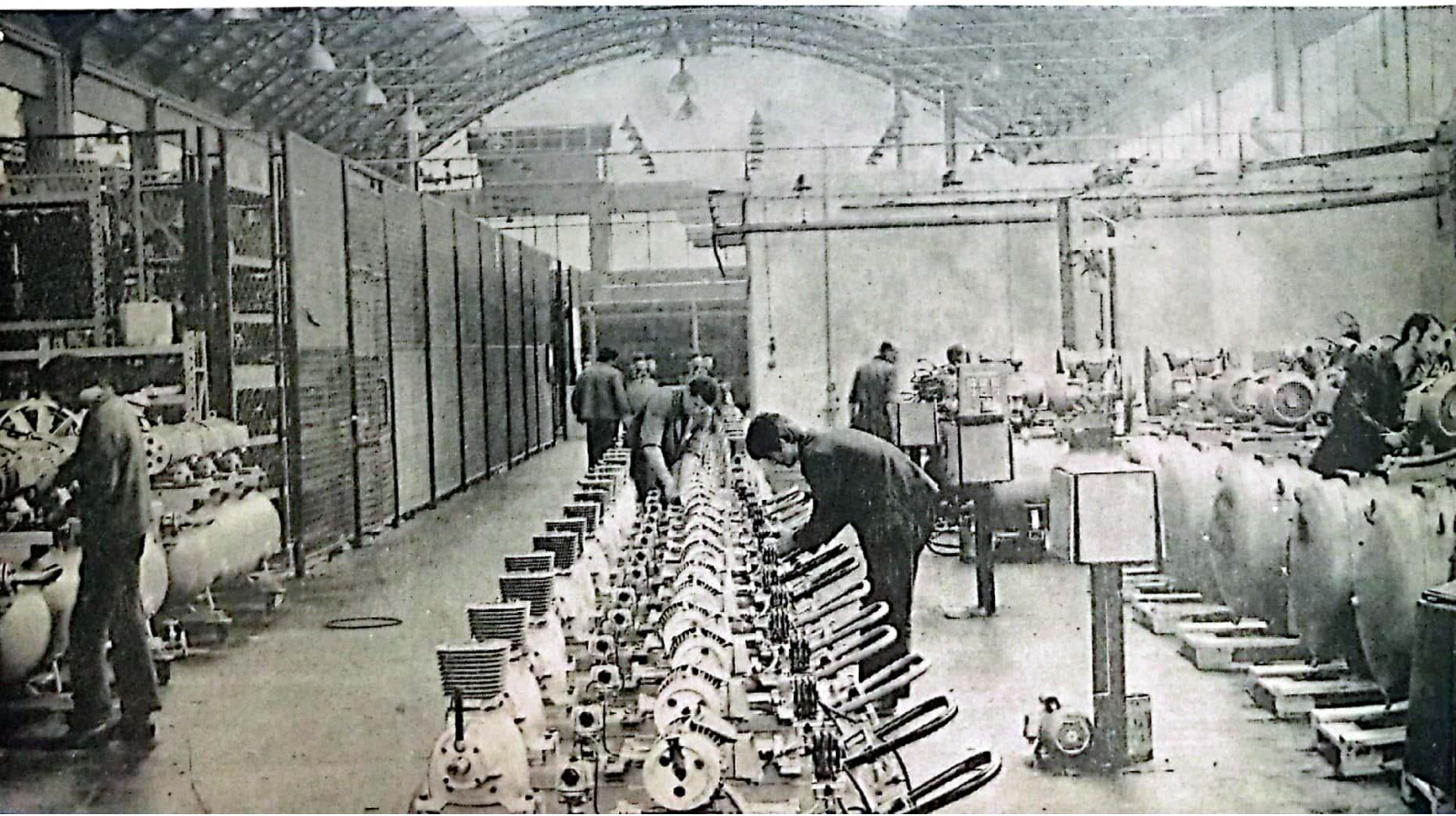

Društveno-
-politički
život

U vremenu kada se naša zemlja borila ne samo sa posljedicama rata i naslijeđenom nerazvijenošću već i političkim pritiscima i ekonomskom izolovanošću, vodila se bitka za njenu izgradnju, za industrijalizaciju. U tim teškim i veoma složenim uslovima, Trudbenik je od remontne radionice izrastao u modernu tvornicu kompresora i pneumatskog alata.

To je u opšti mnaporima izgradnje slobodne i nezavisne Jugoslavije, bratske zajednice ravnopravnih naroda i narodnosti, još jedan svijetao primjer samoprijegora radnih ljudi u socijalističkom samoupravnom preobražaju domovine.

Sve što danas možemo vidjeti i doživjeti u halama ove Tvornice, izraženo kroz proizvodne procese kompresora i pneumatskih alata i njihovo otpremanje korisnicima, kroz uslove rada i brigu o ljudima, razvijene samoupravne odnose, izgrađene političke, kulturne i druge vrijednosti, rezultat je tridesetogodišnjeg stasanja, napora i stvaralaštva radnih ljudi Trudbenika.

U tom proteklom vremenu svi napori su bili usmjereni osnovnom cilju — da se stalnim razvojem samoupravnih društveno-političkih odnosa i osvajanjem savremene tehnologije i novih proizvoda, što bolje i sigurnije ide naprijed, stasa.

Jedinstvo pogleda i akcija

Rezultati govore da se u tome uspjelo. Rastao je Trudbenik, stasala je njegova snaga, radni ljudi, proizvođači, obogaćivani novim tehničkim i tehnološkim znanjima, oplemenjeni novim socijalističkim vrijednostima. Uspjelo se jer su se taj elan i stvaralačka snaga rađali u idejno-političkoj aktivnosti i akcionom jedinstvu radnih ljudi, čija se svijest izgrađivala u odlučnosti, u stalnoj akciji da se programska opredijeljenost avangarde, Komunističke partije, odnosno Saveza komunista Jugoslavije, pretoče u stvarnost. Odlučnost se iskazivala u organizovanoj aktivnosti na savlađivanju povremenih poteškoća i kriza, u iznalaženju proizvodnog programa koji je društvenoj zajednici potreban, u udarničkom radu, u borbi za produktivnost rada, za stalni razvoj i unapređenje samoupravnih socijalističkih odnosa, za nagrađivanje prema rezultatima rada, za stvaralačko rješavanje pitanja koja nameće svakodnevni život u Tvornici, u stvaranju takve društvene klime koja će obezbijediti da se sve više radi sa zadovoljstvom i ispoljavanju stvaralačke inicijative i druge sposobnosti radnih ljudi.

Svečani zbor povodom 25 godina rada Tvornice i otvaranje radova na novom pogonu

Ta pitanja su bila osnov aktivnosti društveno-političkih organizacija. I upravo u tome, što je društveno-politička aktivnost bila bogata sadržajem i usmjerena na svakodnevna egzistencijalna pitanja, ne samo i isključivo za kolektiv nego i za svakog pojedinca, otkrivamo snagu i jedinstvo ovog kolektiva, saznajemo kako su metalci Trudbenika uspješno savlađivali sve teškoće i izrasli u jedinstven, radin kolektiv.

Kako bi, nego tako, mogli drukčije objasniti da se u jednom vremenu primaju umanjene plate za 40 posto i svi uporno rade, ostaju u Trudbeniku. Ili, podatak da su u Trudbeniku izrasli društveni i privredni kadrovi i veliki broj društveno-političkih radnika koji se nalaze na odgovornim dužnostima, kako u Doboju tako i na širem području. Uz to, znatan broj radnih ljudi Trudbenika, kao i sama Tvornica, dobitnik je značajnih društvenih priznanja.

Sve to upečatljivo govori da je Radna organizacija Trudbenik, zahvaljujući aktivnosti i pravilnom odnosu organizovanih socijalističkih snaga u kolektivu, u protekle tri decenije predstavljala ne samo značajnu ekonomsku nego i društveno-političku snagu u dobojskoj opštini, pa i šire.

Sve uspjehe obilježavamo
svečano i zajedno

Savez komunista

Osnivanjem Tvornice 1949. godine, formira se organizacija Komunističke partije Jugoslavije sa oko 20 članova. U tim prvim danima, u sadržaju rada partijske organizacije, dominiraju organizaciona pitanja, izvršavanje radnih zadataka u Tvornici i formiranje organizacija Saveza sindikata i Narodne omladine. Dakle, u prvi plan su stavljena pitanja društveno-političkog organizovanja kolektiva da bi se, zatim, širinom sadržaja aktivnosti u kolektivu obogaćivao nivo saznanja, izgrađivala svijest i opredijeljenost za najprogresivnija, najhumanija rješenja. Podsjetimo se. To je i burno i ponosno vrijeme kada smo Staljinovom kultu ličnosti, njegovom modelu izgradnje socijalističkog društva i teoriji o odnosima među socijalističkim državama, odlučno rekli: NE! To je vrijeme kada smo smjelo nastavljali našu revoluciju i izgrađivali socijalističko društvo zasnovano na samoupravljanju radničke klase, radnih ljudi i građana.

Uvijek u toku aktuelnih zbivanja

U cilju daljeg jačanja jedinstva u organizaciji KPJ i kolektivu, kao i održavanju pravilnog političkog kursa, usmjerenog na očuvanje tekovina NOB i kontinuiteta socijalističke revolucije i odolijevanja sistematskoj klevetničkoj kampanji istočno-evropskih zemalja i njihovim oružanim prijetnjama i provokacijama na našim granicama, kao i različitim pritiscima Zapada, u Trudbeniku se poklanja posebna pažnja političkom informisanju. U stvari, praksa je bila da se svakog dana, petnaest minuta prije početka rada, održavaju političke informacije kojima se ko-

munisti i svi članovi kolektiva upoznaju sa aktuelnim političkim zbivanjima u zemlji i svijetu.

Iz istog ovog vremena datira aktivnost komunista na razvoju radničkog samoupravljanja. O zadacima komunista u idejno-političkoj aktivnosti na pripremanju kolektiva za uvođenje radničkog samoupravljanja, raspravlja se na sastancima već krajem 1949. godine, a neposredno poslije toga se razvija široka društveno-politička aktivnost na pripremanju kolektiva za izbor prvih organa radničkog samoupravljanja. Tačno tri mjeseca nakon usvajanja Osnovnog zakona o upravljanju državnim privrednim preduzećima i višim privrednim udruženjima od strane radnih kolektiva, u Trudbeniku su izabrani prvi organi radničkog samoupravljanja.

U proteklih trideset godina, u jednoj kontinuiranoj aktivnosti za potpuniji i cjelovitiji razvoj samoupravljanja, za stvaranje uslova da radni čovjek ovlada cjelokupnim tokovima reprodukcije, da određuje uslove proizvođenja i raspodjele viška rada i njegovoj sveopštoj emancipaciji, dakle, na tim strateškim pitanjima angažovana je organizacija Saveza komunista kao idejno usmjeravajuća snaga.

Metod i sadržaj rada u funkciji ciljeva i potreba

Pregledajući izvještaje o radu i zapisnike sa sastanaka organizacije, saznajemo da su životna pitanja kolektiva u središtu pažnje cjelokupne aktivnosti komunista. To su, prije svega, pitanja proizvodne orijentacije preduzeća, izvršavanja proizvodnih planova i pitanja poslovanja uopšte, utvrđivanja novih proizvodnih programa, perspektive razvoja, stručnog obrazovanja zaposlenih, obezbjeđenja kadrova, stipendiranja, rad organa upravljanja i pitanja daljeg razvoja samoupravljanja, društvenog standarda, zaštite na radu itd. Jednom riječju, pitanja svakodnevnog života i daljeg razvoja Tvornice.

Sa stanovišta daljeg akcionog osposobljavanja organizacije, veoma često se raspravlja o metodu i sadržaju rada, marksističkom idejno-političkom osposobljavanju i djelovanju komunista i njihovom doprinosu ukupnim rezultatima i odnosima u kolektivu. U nizu zapisnika, pročitali smo da je na dnevnim redovima bila analiza rada organa upravljanja sa stanovišta realizacije opštih interesa kolektiva, demokratskog samoupravnog odlučivanja i realizacije

odluka, pri čemu se posebno akcentira rad i ponašanje komunista u ovim organima, kao i njihova aktivnost u društveno-političkim organizacijama i društvenom životu uopšte u kolektivu. U tim raspravama i ocjenama, kritika i samokritika su veoma konkretne. Vodi se otvorena i energična bitka protiv svih negativnih pojava ne samo u organizaciji nego i u kolektivu. Iz članstva Saveza komunista isključuju se pojedinci koji svojim negativnim djelovanjem štete ugledu Partije i kolektiva.

Upravo, to je snažilo organizaciju komunista i podizalo njen ugled. U prvih deset godina broj članova Saveza komunista u Trudbeniku je porastao za skoro pet puta. Omasovljenje organizacije vršilo se, uglavnom, iz njene rezerve — organizacije Narodne omladine, i to onih mladića i djevojaka, čije je ponašanje i odnos prema radu bilo na visini, a aktivnost u društvenom životu evidentna.

Posebna aktivnost organizacije je ispoljena u stalnom bavljenju pitanjima odnosa prema radu, porastu produktivnosti rada, štednji i ostalim kvalitetima privređivanja, zatim, raspodjeli ukupnog prihoda i dohotka a posebno, sredstava za lične dohotke i zajedničku potrošnju.

1961. godina, formiran Tvornički komitet SK

Povećanjem broja članova Saveza komunista i uvođenjem nove organizacije u Tvornici, nametnula se potreba odgovarajućeg organizovanja komunista po dijelovima procesa rada u Tvornici. To je uslovilo da se 1961. godine formira Tvornički komitet Saveza komunista.

Iz ovog vremena, komunistima Trudbenika je u dubokom sjećanju govor druga Tita u Splitu, kao i Pismo IKCKSKJ. Jer, sprovođenju zadataka, naznačenih u govoru druga Tita i Pismu, osnovne organizacije i Tvornički komitet Saveza komunista posvećivali su veliki dio svoje aktivnosti. Oni su, kako se vidi iz zapisnika sa sastanka, veoma otvoreno i konkretno raspravljali o nizu ispoljenih slabosti u vlastitoj sredini, utvrdili Program aktivnosti i redovno analizirali njegovo izvršenje. Ista aktivnost ispoljavala se i u godinama društvene i privredne reforme, kada je u Tvornici trebalo sprovesti niz mjera koje bi doprinijele efikasnijem privređivanju.

Pošto je ocijenjeno da je u prevazilaženju nastalih poteškoća, jedan od najboljih puteva integrisanje predu-

zeća i razvijanje drugih vidova tehničke i poslovne saradnje, komunisti Trudbenika razvijaju i usmjeravaju društveno-političku aktivnost na opredjeljenje kolektiva za integraciono povezivanje sa Energoinvestom.

Tako je, nakon političkih i drugih priprema, u julu 1967. godine, Trudbenik postao član velike samoupravne i privredne Energoinvestove porodice.

Za dalji razvoj samoupravljanja

U skladu sa samoupravnim organizovanjem preduzeća i oblicima djelovanja društveno-političkih organizacija u Trudbeniku je formirana Konferencija Saveza komunista, a na nivou Energoinvesta — akciona konferencija kao oblik akcionog djelovanja i povezivanja komunista. U akcionoj konferenciji Saveza komunista na nivou preduzeća Energoinvest, komunisti Trudbenika su svoju aktivnost usmjeravali na iznalaženje metoda i oblika političkog djelovanja koji će doprinositi daljem razvoju samoupravnih odnosa, sa osnovnim ciljem da se odlučivanje o svim važnijim pitanjima (koncipiranje daljeg društveno-ekonomskog razvoja Tvornice u sistemu »Energoinvest«, raspolaganje i upravljanje ostvarenim dohotkom i drugim dobrima), utvrdi kao pravo radnih ljudi u osnovnim oblicima organizovanja Energoinvesta. Ta nastojanja su postepeno realizovana, a posebno, nakon usvajanja Ustava SFRJ i Ustava SR BiH, kroz društveno-političku aktivnost u kojoj su se, ponekad, javljali tehno-birokratski otpori, koji su ne samo osuđivani nego i lomljeni.

U fazi javne rasprave u Nacrtu zakona o udruženom radu, komunisti Trudbenika su, zajedno sa ostalim društveno-političkim organizacijama, stvaralački doprinosili utvrđivanju i sprovođenju koncepta samoupravnog organizovanja Energoinvesta u složenu organizaciju udruženog rada, gdje je Trudbenik organizovan kao radna organizacija.

Ovakvo organizovanje je otvorilo široke mogućnosti daljeg samoupravnog organizovanja i društveno-ekonomskog razvoja Trudbenika. Svjesni toga, komunisti i ostali radni ljudi u Tvornici, svoju društveno-političku i samoupravnu aktivnost, danas usmjeravaju na samoupravno utvrđivanje programa daljeg razvoja, organizovanja osnovnih organizacija udruženog rada unutar Radne organizacije Trudbenik, donošenju realnih proizvodnih planova, analizi-

ranju poslovnih rezultata, razvoju samoupravnih odnosa koji će još potpunije obezbijediti da radni ljudi raspolažu viškom rada, da lični standard zavisi od rezultata rada.

U proteklom periodu organizacija Saveza komunista Trudbenika, stalno se i aktivno uključivala u rad opštinskih, sreskih i međuopštinskih organa Saveza komunista i drugih društveno-političkih organizacija. Svojim cjelokupnim odnosom i stvaralaštvom, doprinosila je razvoju ukupnih društveno-političkih i društvenih odnosa u Opštini.

Odlučnost u ostvarivanju avangardne uloge

Odlučnost za realizaciju jasnih opredjeljenja avangarde, KP, odnosno, SKJ u izgradnji jugoslovenskog socijalističkog društva zasnovanog na samoupravljanju, za dosljedno izvršavanje Programa SKJ i odluka partijskih kongresa, za njihovo oživotvorenje u konkretnim uslovima Tvornice, bila je platforma za sve aktivnosti.

Ostvarivanje avangardne uloge zahtijevalo je da se nivo marksističkog idejno-političkog obrazovanja stalno podiže na viši nivo. Tome se uvijek poklanja odgovarajuća pažnja. Od dnevnih informacija razvijali su se i drugi oblici marksističkog obrazovanja komunista i ostalih članova kolektiva. U tridesetgodišnjoj aktivnosti zabilježeno je: da su svake godine svi komunisti bili uključeni u jedan od oblika marksističkog idejno-političkog obrazovanja, da su u krugu Tvornice četiri generacije završile Političku školu SKJ nižeg stepena, da je oko 30 članova organizacije, u okviru Centra za marksističko obrazovanje i istraživanje OKSK BiH Doboj, završilo Političku školu SKJ višeg stepena itd. O ovom obrazovanju brine Tvornički centar za marksističko obrazovanje i vlastiti aktiv predavača.

Programski sadržaj ovog vida obrazovanja, pored osnova iz naučnog socijalizma, u pravilu su koncipirani prema aktuelnosti pitanja u jugoslovenskom društvu, a zatim i u kolektivu (poseban dio) obuhvaćaju sadržaje koji treba da upute, da osposobe, prije svega, komuniste, da razumiju uslove, tokove i opšte rezultate razvoja našeg društva i dalje perspektive, da to stvaralački primijene na konkretno stanje u svom kolektivu, što znači da se osposobe za praktičnu političku i samoupravnu aktivnost.

U jednoj mobilnoj i stvaralačkoj aktivnosti komunista Trudbenika, bio je i neznatan broj onih koji su posustali.

Ali u kontinuiranoj aktivnosti, upravo onako kako je rasla Tvornica, kako se u kolektivu sprovodila cjelokupna, a posebno društveno-politička aktivnost, brojčano je rasla, organizaciono i idejno-politički je jačala i organizacija Saveza komunista.

Danas je 150 komunista Radne organizacije Trudbenik organizovano u osnovnu organizaciju Saveza komunista sa sedam odjeljenja.

Tridesetogodišnji razvoj, postignuti uspjesi i priznanja kolektivu i radnim ljudima Trudbenika, najbolje potvrđuju stvaralački doprinos komunista, čime su, bez sumnje, dosljedno izvršavali svoju društvenu ulogu.

Savez sindikata

Aktivnost radnih ljudi, organizovanih u Savez sindikata, od prvih dana se odvijala kao osnova ukupne društveno-političke aktivnosti u kolektivu, usmjerene na sagledavanje i rješavanje pitanja koja će doprinositi razvoju Tvornice i ukupnih uslova života, rada i privređivanja. Zbog toga društveno-političku i ukupnu aktivnost sindikalne organizacije u Trudbeniku ne možemo ni shvatiti bez poznavanja razvojnog puta Tvornice.

O tom putu je bilo riječi na prethodnim stranicama. Sa razvojem Tvornice rasli su i ljudi: saznavali, učili, iz svake akcije izlazili bogatiji i sposobniji za nova pregnuća. Tako se moglo stasati, jer se sindikalna organizacija uvijek nalazila u žiži svakodnevnih pitanja života i rada u kolektivu, pripremala se i uvijek bila sposobna da, u datim uslovima, iznađe najpogodnija rješenja.

Sadržaj rada — životna pitanja kolektiva

Sadržaj rada organizacije bio je život kolektiva. Sva rješenja, bez obzira ko je donosio odluke, rađala su se i oživotvorivala u aktivnosti Sindikata. Jer, radnici ovog kolektiva prihvatili su Tvornicu kao dio sebe, a svoj odnos shvatili i usmjeravali ka razvoju samoupravljanja — društvenog odnosa koji oslobađa inicijativu radnih ljudi, nadahnjuje, otvara puteve oslobađanju rada i čovjekove ličnosti. U takvom odnosu, organi samoupravljanja, bez obzira što su u nekim periodima samostalno donosili i najbitnije odluke za rad i život Tvornice, nikada se nisu digli iznad zajedničkih interesa i zbog toga su uvijek imali ne

samo formalnu podršku kolektiva nego i njegovu odlučnost i istrajnost da se odluke izvrše.

Podsjetimo se. Već u prvoj godini rada Tvornice, u aktivnosti sindikalne organizacije, stiču se prva saznanja u radničkom upravljanju i kolektiv se priprema da prihvati taj istorijski zadatak. U septembru naredne 1950. godine, to se praktično realizuje izborom prvog radničkog savjeta.

Odluke organa upravljanja o orijentacionom programu razvitka preduzeća, o osposobljavanju i pribavljanju kadrova, o otvaranju vlastitog konstrukcionog biroa, nailaze na bezrezervnu podršku organizacije sindikata. Ulažu se veliki napori za osvajanje vlastite proizvodnje kompresora, cijeli kolektiv prima umanjene plate, ali uvjerenje u konačno ostvarenje svojih želja — pobjeđuje sve.

Proizveden je prototip prvog (kompresora), a zatim i čitava serija takvih kompresora.

Od tog vremena aktivnost sindikalne organizacije je usmjerena na osvajanje proizvodnje novih proizvoda i na razvoj samoupravnih društveno-ekonomskih odnosa.

Širina oblika i formi rada

Materijalna baza kolektiva je rasla, te se u aktivnosti sindikalne organizacije, pored brige o proizvodnji, kadrovima i sticanju dohotka, sve veća pažnja posvećuje brizi o ljudima, njihovom standardu, životnim i radnim uslovima, zaštiti na radu, zdravstvenoj zaštiti, društvenoj ishrani, stambenoj izgradnji, odmoru i rekreaciji i raznim oblicima kulturno-zabavnog života i stvaralaštva. Za organizovanje ovako široke aktivnosti, pored materijalnih uslova, doprinijeli su i kadrovi koji u Trudbenik dolaze iz drugih tvornica, kadrovi koji su imali sklonosti za sport, muziku, zabavu... Već u 1953. godini, pri Tvornici, pored vatrogasnog društva, rade i sportsko i kulturno-umjetničko društvo, koja, sa svojim višebrojnim sekcijama i klubovima, aktiviraju gotovo sve zaposlene, kao i znatan dio građana Doboja, posebno iz kvarta Usora.

Organizaciono i brojčano ojačala, sindikalna organizacija se organizuje u tri područnice, a na nivou preduzeća formira se Tvornički odbor sindikata u kome se sagledavanje određenih pojava, pa i realizacija nekih aktivnosti

odvija kroz komisije. Navodimo kao primjer 1961. godinu, u kojoj je Komisija za idejno-politički rad uspješno organizovala i realizovala predavanja o novim ekonomskim mjerama u privredi; Komisija za društveno samoupravljanje sačinila i prezentirala kolektivu analizu o radu ekonomskih jedinica u cilju sticanja potpunijih saznanja o efektima obračuna i raspodjele dohotka i ličnih dohodaka po ekonomskim jedinicama; veoma uspješan rad Kluba mladih proizvođača na stručnom obrazovanju mladih radnika, da je, u ovoj godini, aktivnošću sidnikata, znatan broj članova kolektiva pretplaćen na listove kao: »Komunist«, »Metalac«, »Rad«, »Glas komuna«, »Mladost« i »Tehničke novine«.

Ovi podaci, kao insert iz aktivnosti jednog vremena, poslužiše nam da bar ovlaš damo sliku sadržaja rada organizacije Saveza sindikata u Tvornici. Takva aktivnost odvijala se u kontinuitetu borbe da se postojeće stanje prevaziđe i postignu novi kvaliteti u cjelokupnoj aktivnosti i životu kolektiva. Tako je bilo i 1967. godine kada Trudbenik nalazi svoje mjesto u velikoj porodici »Energoinvest«, kojoj je, ostao vjeran do danas. Tako je bilo u cijelom vremenu do danas, iako je, ponekad, bilo i propusta i aktivnosti sa nešto manje intenziteta.

Rad po sindikalnim grupama — novi kvalitet u radu

U Trudbeniku svi ističu da, i pored značajnih rezultata i plodne aktivnosti, organizacija Saveza sindikata u Tvornici svoj najveć iuspjeh i najsadržajniji rad doživljava, počev od 1977. godine, kada se rad organizuje po sindikalnim grupama. Rekli bismo, sve u svoje vrijeme. Jer, to je period kada je stvorena najpogodnija društvena klima, kada je Ustavom i Zakonom o udruženom radu utvrđen takav društveni odnos koji ne samo da obezbjeđuje pravo nego daje i obavezu radnim ljudima da odlučuju o svim tokovima društvene reprodukcije, i u tome, o svom vlastitom položaju, u čemu je velika obaveza i odgovornost Saveza sindikata, odnosno, njegovih osnovnih oblika organizovanja u udruženom radu.

Radni ljudi Trudbenika, organizovani u sindikalne grupe, doprinose kvalitetu donošenja samoupravnih normativnih akata i obezbjeđuju punu demokratičnost prilikom njihovih usvajanja. Tako npr. Pravilnik o ličnim dohocima, usvojen na osnovu ZUR-a, na Susretu samoupravljača Jugoslavije u Kragujevcu 1978. godine, služi kao primjer iskustvu u izgrađivanju politike raspodjele dohotka i ličnih dohodak na osnovama ZUR-a i Ustava i kao takav je objavljen u publikaciji koju izdaje Susret samoupravljača Jugoslavije.

U 1977. godini Opštinsko vijeće Saveza sindikata BiH Doboj, rad Osnovne organizacije Saveza sindikata u Trudbeniku, ocjenjuje najuspješnijim u opštini i pokreće inicijativu da se za ukupan društveno-ekonomski i samoupravni razvoj Radnoj organizaciji Trudbenik, dodijeli najveće opštinsko priznanje — Spomen-plaketa opštine Doboj.

Rad po sindikalnim grupama novi je impuls u cjelokupnom radu. U aktivnostima pred kongrese Saveza komunista postignuta je rekordna proizvodnja u Tvornici, mnogo je učinjeno, i to s novim kvalitetima rješenja po ZUR-u, na normativnom i stvarnom položaju radnog čovjeka u Tvornici, na samoupravnom organizovanju.

Svi radni ljudi Trudbenika odlučno su opredijeljeni da se u godini, kada se proslavlja tridesetogodišnjica Tvornice, Radna organizacija Trudbenik organizuje po osnovnim organizacijama udruženog rada.

Savez socijalističke omladine

U proteklih trideset godina mladi Trudbenika su učesnici svih aktivnosti, te su kao dio svjesnih organizovanih socijalističkih snaga, dali značajan doprinos ukupnom razvoju Tvornice.

Po osnivanju Tvornice formira se organizacija Narodne omladine sa oko dvadeset članova. Od 1951. godine, kada počinje brži razvoj preduzeća, počinje da jača i organizacija mladih ne samo po broju nego i organizaciono i po sadržaju svog rada. Pri preduzeću se te godine formirala Industrijska škola, koja, 1954. godine, daje prve vlastite školovane tokare, glodače, brusače i druge profile kvalifikovanih radnika. Školska odjeljenja se organizuju u grupe kao dijelove organizacije Narodne omladine u Tvornici. Uz to, sa početkom proizvodnje kompresora i pneumatskog alata, kao i svjećica i auto-pribora, u preduzeće dolazi veći broj mladih. Tada prosjek starosti zaposlenih u Tvornici iznosi oko 23 godine.

Bogata ukupna aktivnost

Tako ojačana omladinska organizacija već 1953. godine broji preko 200 omladinaca i omladinki i slovi kao jedna od najjačih preduzetnih organizacija na području opštine. Brojnost članstva je uslovila da mladi svoju aktivnost koncipiraju i organizuju kroz grupe. Aktivnošću grupa za naučni, politički, sportski i kulturno-umjetnički rad, ostvaruje se bogata ukupna aktivnost mladih.

U brižljivo sačuvanim zapisnicima i drugim dokumentima organizacije Narodne omladine u Trudbeniku pročitali smo da je:

— aktivnošću grupe za kulturno-umjetnički rad, 2. juna 1953. godine, formirana muzička sekcija;

— grupa za politički rad organizovala kurs iz ekonomskog obrazovanja;

— grupa za sportske aktivnosti organizovala mlade na izgradnji igrališta kod restorana;

— muzička sekcija, 3. 9. 1953. godine, prvi put javno nastupila na drugarskoj večeri u restoranu fabrike;

— u oktobru, na gađanju vojničkom puškom, učestvovalo je sedam mladih, što predstavlja početatak rada streljačke sekcije koja kasnije prerasta u Streljačku družinu Trudbenik;

— u 1954. godini formirana dramska, atletska i sekcija za izučavanje stranih jezika;

— aktivnošću omladine Trudbenika aktiviran rad organizacije omladine na Usori;

— oktobra mjeseca, u Tvornici obilježena 35-togodišnjica SKOJ-a . . .

Odlukom Gradskog komiteta Narodne omladine, u Trudbeniku se formira Tvornički komitet Narodne omladine, te se formiraju i osnovne organizacije, kada broj mla-

U sportskim i drugim aktivnostima uključene su i naše drugarice

dih premašuje cifru od 250. Za članove Tvorničkog komiteta i rukovodstva osnovnih organizacija, organizovan je seminar, održavaju se i predavanja u osnovnim organizacijama, formiraju se družine ferijalaca, organizuju se manifestacije različitog sadržaja, posjećuju znamenita mjesta, formira se Klub mladih proizvođača koji postiže značajne rezultate, formira se šahovska sekcija...

Ozbiljnost jedinstvo i solidarnost

Godine 1956, jubilarne za omladinske akcije, formira se omladinska brigada koja radi na izgradnji sportskih objekata i objekata za odmor i rekreaciju. Stiču se akcijaška iskustva. Iz ove brigade svake godine se regrutuju omladinci i omladinke za savezne radne akcije. Uz jubilej, 10-godišnjicu omladinskih radnih akcija, Tvornički komitet Narodne omladine nagradio je i pohvalio veći broj omladinki i omladinaca.

Iz niza aktivnosti tog vremena prenosimo iz zabilješki i dokumentacija i slijedeće:

— jedan omladinac je na sastanku drijemao i sastanak napustio pet minuta prije završetka — kažnjen posljednjom opomenom;

— za prikupljene priloge u novcu, jednom omladincu kupljeno odijelo, a omladinki, koja se udala, vjenčani dar;

— 24. 12. 1956. godine, Tvornički komitet predlaže OOSK pet mladih za prijem u članstvo Saveza komunista...

Ovakvih primjera je bilo dosta. Oni najbolje govore o ozbiljnosti rada, jedinstvu i solidarnosti kao i sposobnosti mladih Trudbenika da razumiju, saučestvuju, da cijene i najboljim odaju priznanja.

Sa stanovišta bogatstva formi i sadržaja rada omladine Trudbenika, posebno je značajan period 1958—1962, kada najveći broj sekcija prerasta u klubove, kada se za sve organizovane promjene i unapređivanje društveno-ekonomskih odnosa, mladi osposobljavaju kroz razne oblike marksističkog društveno-ekonomskog i političkog obrazovanja.

Tvornica dobro posluje, odnosi u raspodjeli su znatno unaprijeđeni, materijalna moć radnog čovjeka, Tvornice, društva je takva, da obezbjeđuje široku aktivnost na svim

Omladinska radna brigada
Trudbenik — 1955. godine

poljima radnog, sportskog, kulturno-umjetničkog i drugog vida stvaralačkog ispoljavanja mladih. Širini aktivnosti doprinosi posjedovanje vlastitog autobusa; izleti i posjete su češći. U tom vremenu, mladi Trudbenika organizuju u Domu JNA prvu izložbu slika pod nazivom: »Život i rad omladine Trudbenika u slici i riječi«.

Poslije izdvajanja Industrijske škole iz Trudbenika 1962. godine, broj omladine se naglo smanjuje, pa se tome prilagođava cjelokupna organizacija aktivnosti mladih. Tvornički komitet omladine prestaje sa radom, a omladinska organizacija se organizuje kao osnovna organizacija.

Iako je bilo povremenog zatišja, aktivnosti mladih ne jenjavaju. Kulturne, sportske i druge aktivnosti poprimaju odgovarajuće forme i sadržaje. Bilježe se uspjesi, slijede priznanja, nagrade, pohvale . . .

U 1978. godini, u Tvornici je udružilo rad veći broj mladih svi hprofila, pa organizacija Saveza socijalistčke omladine Trudbenika jača. Aktivnost poprima nove sadržaje i ispoljava se u većem intezitetu. Kao potvrdu tome, navodimo da je u akciji »Mladi radik samoupravljač« na Četvrtom susretu samoupravljača BiH u Foči, oktobra 1978. godie, ova organizacija dobila jedno od najvećih priznanja — »Povelju najboljih«. U istoj godini, za najboljeg radnika-samoupravljača u opštini Doboj, proglašen je Dušan Bukejlović, radnik Radne organizacije Trudbenik.

Kompresorska stanica
u solani Tuzla — 1971. godine

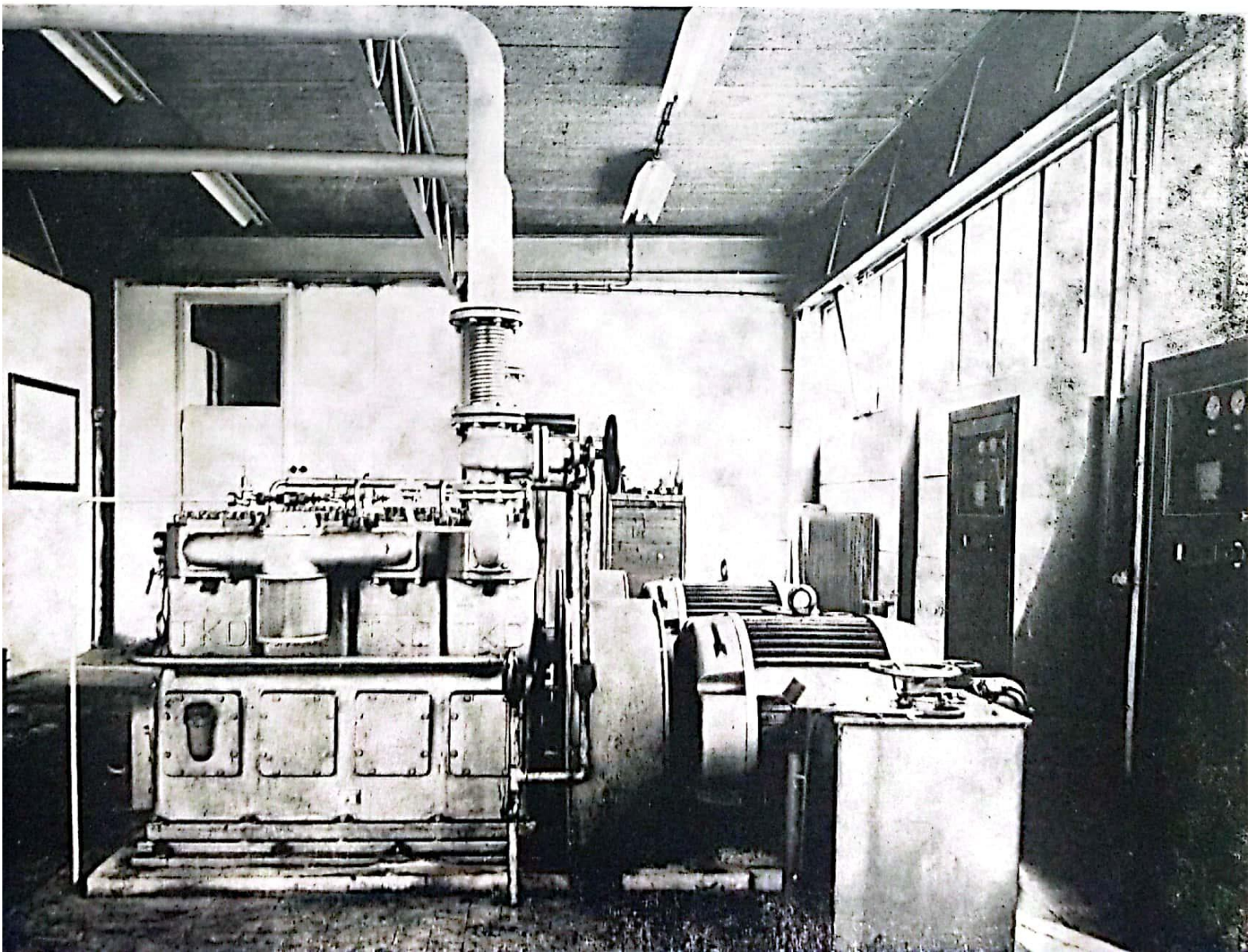

Kada se govori o informisanju, najčešće se misli na pisanu riječ, pri čemu se zaboravlja na tradicionalni oblik usmenog kazivanja i razmjenu misli.

Svaki vid informisanja ima svoje mjesto i određenu ulogu. Rekli bismo, u razvoju neposrednih oblika samoupravljanja i afirmacije zborova radnih ljudi i građana, pored pismenog informisanja, značajno mjesto ima usmeno obavještavanje i komuniciranje. Ono je neposrednije i životnije, jer daje mogućnost da se u isto vrijeme postave pitanja i čuju odgovori, da se objasni nejasno, da se zatraže dopunske informacije.

U Trudbeniku se odavno shvatilo da je pravovremena spoznaja svakodnevnih pitanja, problema i zadataka Tvornice, osnovni uslov da se problemi razrješavaju, otklanjaju dileme i ide naprijed. Zbog toga se s pouzdanjem može tvrditi da su određeni vidovi obavještavanja i komuniciranja u funkciji izvršavanja radnih zadataka i prevazilaženja određenih slabosti, prisutni od prvih dana rada Tvornice.

Održavani su sastanci po radionicama. Razgovaralo se o radu, dogovaralo o unapređenju organizacije i proizvodnje, zakazivala takmičenja, analizirali izostanci s posla i radni rezultati, razmišljalo se i tražila rješenja za smještaj i ishranu radnika koji su dolazili iz drugih preduzeća, jednostavno — dogovaralo. Nije li to bio svojevrstan vid informisanja i komuniciranja?!

Po uvođenju radničkog samoupravljanja, informisanje radnih ljudi poprima nove sadržaje. Istina, u početku se zadržala praksa održavanja sastanaka po radnim grupama, na kojima se prenose stavovi i odluke organa upravljanja, ali se zadržava i ranija praksa razmatranja određenih pitanja. Sve više se koristi oglasna ploča, a nešto kasnije i razglasna stanica, putem kojih se daju ne samo obavještenja o odlukama organa samoupravljanja nego i podaci o izvršenim normama, radnim zadacima, mogućnostima obezbjeđenja životnih namirnica, pohvaljuju se primjerni radnici itd.

U daljem razvoju samoupravnih, društveno-političkih i ekonomskih odnosa u Tvornici, razvijao se i sistem informisanja. Upravo, potreba daljeg razvoja oblika informisanja izrasla je iz razvoja samoupravnih odnosa, u kojima je rastao uticaj subjektivnih snaga — radnih ljudi. U tome već postojeći oblici informisanja i pored daljeg značaja njihove funkcije, nedovoljno obezbjeđuju informacije za samoupravno odulčivanje, te se prilazi izdavanju »Internih informacija«, glasila za samoupravnu i društveno-političku aktivnost u kolektivu. U ovom glasilu prisutna su obavještenja o odlukama i zaključcima organa samoupravljanja, a zatim i neposrednih oblika — zborova radnika i, što je posebno važno, informisanja o predstojećim raspravama u cilju odlučivanja. Tu su i informacije iz društveno-političkog života u kolektivu.

Pored toga, od prvih dana integracije sa renomiranom organizacijom Energoinvest, list ovog jugoslovenskog giganta je dostupan svim članovima kolektiva.

Međutim, kako je samoupravljanje u kolektivu neodvojivi dio ukupnog samoupravnog organizovanja u društvu, bilo bi pogrešno ne spomenuti i ostale sadržaje i sredstva informisanja koja se u Trudbeniku koriste.

Pored »Samoupravljača«, glasila za delegacije i delegate Skupštine opštine Doboj i sličnih glasila i materijala samoupravnih interesnih zajednica, radni ljudi Trudbenika su navikli da redovno čitaju »Oslobođenje« i lokalni list »Glas komuna«, gdje je najveći broj pretplatnika, zatim »Borbu«, »Rad« i »Mladost« te niz drugih stručnih listova i časopisa, a »Komunist« ne čitaju samo članovi Saveza komunista nego i ostali radni ljudi.

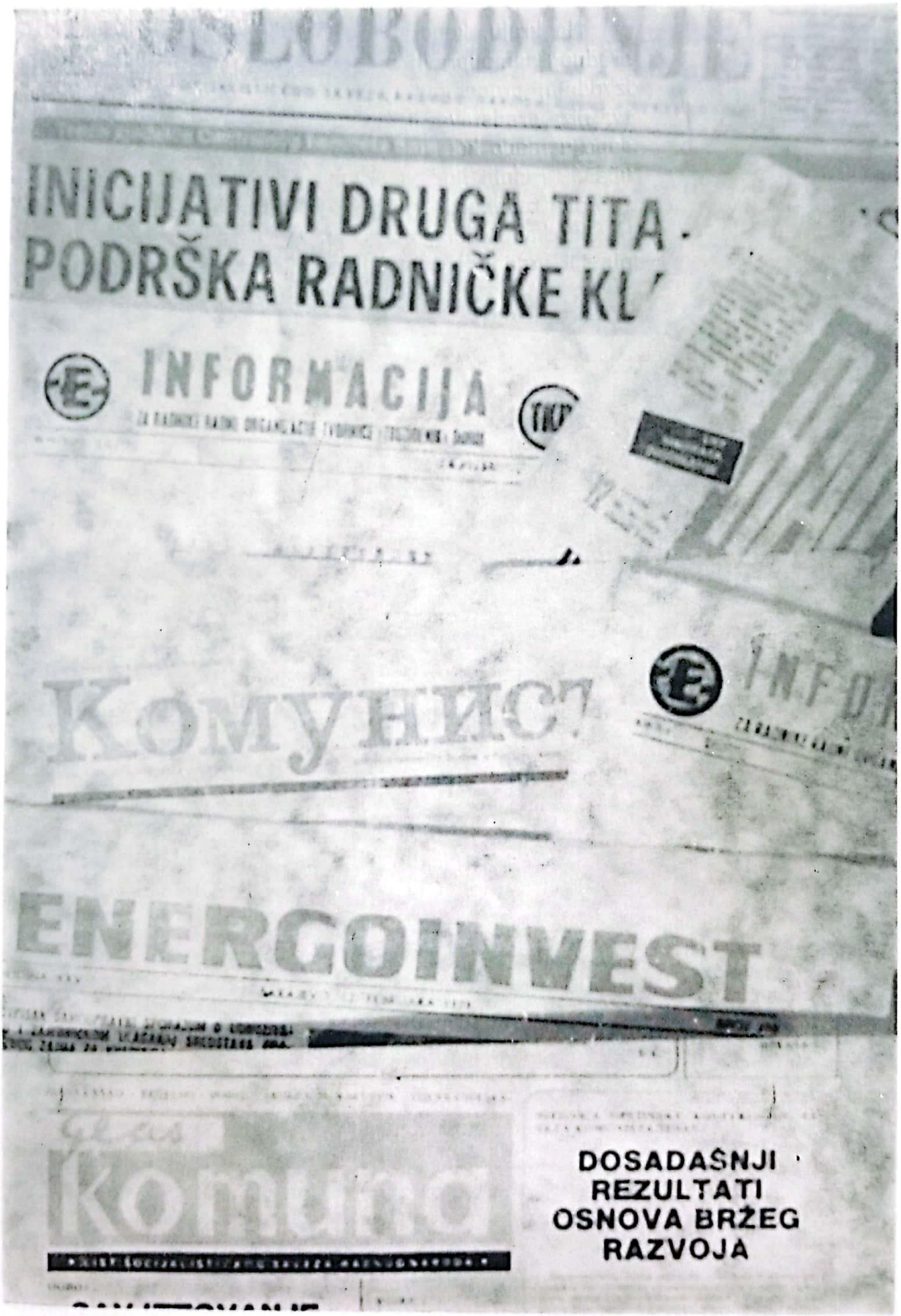

DOSADAŠNJI REZULTATI OSNOVA BRŽEG RAZVOJA

Na kraju, konstatujemo da je razvojem oblika neposrednog samoupravljanja, posebno zborova radnika po proizvodnim procesima u Trudbeniku, pored nužnog prisustva niza sredstava pismenog obavještavanja, ipak reafirmisano usmeno komuniciranje, koje se ispoljava u aktivnom učešću radnih ljudi u organima samoupravljanja, posebno zborova radnika i društveno-političkih organizacija u Trudbeniku kao i delegata u opštinskim samoupravnim organima i organima samoupravnih interesnih zajednica.

Opštenarodna odbrana i društvena samozaštita

Ukupan društveno-ekonomski razvoj jugoslovenskog socijalističkog društva zasnovan na samoupravljanju radničke klase,radnih ljudi i građana i, u tom procesu, podruštvavljanje svih organizovanih oblika društvenog života, uslovili su i omogućili da se ostvari Marksova misao o naoružanom narodu, kao obliku odbrambene organizacije društva.

Slijedeći ideje klasika marksizma, vlastita iskustva iz NOR-a i socijalističke revolucije i poruku druga Tita »...da udruženi proizvođači i građani organizuju odbrambene snage društva kao svoje svojstvene snage«, u Trudbeniku se, u sklopu ukupnih priprema na opštini, još 1955. godine otpočelo sa aktivnostima u oblasti opštenarodne odbrane i društvene samozaštite.

Opštenarodna odbrana i različiti oblici društvene samozaštite, dobili su posebno mjesto u cjelokupnoj društveno-političkoj aktivnosti u kolektivu, čime su sve više i potpunije podruštvljavani ovi poslovi. Izrađeni su programi, planovi i elaborati i razrađena organizacija određenih službi i pogona za rad Tvornice i u ratnim uslovima.

U početnom periodu ovih aktivnosti, ostvareni su osnovni ciljevi koji se ogledavaju u visokom stepenu svijesti radnih ljudi Trudbenika o potrebi jačanja i razvoja sistema odbrane i društvene samozaštite i veoma plodnoj aktivnosti na pripremama za odbranu i zaštitu. Postignuti su

veoma značajni rezultati, koji predstavljaju čvrst temelj za dalje aktivnosti. Prije svega, postavljena je odgovarajuća organizacija opštenarodne odbrane, odnosno organizovani su svi oblici tzv. naoružanog otpora, kao i sistem odbrane Tvornice.

U prvim danima aktivnosti 1955. godine, formirana je radnička protivavionska jedinica koja je, već početkom naredne godine, opremljena oruđima za odbranu iz vazduha i od tenkova. Velika pažnja se poklanja osposobljavanju i jačanju borbene gotovosti ove jedinice, u kom cilju se svake godine organizuju logorovanja i bojeva gađanja. Na ovim vježbama, jedinica je postigla zapažene rezultate i vrlo dobre ocjene.

Godine 1950. formirane su jedinice protivavionske zaštite, koje su svoju aktivnost razvijale na osposobljavanju kolektiva za samozaštitu i spasavanje od vazdušnih razaranja. Kasnije, 1963. godine, u ovoj oblasti se utvrđuju širi zadaci, te u tom smislu, protivavionska zaštita mijenja naziv u civilnu zaštitu, kada se u Tvornici formira odgovarajuća jedinica.

Civilna zaštita je organizaciono i kadrovski jačala, vršila popunu materijalno-tehničkih sredstava i, kroz različite vidove obuke, osposobljavala se za konkretnu aktivnost.

Uporedo sa shvatanjem smisla i važnosti organizovanja i osposobljavanja za opštenarodnu odbranu i društvenu

samozaštitu, stvarana je i povoljna materijalno-tehnička baza. Svjesni da se ne mogu odjednom zadovoljiti sve materijalne potrebe u ovoj oblasti, pored ostalog, i zbog nužnosti stalnog osavremenjavanja sredstava, radni ljudi su od samog početka odvajali sredstva, tako da danas kolektiv raspolaže sa svim materijalno-tehničkim sredstvima kao i novčanim za buduće potrebe.

Danas, kao i u čitavom dosadašnjem periodu, razvijaju se konkretne aktivnosti na daljem organizovanju, razvijanju i jačanju idejno-političke svijesti i jedinstva, moralne spremnosti i odbrambene gotovosti radnih ljudi i jedinica opštenarodne odbrane. Izvodi se niz vježbi za izvršavanje specifičnih zadataka, proizvodnje u »ratnim« uslovima, vježbi gađanja, mobilnosti itd. Potvrda za to je činjenica da su svi dosadašnji programi realizovani uz veoma primjeran i aktivan odnos.

Možemo sa sigurnošću reći: opštenarodna odbrana i društvena samozaštita su integralni i neodvojivi dio svakodnevnog djelovanja radnih ljudi, samoupravnih organa, organizacija SK i drugih društveno-političkih organizacija. U toj aktivnosti pokreću se i razvijaju nov oblici i sadržaji te dalje podruštvljavanje ove oblasti. To se posebno očituje na planu saradnje svih subjekata u vođenju kadrovske politike, u razvoju sistema informisanja članova kolektiva,

Smotra jedinice CZ, nakon uspješno izvedene vježbe

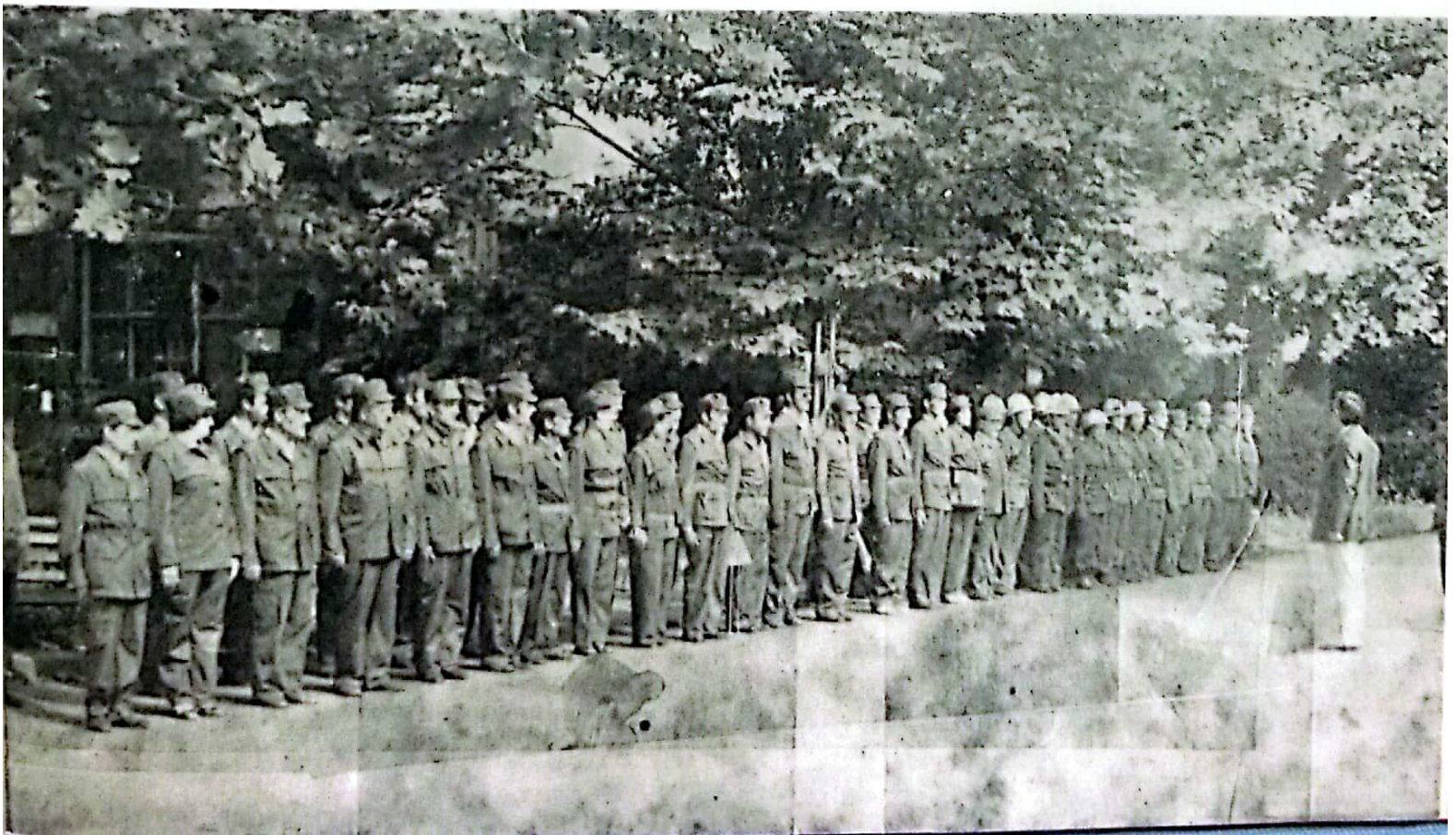

kojim se obezbjeđuje saznanje zadataka i mjera neophodnih za efikasan rad službi, jedinica i svakog pojedinca, u zajedničkom koncipiranju organizacije, kao i u permanentnom stručnom i idejno-političkom obrazovanju.

Sprovodeći u djelo odredbe ZUR-a i Zakona o narodnoj odbrani, putem normativnih akata, a i u svakodnevnom radu, o većini pitanja iz djelokruga opštenarodne odbrane i društvene samozaštite, raspravljaju i odlučuju organi upravljanja i zborovi radnika, odnosno obezbijeđeno je odlučivanje putem neposrednog izjašnjavanja. Time je, u znatnoj mjeri, realizovana aktivnost na podruštvljavanju poslova i zadataka opštenarodne odbrane i društvene samozaštite, započeta još 1974. godine donošenjem Ustava SFRJ, a ujedno, eliminisana praksa zatvaranja poslova odbrambenih priprema u rukovodeće strukture i stručne službe.

O postignutim uspjesima govori niz priznanja kolektivu, jedinicama opštenarodne odbrane i društvene samozaštite i pojedincima.

U svim akcijama i vježbama uključeni su i vatrogasci

»Oformiti vatrogasnu jedinicu i pronaći i osposobiti hidrante«.

Ovaj zaključak usvojio je Radnički savjet na sjednici od 2. 7. 1957. godine, a u sindikalnoj organizaciji je već vođena diskusija za formiranje dobrovoljnog vatrogasnog društva.

Novoformirano Društvo brojalo je deset članova kolektiva koji nisu poznavali vatrogasne vještine i spretnost, ali su imali volju za radom, željeli da uče, da čuvaju imovinu svog kolektiva od požarnih i drugih elementarnih nepogoda.

Za prvog predsjednika Društva izabran je Emil Kalih, visokokvalifikovani radnik, cijenjeni član kolektiva, a dužnost prvog komandira povjerena je Ramizu Žiliću, kvalifikovanom radniku.

Dužnosti su odgovorno shvaćene. Već prvih dana po formiranju, dobrovoljni vatrogasci obezbjeđuju objekte postavljanjem sanduka sa pijeskom i kanti sa vodom, a zatim se ova protupožarna sredstva dopunjavaju instaliranjem hidranata i protupožarnih aparata.

Svi su bili svjesni da treba učiti. Utvrđuje se program obučavanja i školovanja, u čemu posebnu pomoć pruža Dobrovoljno vatrogasno društvo Doboj, a kasnije i Opštinski vatrogasni savez Doboj.

Tvornica se razvijala, vatrogasci se ostručavali. Potrebe su uslovile da se, nakon pet godina rada Društva, u Tvornici uvede radno mjesto referenta protupožarne zaštite, na koje se zapošljava profesionalni vatrogasac. Time je otvorena mogućnost za stručno sprovođenje propisanih preventivnih mjera u Tvornici, što je značilo i novi kvalitet u radu Društva.

Jedna od značajnih mjera je organizovanje prvog vatrogasnog kursa kojeg su, 1957. godine, s uspjehom završila 22 vatrogasca, te stekli zvanje-ispitani vatrogasac.

Briga o ostručavanju vatrogasnog kadra, koja je bila neophodna i radi fluktuacije u Društvu, nastavljena je i u narednom periodu. U vremenu od osnivanja do danas, održano je ukupno 7 kurseva, kroz koje je prošlo preko 250 radnika. Znatan broj polaznika ovih kurseva i danas radi u Trudbeniku. Uz to, svake druge godine, po posebnom programu, sprovodi se, uz pokazne vježbe, obuka svih članova kolektiva, u cilju njihovog osposobljavanja za početne intervencije na radnom mjestu i u radnim prostorijama, gdje svakodnevno borave. Iako nisu u prvim redovima aktivnosti Društva, oni su uvijek potencijalna snaga, koja, u slučaju potrebe, može u sadejstvu sa vatrogasnom jedinicom, dati značajan doprinos u protupožarnoj zaštiti, kao i u intervencijama od elementarnih i drugih nepogoda.

IDVD — 1956. godine

Tako brižan odnos i kontinuitet u ostručavanju kadrova, doprinijeli su da danas Vatrogasna jedinica IDVD broji 28 aktivnih članova, od kojih su: 1 viši vatrogasni oficir, 1 — vatrogasni oficir, 4 vatrogasna podoficira, 7 vatrogasaca I klase, 10 ispitanih vatrogasaca i 5 pripravnika. Svi članovi jedinice snabdüeveni su kompletnom ličnom opremom za vježbe, intervencije i svečane prilike.

Uporedo sa kadrovskim jačanjem Društva i osposobljavanjem članstva, preduzimane su mjere i ulagana znatna sredstva za nabavku savremenih protupožarnih sredstava za pogone, kao i za opremanje vatrogasne jedinice. U cilju protivpožarnog obezbjeđenja, danas je u halama i drugim objektima Tvornice lociran dovoljan broj protupožarnih aparata velike efikasnosti, instalirana hidrantska mreža sa dovoljnim brojem priključaka opremljena potrebnim cijevima, mlaznicama, rezervoarom za vodu i motornim pumpama i dovodnim cijevima za crpljenje vode iz rijeke Bosne. U sastavu Društva je i spasilačka ekipa koja je, pored ostalog, opremljena sa izolacionim aparatima, akustičko-mehaničkim detektorima za otkrivanje zatrpanih lica i drugom potrebnom opremom za spasavanje.

Obučenost i snabdjevenost opremom omogućili su jedinici da i u takmičarskom vidu aktivnosti postigne značajne rezultate. Između ostalih, izdvojimo:

— 1958. godina, na sreskom takmičenju u konkurenciji društva, osvojeno prvo mjesto;

— na pet takmičenja saveznog značaja Društvo je osvajalo prvo mjesto;

— 1974. godine, opštinsko takmičenje u Kotorskom, prvo mjesto;

— 1975. godine opštinsko takmičenje na željezničkom čvoru Doboj, drugo mjesto.

Kao i ostali oblici društvenog organizovanja i aktivnosti, ni vatrogasna jedinica nije ostala omeđena ogradom Tvornice. Ona je saučesnik i dobra i zla što se dešava u ovom gradu na tri rijeke. Uz gradsko društvo i profesionalnu vatrogasnu jedinicu, Trudbenikovi vatrogasci su, među prvim bili na intervenciji gašenja požara na objektima »Bosanke«, GP »Radnik«, u naselju Kotorsko i drugim. U njihovmo dnevniku, posebno je ostao zapisan 13. maj 1965. godine, kada je vodena stihija zahvatila Doboj, kada

je nivo vode u krugu Tvornice bio oko jedan metar. U spasavanju proizvoda, materijala i sredstava za rad, pored ostalih članova kolektiva, značajan doprinos i požrtvovanost dali su pripadnici vatrogasne jedinice.

Posebna saradnja vatrogasaca odvija se na dobrovoljnim vatrogasnim društvima u okviru Opštinskog vatrogasnog saveza Doboj, čiji su i oni članovi, kao i sa društvima u skoro svim krajevima zemlje.

Sadržaj te saradnje su vježbe, takmičenja, učešće u proslavama, posjetama u cilju izmjene iskustva i sl. Bez sumnje, ostvaren je značajan vid aktivnosti u kome su se »ljudi od istog posla« zbližavali, njegovali bratstvo, jedinstvo i zajedništvo, bogatili se i oplemenjivali.

Rad IDVD-a Trudbenik, cijenjen je u ovom gradu i Republici. Zbog toga ni priznanja Društvo, nisu izostala. Spomenimo da je, za svoju aktivnost, Društvo pohvaljivano od Opštinskog i Republičkog vatrogasnog saveza, da je dobitnik dvije zlatne medalje Republičkog vatrogasnog saveza za desetogodišnji i dvadesetogodišnji uspješan rad. Uz to, aktivnost i nesebično zalaganje pojedinaca ilustruju mnogobrojna dodijeljena priznanja: 2 ordena rada II reda, 4 medalje zasluga za narod, 2 vatrogasne zvijezde II i II reda, 25 vatrogasnih medalja i 20 spomenica za dugogodišnji rad u vatrogastvu.

Takmičarsko odjeljenje IDVD — 1963. godine

Na kraju, istaknimo da je Društvo uvijek imalo dosta razumijevanja i široku podršku kolektiva. Bez takvog odnosa radnih ljudi Trudbenika, izostali bi, zaista, impozantni rezultati.

Vatrogasci to cijene marljivim učenjem, osposobljavanjem i budnošću i spremnošću da na prvi znak budu na svom mjestu, da svakodnevno preventivno djeluju. U znak priznanja kolektivu i pojedincima, sedmorici radnika Trudbenika odato je posebno priznanje — izabrani su za počasne članove Društva.

Društveni standard

U Trudbeniku je briga o ljudima prisutna od prvi dana rada Tvornice. Rukovodstvo preduzeća i sindikalna organizacija, a od 1950. godine i organi radničkog samoupravljanja, odlučnije i smjelije prilaze rješavanju niza pitanja. Ulažu se napori da se, u datim uslovima, obezbijedi mogući nivo društvenog standarda, životnih i radnih uslova, zaštite na radu, zdravstvene zaštite, stambenih uslova, društvene ishrane, odmora, rekreacije...

Osvajanjem proizvodnje i izvršavanjem planiranih zadataka, rasla je reproduktivna moć Tvornice, čime su i ove potrebe potpunije zadovoljavane. Briga o prihvatu, smještaju i ishrani radnih ljudi Tvornice su u prvo mplanu. Već 1950. godine, počinje izgradnja zgrade restorana društvene ishrane i nekoliko prizemnih stambenih zgrada u njegovoj blizini.

O poslovanju restorana brine Radnički savjet Tvornice. Na sjednici od 2. jula 1951. godine, konstatuje se i zaključuje:

»Restoran nema kredita za nabavku raznih namirnica i asortimana bifea. Rad na ekonomiji je veoma slab. Setva neplanski provedena. Treba tražiti novu ekonomiju za iduću godinu. Do 15. 7. Opšti odsek da ispita mogućnost od 100 duluma zemljišta preko SNO Doboj za našu novu ekonomiju«.

Međutim, ta briga se nije svodila samo o kolektivnu ishranu u restoranu. O tome nas obavještava zaključak donesen na sjednici Upravnog odbora od 12. 10. 1951. godine:

»...Da uprava preduzeća dadne nalog restoranu da nabavi osnovne živinske artikle (mast, pasulj, krompir) za familijarne i samce a naročito da se pobrine da ima i za one koji dođu sada u preduzeće. Potrebno je da se Uprava preduzeća poveže sa »Ogrevom« i da dobije veću količinu drva u što kraćem roku...«

Ova dva navoda sa sjednica organa radničkog samoupravljanja, ilustracija su, da se od prvih dana, vodila briga o ishrani radnih ljudi, a posebno o radu restorana za društvenu ishranu.

U narednim godinama vršena je adaptacija zgrade restorana i opremanje kuhinje odgovarajućom opremom, tako da restoran danas odgovara svim uslovima savremene ishrane i usluživanja. U prvim godinama rada, Tvornica je vršila dotiranje restorana, kako bi se topli obrok primao uz što pristupačnije cijene. Danas je topli obrok besplatan za sve radnike i učenike na stručnoj praksi.

Prvi dani rada u Tvornici su u dubokom sjećanju mnogih »Trudbenikovih utemeljivača«. Vojne uniforme, koje su dobili od oca ili brata i brigadirska odijela sa prvih omladinskih radnih akcija, bila su odora u kojoj se dolazilo na posao i radilo. Rad u Tvornici se odvijao uglavnom na mašinama iz reparacije, sredstva za ličnu zaštitu na radu skoro da i nije bilo, a ruke odvikle od stroja ili nedovoljno obučene, bile su činjenice koje su upozoravale. Toga su bili svjesni svi u Tvornici, te je briga o ljudima i njihovoj zaštiti na radu bila među prioritetnim zadacima.

O tome se na sastancma društveno-političkih organizacija raspravlja i zaključuje, a zatim slijedi i poduzimanje konkretnih mjera.

Organi radničkog upravljanja ispoljavaju veliku brigu za obezbjeđenje uslova rada, o čemu svjedoči niz zaključaka koji se odnose na uvođenje centralnog grijanja, nabavku radnih odijela, garderobnih ormara, sredstava lične

zaštite na radu, uređenje kupatila i umivaonica, održavanje oruđa za rad, instalacija i sl.

Obrazovanju za bezbjedan rad, poklanja se stalna pažnja. To se naročito ispoljavalo u samom početku, kada se, pored sticanja osnovnih znanja iz struke, uporedo učilo kako se za bezbjedan rad koriste sredstva za rad i sredstva lične zaštite. Uvođenjem novih mašina i proširivanjem proizvodnje, te znanja su upotpunjavana i vršena provjera obučenosti za siguran rad.

Godine 1961, u Tvornici već radi stručno lice koje preuzima neposrednu brigu oko organizovanja poslova zaštite na radu. U početku se ta briga svodila na nabavku zaštitnih sredstava, vođenju evidencije bolovanja i povreda na radu, da bi se, kasnije, proširila na organizovanje periodičnih sistematskih pregleda radnika, u cilju praćenja zdravstvenog stanja i blagovremenog liječenja, zatim, pregleda ispravnosti mašina i drugih oruđa i uređaja za rad.

Zaštita na radu

U pogledu obezbjeđenja još kvalitetnijih uslova zaštite na radu, posebno mjesto zauzima period od 1965. godine. Radni kolektiv je izdvajao znatna sredstva, te su izgrađeni novi pogon kompresora, kovačnica i farbarija, adaptirana je kotlovnica, poboljšana rasvjeta, asfaltirane saobraćajnice, obnovljen mašinski park i preduzeto niz drugih mjera koje rad u Tvornici čine bezbjednijim za ljudsko zdravlje i sigurnost.

Pored obezbjeđenja radnih uslova, u Tvornici se poklanjala naročita pažnja zdravstvenoj zaštiti radnika. U početku, veoma oskudni radni uslovi u Tvornici, ne baš naročiti životni uslovi, posljedice rata na zdravlje ljudi, u određenom broju i nedovoljna obučenost radnika, bili su izvori češćeg oboljevanja i povreda na radu.

Zdravstvena zaštita

Zdravstvena zaštita, koja se odvijala u okviru organizacije zdravstva u dobojskoj opštini, tražila je nova rješenja. Na jednoj sjednici Radničkog savjeta, 1952. godine, razmatrano je pitanje realizacije proizvodnje, kojom prilikom su iznešeni podaci da su bolovanja razlog velikom broju izostanaka sa posla. Tada je potekla inicijativa da se razmotri pitanje formiranja tvorničke ambulante. Međutim, zbog poteškoća u obezbjeđenju potrebnih uslova za rad

takve ambulante, ova ideja se realizovala tek 1957. godine, kada je na službovanje u Doboj stigao dr Željko Štenger, koji je, uz svestranu pomoć kolektiva i tadašnjeg Doma zdravlja Doboj, formirao ambulantu.

Može se pouzdano tvrditi da je od 1. jula 1957. godine, kada je otvorena tvornička ambulanta, briga o zdravlju radnika Tvornice dobila pravi smisao, tim više što je u istom objektu otvorena i zubna ambulanta, tako da radnici Trudbenika, u neposrednoj blizini radnih mjesta, ostvaruju kompletnu osnovnu zdravstvenu zaštitu.

Stambena izgradnja

Tvornici koja se razvijala, bili su potrebni kadrovi, a njima — krov nad glavom. Tako se pitanje obezbjeđenja stanova već u početku postavilo kao pitanje daljeg razvoja. Istina, Tvornici je ostalo nešto stanova izgrađenih za potrebe vojnog preduzeća. Ali, razvijao se i grad kao širi društveno-politički centar u koji dolaze kadrovi potrebni i Tvornici i gradu. Za te potrebe, Tvornica daje na raspolaganje nekoliko i njoj neophodnih stanova, u koje se useljavaju ljekari, profesori, sudije i drugi potrebni stručnjaci.

Orijentacija na dalja vlastita ulaganja u obezbjeđenju stambenog prostora za svoje kadrove, bila je jedino pravo rješenje. Nakon osposobljavanja i izgradnje nekoliko stanova u koloniji u blizini Tvornice, stambena izgradnja

»Trudbeničko« naselje

se usmjerava na lokaciju tzv. Trudbeničko naselje, gdje je već bilo izgrađeno nekoliko zgrada za radnike Trudbenika. Te prve zgrade, iako nisu građene po strogo urbanističkim rješenjima, i danas su uslovne za stanovanje, jer se vodi računa o očuvanju stambenog fonda. One su, pored toga, svjedok jednog vremena i napora kada su radnici Trudebnika, uz velika samoodricanja, gradeći Tvornicu i osvajajući proizvodnju, podizali i vlastito naselje.

Svake godine izdvajana su znatna sredstva, tako da je 1969. godine. Tvornica raspolagala sa 150 stanova, što je, prema broju azposlenih, činilo jednu četvrtinu zadovoljenih ukupnih potreba.

U ovom vremenu, zbog potreba Tvornice, prioritetno su zadovoljene stambene potrebe inženjera, tehničara, VK radnika i drugih visokostručnih kadrova. Materijalnim jačanjem Tvornice, stvaraju se uslovi i prilazi se obezbjeđenju stanova i za ostale kategorije radnika.

Dolazi se do saznanja da se stambeni problemi mogu i brže rješavati. Uprava i organi upravljanja u Tvornici opredjeljuju se za odobravanje kredita za individualnu stambenu izgradnju. Na ovaj način zadovoljene su stambene potrebe znatnog broja radnika.

Danas Tvornica raspolaže sa preko 250 stanova u društvenoj svojini. Većina njih je na nivou savremenog komfora.

Od 1953. Novu godinu dočekujemo u Tvornici

Penzioneri Tvornice su na svim našim svečanostima

Djeda Mraz u tatinom Trudbeniku

Kulturno-umjetničke i sportske aktivnosti

Sa gradom je rastao i njegov industrijski prvenac — Trudbenik. Razvijala se Tvornica, stasali su u njemu proizvođači i samoupravljači. Uz stručna saznanja i osvajanje proizvodnje, razvijala se i svijest o tome da samo svestranim razvojem svoje ličnosti i podizanjem opštekulturnog nivoa, mogu biti ono što žele, što je imanentno proizvođačima u samoupravnom društvu, njihovom biću. Iz te opšte zakonitosti, a nikako spontano i slučajno, nicala je i razvijala se, po sadržaju bogata, a po oblicima veoma raznovrsna društvena aktivnost radnih ljudi Trudbenika

Rađale su se misli i ideje u pauzi za strojem, u restoranu za društvenu ishranu, u štednji ... Na omladinskom sastanku, na sastanku sindikata, dogovaralo se, odlučivalo, organizovalo. Realne ideje postajale stvarnost. Tako su upravo nastajale družine, sekcije, klubovi, društva. U njima su se razvijale aktivnosti koje su znatno doprinosile obogaćivanju društvenog života i stvaralaštvu u kolektivu, što je imalo znatnog uticaja na kulturni i sportski život u gradu.

Rekli bismo da do toga nije bio trnovit put. Jer, za ove tokare, bravare, livce, brusače ... sport, muzika, gluma, pjesničko stvaralaštvo nije bilo strano, u svakom od njih pobuđen je smisao, volja.

Iz te bogate aktivnosti zabilježismo nešto u povodu ovog jubileja, ne radi hvale, već zbog ponosa, ili još više — da otrgnemo od zaborava.

Određene aktivnosti kulturno-umjetničkog i sportskog života u kolektivu, ispoljavaju se od prvih dana. Međutim, organizovani oblici rada otpočeli su 1953. godine, kada je formirana muzička sekcija, a zatim i druge. U početku, Muzička sekcija broji deset članova, a njenim radom rukovodi Paul Rozanow, metalac vičan muziciranju. Svojim aktivnim učešćem u radu Sekcije, pored ostalih, ističu se: Franjo Jašek, Emil Fačko, Mesud Mujaković, Sveto Popović, Rudo Ruloks i drugi. Vremenom je Muzička sekcija izrasla u snažan orkestar žičanih i duvačkih instrumenata

Muzička sekcija

Nakon tri mjeseca uvježbavanja muzičkih djela iz revolucije i obnove zemlje i bogatog melosa narodnog stvaralaštva, Sekcija ima prvi javni nastup. Za tu priliku odabrano je drugarsko veče kolektiva. Sala restorana prepuna. Pred orkestrom metalac Rozanow. Dirigentski pokret i prvi zvuci razliježu se salom. Aplauzi. U pauzi, riječi pohvale, a zatim muzika i pjesma, ples — uz vlastiti orkestar. Tako je bilo godinama na drugarskim večerima, u novogodišnjim noćima, prazničnim danima, na izletima.

Dobro organizovan rad i uspjesi Muzičke sekcije, dali su ohrabrenje za sadržajniji rad dramske i folklorne sekcije. Svojim radom, pored ostalih, istakli su se, u dramskoj: Safida Delić, Adđelka Marić, Afan Zuhrić, Lazar Uzelac, Samil Dobrić, Rašid Muminagić i drugi, a u folklornoj: Šemsudin Huskić, Radmila Milijašević, Ulfeta Mulalić i Zijad Rizvić.

Rastom Tvornice, razvojem samoupravnih odnosa i jačanjem materijalne baze kolektiva, stvarali su se uslovi da se organizovanije i kvalitetnije zadovoljavaju potrebe kulturno-zabavnog života. Tako, 1957. godine, dolazi do formiranja Radničkog kulturno-umjetničkog društva »Trudbenik«, u kome rade muzička, dramska i folklorna sekcija. Za prvog predsjednika Društva izabran je Slavko Činklović, a u daljem radu, svojom aktivnošću se posebno ističu: Boro Fačko, Džemal Hadžikadunić, Zuhdija Muftić, Rašid Muminagić, Franjo Jašek i drugi.

Radničko kulturno-umjetničko društvo

Ono što je posebno važno u ovoj aktivnosti, jeste bogata saradnja sa organizacijama Narodne omladine i Socijalističkog saveza Usora, dijelu grada gdje je locirana Tvornica. Članovi RKUD »Trudbenik«, kao i drugih sekcija i klubova prisutni su u cjelokupnom kulturno-zabavnom i sportskom životu grada, a posebno kvarta Usora.

Iz bogate aktivnosti i djelovanja RKUD »Trudbenik«, pored briljantnih nastupa u kolektivu i gradu, spomenimo uzvratna gostovanja, takmičenja i smotre, kao u RKUD »Đuro Đaković« Slavonski Brod, te kulturno-umjetničkim društvima u Zavidovićima, Žepču, Sarajevu, Banja Luci... U nastupima Dramske sekcije, posebnu pažnju publike privukle su izvedbe Nušićevih komedija: Sumnjivo lice i Narodni poslanik, te Neobične komedije Fadila Hadžića.

Uporedo sa osvajanjem proizvodnje prvih kompresora, pneumatskih alata, autodijelova..., sa kulturno-zabavnim

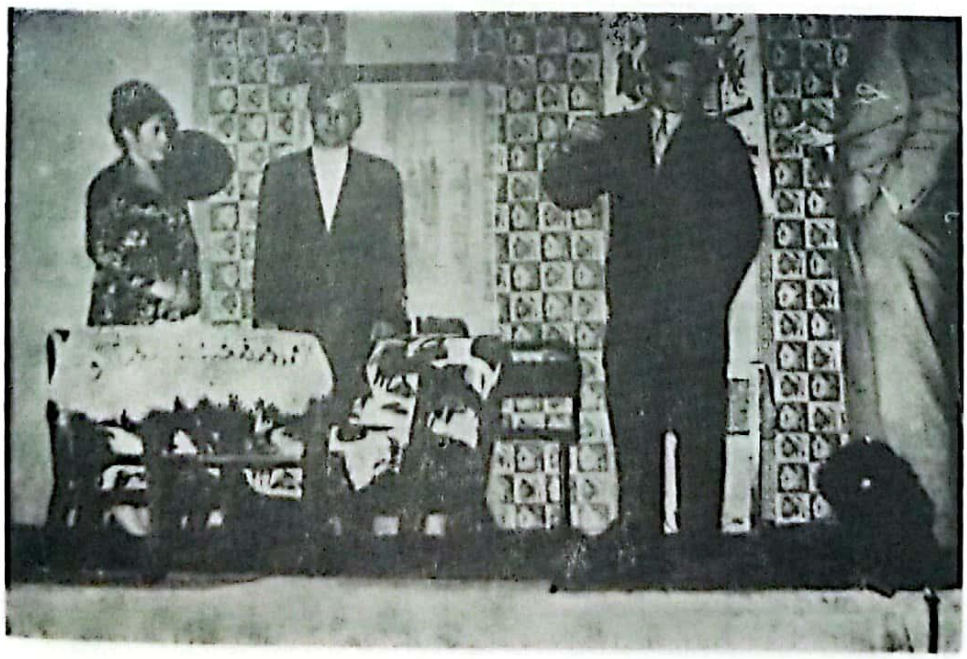

životom, razvijale su se i sportske aktivnosti. One su iznicale iz potreba, a realizovale se kroz planiranu i razrađenu aktivnost organizacija Narodne omladine i Saveza sindikata.

SPORTSKE AKTIVNOSTI su oduvijek bile omiljeno područje društvenog života mladih. Organizovana sportska aktivnost u Doboju stara je više od sedam decenija. Te činjenice imale su prevashodan uticaj da su slobodno vrijeme mladi Trudbenika upražnjavali sportskim aktivnostima, a prije svega fudbalom. U početku je to bilo okupljanje bez posebne organizacije u okviru Tvornice, te se znatan broj radnika okupljao u okviru postojećih sportskih društava u gradu. Organizovanje u okviru Tvornice obezbjeđivalo je da se u pogodnijim uslovima okupi veći broj aktivnih sportista i ljubitelja sporta. To je bio i jedan od programiranim zadataka društveno-političkih organizacija Tvornice, na čijem su se izvršenju, između ostalih, angažovali sportisti i sportski radnici: Mirko Čičak, Franjo Juhas, Franjo Mikolčić i Boro Vidoni. Njihovim radom formiran je 1953. godine fudbalski aktiv. U vremenu od 1953. do 1955. godine, aktiv se takmiči u sistemu takmičenja fudbalskih aktiva u gradu. Na igralištu kod restorana, koje je izgrađeno vlastitim snagama, mladi svakodnevno druguju s loptom. Nedjeljom, na utakmici, jedanaest mladih, bodreni su od svojih ljubitelja.

Fudbaleri FK »Trudbenik« 1958. godine

U masovnosti i stalnosti rada, razvijao se i kvalitet ovog sporta. Aktiv prerasta u fudbalski klub »Trudbenik«, 1955. godine, kada se počinje takmičiti u sreskoj ligi.

Fudbalski klub »Trudbenik«

Uspjesima u ovom rangu takmičenja posebno su doprinijeli: Mirko Đurić, Enver Sarajlić, Boro Primer i drugi.

Samo formiranje kluba podrazumijevalo je i organizovano bavljenje drugim sportskim disciplinama. Formiraju se sekcije za:

ODBOJKU, koju predvodi Boro Primer;
RUKOMET, u čijem se radu ističe Pavel Šumanjski;
ATLETIKU, sa nosiocima aktivnosti: Josipom Mikićem, Jovanom Miškovićem, Franjom Rigler i drugim;
KUGLANJE, pod stručnim vodstvom Mate Gabrilo i
STONI TENIS, gdje igri sa celuloidnom lopticom, mlade obučava Žarko Milivojević.

Odbojka, rukomet, atletika . . .

Sekcije su razvijale aktivnost u kojoj je masovnost bila prvi zadatak, a onda takmičarski rezultati. I u takmičenjima je bilo dosta uspjeha. Ipak, za ovu priliku, izdvajamo uspjeh koji su postigli aktetičari na Juniorskom prvenstvu BiH 1965. godine:

Bacanje koplja — Pavel Šumanjski, I mjesto i druga mjesta u sljedećim disciplinama:

Sa »Energofisa«

skok uvis — Anđelko Popović,
skok udalj — Dino Spahić,
trčanje na 200 metara — Mahmut Mulalić,
bacanje kladiva — Velija Kunalić.

Juniori: Šumanjski, Popović, Spahić, Mulalić i Krdžalić bili su te godine članovi atletske reprezentacije BiH.

Uspjesi vrijedni pažnje i sjećanja.

Streljačka družina

STRELJAČKA SEKCIJA, koja je kasnije prerasla u Streljačku družinu »Trudbenik«, formirana je 1952. godine, u čijoj se aktivnosti, između ostalih, ističu: Ibro Avdić, Nenad Koričić, Zdenko Meršnik, Jovo Novaković, Dušan Panić i Rasim Vejzagić. Strijelci su svoju aktivnost sprovodili kroz takmičenja u Tvornici, sistem takmičenja u gradu, međugradska i Republičko takmičenje, kao i učešćem na određenim manifestacijama.

Posebno značajnu aktivnost Streljačka družina je ispoljila kroz takmičenja sa družinama drugih privrednih organizacija, kao npr. »Prvomajske« Zagreb, »Jelšingrad« — Banja Luka, strijelcima Kragujevca i drugih gradova.

Pored velikih rezultata koji su očiti u okupljanju i zbližavanju radnih ljudi kolektiva, postignuti su i značajni takmičarski rezultati. Njih je, u analima ove Družine, zapisano dosta. Jedan od najvećih uspjeha je, sigurno, II mjesto u Republici 1956. godine, osvojeno u gađanju vojničkom puškom.

Strelci — nosioci niza trofeja

Strijelci Trudbenika su učesnici svih šest susreta radnika Energoinvesta, koji se od 1970. godine organizuju pod nazivom »Energofis«. U tim dosadašnjim susretima, ekipa muškaraca je bila tri puta prva i tri puta četvrta, a žena, dva puta prva, i dva puta druga.

U okviru svoje aktivnosti strijelci su nastupali i na drugim takmičenjima i manifestacijama, kao: »Bratstvo-jedinstvo« Tjentište 1975. godine, gdje je ekipa žena osvojila prvo, a muškaraca drugo mjesto, »Memorijal pet mladih« Doboj 1975. i 1976. godine — prvo mjesto žene i muškarci itd.

Značajni uspjesi koje postiže ova Družina, rezultat su predane i kontinuirane aktivnosti u kojoj su stasali i izrasli vrsni strijelci, oštra oka, koji danas aktivno učestvuju u radu i reprezentuju Streljačku družinu »4. juli« u Doboju. Među njima spomenimo Esada Šerića.

Šahovska sekcija

ŠAH je bio obiljena igra manjeg broja radnika. U prvim danima, sindikalna organizacija je nabavila nekoliko crno-bijelih ploča. Zaljubljenici ove igre nalazili su vremena da na tim pločama ukrste svoje strpljivo smišljene kombinacije, a drugi da posmatraju. Pristalica ove drevne igre postojalo je sve više i isticala se potreba školovanog igranja šaha. Tako se, 1953. godine, formira Šahovska sekcija. Među nosiocima i učesnicima te aktivnosti, spomenimo: Slavka Činklovića, Stojana Čikojevića, Fahrudina Demirovića, Ešrefa Karamehića, Luku Popovića i Ivicu Tušlu.

Radilo se marljivo i već naredne, 1954. godine, održano je prvo prvenstvo Trudbenika u šahu, kada je najbolje plasiranim učesnicima Tvornički komitet Narodne omladine dodijelio nagrade. Od tada, šahisti Trudbenika učestvuju na raznim takmičenjima i skreću pažnju na sebe. Godine 1959. učestvuju na Turniru Vrnjci — Vrnjačka Banja, gdje osvajaju prvo mjesto, 1960. godine na Bledu, 1975. i 1976. godine u Tuzli na mini-fisu osvajaju drugo i treće mjesto . . .

Aktivnost ove Sekcije obilježena je i u saradnji sa garnizonom JNA i takmičenjima sa drugim šahovskim sekcijama i klubovima u opštini, zatim učešćem u opštinskim radničko-sportskim igrama i igrama »Energofis« u čemu su postignuti značajni rezultati.

Družina Ferijalnog saveza

DRUŽINA FERIJALNOG SAVEZA JUGOSLAVIJE formirana je u Trudbeniku 1955. godine, kao prva družina ovog Saveza u dobojskoj opštini. I ne samo to. Ferijalci Trudbenika su bili inicijatori i nosioci aktivnosti za formiranje drugih družina i formiranju FSJ u opštini Doboj. U ovom radu, kao i u radu družine FSJ Trudbenik, isticali su se kao organizatori: Mustafa Makarević, Vojin Petković, Nijaz Vejzović i Mesud Mujaković.

Družina FSJ Trudbenik organizovala je, 1959. godine, na legendarnom Ozrenu, prvi slet FSJ opštine Doboj. Pod geslom ferijalaca: »Upoznaj domovinu da bi je više volio«, Družina organizuje izlete i posjete značajnim mjestima iz bogate istorije naših naroda i narodnosti, upoznaje ovu porobljavanu, ali nikada pokorenu zemlju, uči istoriju na mjestima poprišta bitaka, uzmaka i pobjeda. Spoznaje i saznaje ljepotu i bogatstvo planina i krševa, polja, uvala i nepreglednih visina, vodotoka i plavog mora.

Članovi Družine FSJ Trudbenik ,a njih je skoro pola kolektiva, učesnici su svih republičkih i saveznih sletova FSJ: Sutjeska, 1958. godine — sletom obilježena 15-godišnjica bitke na Sutjesci, Bijela zemlja — T. Užice, 1961. godine, IV sleta ferijalaca Hrvatske — Plitvice; Sleta na legendarnoj Kozari i mnogih drugih.

Razvijajući široku društvenu aktivnost kroz kulturno-umjetničko društvo, sportsko društvo i družinu FSJ, kao i

Ferijalci na Plitvicama — 1960. godine

kroz djelovanje Foto-sekcije, Sekcije planinara i drugih oblika društvenog angažovanja i ispoljavanja ličnosti, ostvaren je značajan uspjeh na kulturnom i sportsko-rekreacionom planu. Veličina tog uspjeha je ne samo u broju oblika i formi nego, prije svega, u tome što se u tako bogatoj aktivnosti otvorio i razvijao proces međusobnog zbližavanja radnih ljudi Trudbenika, odvijala socijalizacija kolektiva, oplemenjivala čovjekova ličnost i podruštvljavali kultura i sport. Takva masovnost i sadržaji društvene aktivnosti, doprinosili su izgrađivanju zajedničkih opredjeljenja, jedinstvu akcionog djelovanja i istrajnosti u savlađivanju svih poteškoća u uspješnom tridesetogodišnjem razvoju Tvornice kompresora i pneumatskog alata Trudbenik.

Vrata Trudbenika otvorena za sva vrijedna ostvarenja

Radni ljudi Trudbenika su danas uključeni u razne oblike kulturno-zabavnog i sportskog života u gradu. Znatan broj njih je u folklornom ansamblu KUD »Ismet Kapetanović«, a u Amaterskom pozorištu »17. april«, svojim amaterskim glumačkim ostvarenjima već godinama skreće pažnju publike i radnik Trudbenika, Dušan Kresoje. Aktivnost radnika Trudbenika zapažena je i u sportskim društvima i organizacijama, gdje su najčešće vrijedni i primjerni sportisti i sportski radnici.

Kapija Trudbenika i njegove hale, otvorene su za sva vrijedna ostvarenja i manifestacije. U okviru realizacije kulturne manifestacije u gradu — Aprilski kulturni mozaik, radnici Trudbenika su ne samo česti posjetioci pozorišnih predstava, izložbi, književnih večeri i drugih manitestacija, nego su i domaćini. Svake godine, u nekoj od hala Tvornice, gostuje jedan od poznatih umjetničkih ansambala, organizuju se likovne izložbe, gostuju književnici. Tako se čine uspješni pokušaji da se, bar neka vrijedna kulturna ostvarenja, približe radnim ljudima Trudbenika.

Književno stvaralaštvo

Tridesetogodišnje stasanje Energoinvestove Tvornice Trudbenik u Doboju, protkano je i razvijanjem svestrane radnikove ličnosti, podizanjem njegove opšte i tehničke kulture.

Ovaj proces humanizacije čovjekove ličnosti i podruštvljavanja kulture je praktično oživotvorenje programa SKJ, načela Ustava i Zakona o udruženom radu. Na ovim osnovama sve društveno-političke strukture, a na prvom mjestu sindikalna organizacija Tvornice, poklanjaju posebnu pažnju kulturnom stvaralaštvu radnika. U ovoj oblasti, književno stvaralaštvo zauzima posebno mjesto.

Pod krovom Trudbenika, gdje vladaju zakoni radnog vremena, mašina, produktivnosti, gdje se iskazuje entuzijazam, radne i intelektualne sposobnosti, javio se jedan svijet duhovnog stvaralaštva.

Svoje doživljavanje i stvarnost života pretakali su u pisane riječi. U tom iskazivanju, istina, činjeni su prvi pokušaji da se poezijom i prozom iskaže svijet koji se osluškuje, svijet u kome je iskazan čovjek u prostorima hala i zavičaja. To stvaralaštvo je nastalo uz brujanje mašina, u atmosferi radionica, pogona i hala. Njihovo je osnovno nastojanje da prikažu svoje viđenje odnosa čovjeka i mašine, da prikažu humanizaciju tog odnosa, da čovjek, u sprezi s mašinom, ne postaje mašina, ne gubi svoja ljudska svojstva. On ostaje čovjek u svom najintegralnijem vidu. Oni čak pokazuju da druženje sa mašinom oplemenjuje čovjeka.

Prvi radnici — književni stvaraoci u Trudbeniku javljaju se 1951. godine. Dugo su bili anonimni pišući samo za sebe. Svojim djelima skrenuli su pažnju i njihova imena su izašla iz anonimnosti. U svoj kolektiv pozivaju afirmisane stvaraoce. Između ostalih, nezaboravna su gostovanja: Vladimira Čerkeza, Nenada Radanovića, Nedžada Ibrišimovića i Kasima Derakovića. Ovi susreti afirmisanih bosansko-hercegovačkih i jugoslovenskih književnika i radnika dobojskog Trudbenika, dali su podstrek književnim stvaraocima — radnicima Tvornice.

U cilju organizovanije i šire aktivnosti, u Tvornici je formirana Književna sekcija koju čine: Miloš Bjelić, Đorđe Đukić, Hajrudin Grbešić, Dobrivoje Janičijević, Bego Kunalić, Rade Lazić, Ljubica Martinović, Ramiz Mujkanović, Vaso Mišić i Božo Subotić.

Na stranicama listova »Krivaja«, »Gardist«, »Naša armija«, »Dobojski list«, »Glas komuna«, »Rad«, »Omladina«, »Oslobođenje«, »Brazde«, »Energoinvest« i časopis »Život«, objavljivana su književna djela radnika Trudbenika. I ne samo u listovima i časopisima nego i u emisijama Radio i televizije Sarajevo.

Sve značajnije kulturne manifestacije Radne organizacije Trudbenik, Književna sekcija upotpunjuje svojim književnim ostvarenjima. I ne samo u okviru Radne organizacije već u Doboju i dobojskom regionu.

Članovi ove književne porodice zapaženi su i na manifestaciji rada, kulture i sporta »Energoinvesta«, na »Energofisu 74« Sarajevo, »Bratstvo i jedinstvo« 1975. na Tjentištu i »Energofisu 76« Sarajevo itd.

BOŽO SUBOTIĆ:

TRIDESET RUŽA

Cijela je zemlja bila udarna brigada.
I sve je bilo poletno, skojevski.
Kovala se crvena zvijezda rada
onako bratski i svojski.
Zamislili da se na jednoj pustopoljani,
nad kojom su plovili oblaci i ptice
— iskuju neki ljepši sunčani dani
u halama nove Tvornice.
I Tvornica se kao čovjek rodi
u vrijeme bonova i tačkica.
Strasno su kao cvjetovi na vodi
vrisnuli osmjesi sa lica.
U javu se pretočio davni san
radni kombinezoni u najljepše uniforme.
Prebacivale su se za jedan dan
čak i petostruke norme.
Svanule zore, zore udarnika.
Ugrađene i u temelje »Trudbenika«.
U beskraj se Tvornice kroz život pruža
sa trideset proljeća, trideset ruža!

LJUBICA MARTINOVIĆ:

PRIJATELJI

Srce mi je raspjevala.
On, na mašini
a ona, na prozor hale pala
pa mi se čini:
nema boljih prijatelja.
Između smjena
u zelenilu se odmara
i kao sa drugom
s pticom razgovara.

HAJRUDIN GRBEŠIĆ:

SAN I JAVA

Noćas ti ljubih oči

A jutrom suzom tvoje umih

Noćas ti kosu mrsih

A jutros tužan bih ja

Noćas ti ljubih bijelu ruku

A jutros bol mi srce slomi

Izdavač:

SOUR »Energoinvest« Sarajevo
RO Tvornica kompresora i pneumatskog alata
»TRUDBENIK« DOBOJ

Odgovorni urednik:
JOZO KNEŽEVIĆ

Urednik:
RIZAH BISER

Redakcijski odbor:

RADE BJELIĆ
DAVID DIAMANT
EMIL KALIH
JOZO KNEŽEVIĆ
IRFAN MEHIČIĆ
ZDRAVKO MITROVIĆ
FERID SMAILBEGOVIĆ

Lektor:
LEJLA MEŠANOVIĆ, prof.

Autori tekstova:
ROBERT BARUNOVIĆ
MUHAMED BULJUBAŠIĆ
ISMET DEVEDŽIĆ
DAVID DIAMANT
FRANJO JAŠEK
FIRUZ HAJRULAHOVIĆ
MIJO KOS
LJUBICA MARTINOVIĆ
MESUD MUJAKOVIĆ
RAŠID MUMINAGIĆ
MUJO OMIĆEVIĆ
ŠUKRIJA SEJDINOVIĆ
BOŽO SUBOTIĆ

Likovno i grafičko rješenje:
RAŠID MUMINAGIĆ

Tehnički urednik:

RAŠID MUMINAGIĆ

Fotografija:

BIRO ZA OBLIKOVANJE I REPROGRAFIJU
SOUR »ENERGOINVEST« SARAJEVO
I ARHIVSKI SNIMCI TVORNICE

Izbor fotografija:

DAVID DIAMANT
HALIL HALILOVIĆ
RAŠID MUMINAGIĆ

Štampa:

ŠRO »GRAFIČAR« DOBOJ, I. Kapetanovića 18
Tiraž: 1200 primjeraka

Štampano aprila 1979. godine

D O B O J

1. Željeznička stanica
2. Autobuska
3. Hotel
4. Pošta
5. PBS
6. RK „Beograd"
7. RK „Izbor"
8. Dom zdravlja
9. OSUP, Sud, OZ
10. ŠC „23. august"
11. SO Doboj
12. Rukomet. stadion
13. Gimnazija
14. Muzej
15. Pravni fakultet
16. Stadion „Luke"
17. Med. centar

b. benzin. stanice